

VOJSKA ZA KOSOVO?

Izveštaj za Evropu br. 174 – 28 jul 2006

SADRŽAJ

REZIME I PREPORUKE	i
I. 2 PRELAZNA BEZBEDNOSNA ARHITEKTURA	4
A. ZVANIČNE BEZBEDNOSNE SNAGE	2
1. Domaća tela koja je osnovao i koja nadgleda UNMIK	2
2. Kapacitet Vlade Kosova	4
B. FAKTORI UNUTRAŠNJE NESTABILNOSTI	6
1. Nezvanični albanski akteri	6
2. Srpske strukture i sever	8
C. MEĐUNARODNE BEZBEDNOSNE SNAGE	9
1. KFOR	9
2. UNMIK policija	10
II. KOSOVSKI ZAŠTITNI KORPUS: ALBATROS ILI PEPELJUGA?	11
A. MANDAT	11
B. SASTAV I KAPACITET	13
C. KZK I KOSOVSKO DRUŠTVO	16
D. ODNOSI SA MEĐUNARODNOM ZAJEDNICOM	19
III. POGLED UNAPRED	22
A. REGIONALNE VOJNE PRILIKE	23
1. Albanska i srpska percepcija NATO-a	23
2. Srpska vojna razmišljanja i razmeštanja	24
3. Ka kolektivnoj bezbednosti	24
4. Vojska kao protivotrov paramilitarizmu	25
B. VOJNE OPCIJE	26
1. Upotreba vojske	27
2. Ideje KZK	27
3. Rizici nedovršenog posla	28
4. Sa ili bez KZK	28
5. Raspuštanje ili transformacija	29
6. Obezbeđivanje odgovarajućih uslova	29
7. Zastupanje srpskog interesa	30
8. Poštovanje tradicije	32
9. Prednosti odlaganja	33
IV. ZAKLJUČAK	33
DODACI	
A. MAPA KOSOVA	36
B. LOSAR SKRAĆENICA I AKRONIMA	45

VOJSKA ZA KOSOVO?

REZIME I PREPORUKE

Međunarodna zajednica je samo nekoliko meseci udaljena od odluke od koje se očekuje da Kosovo proglasi državom, ali planiranje bezbednosnog stabla ne prati korak pregovora. Mora se izbeći stvaranje slabe države; budućem Kosovu su potrebne institucije koje bi osigurale vladavinu prava i nepovredivost granica, kao i mogućnost borbe protiv tranzicionog, organizovanog kriminala i terorizma. Elementima važnim za održivost države ne sme se trgovati zarad priznavanja kosovske nezavisnosti. Ključna komponenta bezbednosnih struktura koje će nastati nakon nezavisnosti, trebalo bi da bude vojska, koja će nastati, delimično, od Kosovskog zaštitnog korpusa (KZK). Ta vojska bi trebalo da bude usmerena ka međunarodnim mirovnim misijama ali i da podleže strogim proverama i ograničenjima NATO, koji bi vodio računa o broju i mogućnostima pripadnika nove vojske.

Potrebe nezavisnog Kosova su jasne. Ono zahteva unutrašnju stabilnost i zaštitu od spoljašnjih napada, ali, istovremeno, ne sme predstavljati pretnju za svoje komšije. Postojeće zvanične institucije moraju biti pod kontrolom novih institucija demokratske Vlade. Postojeće neformalne, naoružane strukture, kako naslednice pobunjeničke Oslobođilačke vojske Kosova (OVK), tako i one povezane sa organizovanim kriminalom, moraju biti minimizirane. Manjine, posebno kosovski Srbi, u ovim institucijama moraju videti zaštitu, a ne pretnju.

NATO treba da bude pripremljen da održava kosovske mirotvorne snage (KFOR) na duži period, kako bi mogao da pruži spoljnu zaštitu, ali i da doprinosi unutrašnjoj stabilnosti, suprotstavljajući se pritiscima i redukujući ih do potpune eliminacije, pre nego što novi državni odnosi sa Srbijom budu u potpunosti normalizovani, i obe države postanu članice programa Partnerstva za mir (PzM).

Neko se možda neće složiti da je mestu kakvo je Kosovo, siromašnom i podeljenom, i koje ima KFOR, potrebna vojska, ali, potpuna demilitarizacija je neostvariva. Za tako nešto ne postoji dovoljno poverenja. To bi bila samo fasada ispod koje bi nezvanične paramilitarne grupe stvarale koalicije, utičići da novo stanje – ali i komšije – budu manje sigurni i manje pristupačni za sprovođenje zakona.

Mala, zvanična vojska, pod nadzorom NATO, najadekvatnije je oruđe za ubrzanje postepene demilitarizacije društva, ali i za uvođenje Kosova u regionalne kolektivne bezbednosne tokove, koji su ključni za dugoročnu demilitarizaciju i bezbednost.

Ako je dobro vođena, ta vojska može da pomogne u razvoju stabilnog, višenacionalnog ili bar, etnički neutralnog identiteta nove države. Oblikovanje jedinstvene, reprezentativne i profesionalne vojske u zemlji poput Kosova, duboko podeljenoj na albansku većinu i Srbe koji bojkotuju, zahteva pažljiv izbor sredstava i metoda. Neradi elementi ne mogu biti prisiljeni da budu složni, ali, takva vojska, takođe, ne može biti stvorena bez uzimanja u obzir postojećih institucija i očekivanja većine, koja se uzda u vlast KZK-a, civilnog zaštitnog tela, nastalog na temeljima OVK-a.

Usmeravati kosovski post-statusni identitet drugačije od ekskluzivo albanskih obeležja biće težak zadatak. Međunarodna zajednica mora biti realna i mora da koristi poluge koje su dostupne u kosovskom društvu. Sa svojim delimičnim razvojem iz paramilitarnih korena, zavisnosti od NATO ekspertize i spremnosti da sprovede suštinske promene, KZK nudi određene ruke za moduliranje armije, i to ne treba odbiti.

Vojska bi trebalo da bude mala, sa 2,000 do 3,000 ljudi, lako naoružana i obučena od strane posebne NATO misije, po transparentnom planu i rasporedu. Ona ne bi trebalo da duplira funkcije KPS, već da se orjentiše prema spolja, da preuzima prve operativne korake ka regionalnim inicijativama i međunarodnim mirovnim misijama. Šansu za prvu misiju u inostranstvu, gde bi se koristile sposobnosti KZK, kao što je razminiranje terena, ne treba tražiti pre 2007. godine. Unutrašnje bezbednosne zadatke trebalo bi strogo ograničiti, ne mnogo više od nivoa sadašnjih funkcija KZK: civilnu zaštitu, inženjeriju i rekonstrukciju.

Ovo treba uobličiti na osnovu dogovora koji bi bio deo rešenja kosovskog konačnog statusa. To (rešenje) takođe, treba da pojašni asortiman ograničenja po pitanju brojnosti i mogućnosti, kao i uloge NATO u njegovom

vođenju. Čak i bez postizanja sporazuma između Prištine i Beograda na ovu temu, ovo se može doneti u obliku zaključka Severno-atlantskog veća NATO, ili šestonacionalne Kontakt-grupe koja vodi statusne razgovore. Štaviše, bolje je koristiti međunarodni uticaj tokom odlučivanja o konačnom statusu kako bi se postigla jasnost oko ovog osetljivog pitanja, nego ga samo odložiti za kasnije. Trebalo bi da cilj bude uključivanje Kosova u PzM zajedno sa Srbijom, dok bi dogovor trebalo zameniti sporazumnim stavkama. Mehanizmi PzM bi mogli biti upotrebljeni u pripremi vojske da preuzme bezbedonosnu ulogu KFOR-a, dozvoljavajući potpuno povlačenje ovim snagama

NATO i EU bi trebalo da nastave sa pritiscima na Prištinu kako bi ostala kreativna naročito u privlačenju Srba u bezbednosni sektor – vojsku. Srpska tradicija bi trebalo da bude predstavljena u vojsci, u kombinaciji sa albanskom OVK i KZK tradicijom. NATO i EU bi trebalo da zajedničkim radom omoguće pogodno tlo za razvoj prištinskih inicijativa. Nastojanja Srbije za priključenje EU i NATO bi delimično trebalo da zavisi od toga kako se ponaša prema južnom susedu, preciznije – da li podržava ili ometa integraciju kosovskih Srba u državne strukture.

PREPORUKE

Pripremanje terena:

1. Kontak-grupa, Savet bezbednosti UN i kancelarija Specijalnog predstavnika Ujedinjenih nacija za statusne razgovore o Kosovu (UNOSEK), treba da oblikuju odluku o kosovskom statusu na način koji dozvoljava formiranje vojske.
2. Kontakt-grupa ili NATO treba da u vidu aneksa ili neke druge vrste legalnog, ili politički obavezujućeg dokumenta u vezi sa kosovskim statusom, unesu nacrt razvoja malih, odbrambenih kosovskih snaga, ograničenih u broju i mogućnostima, sa oko 3,000 pripadnika, bez tenkova, teške artiljerije i raketa zemlja-zemlja, sve dok se Kosovo i Srbija ne priključe NATO programu Partnerstva za mir (PzM).
3. NATO treba da uzme u obzir KZK kao primarni izvor pripadnika nove vojske i ne treba da ga raspušta pre formiranja nove strukture.

Stvaranje prelaznih kapaciteta:

4. KFOR treba da razvije bliže partnerstvo sa KZK-om, uz produblivanje odnosa kroz standardizaciju i obuku širom Kosova, u saradnji sa svim međunarodnim snagama do nivoa jedinica.

5. Donatori bi trebalo da udahnu više života u trenutni KZK mandat kroz stručne obuke, infrastrukturne i razvojne projekte i projekte civilne zaštite.
6. Vlada Kosova treba da usvoji bezbednosnu strategiju, budžet za stvaranje Ministarstva odbrane tokom 2007-2008. godine, i da bar održi trenutnih 15 miliona godišnjeg KZK budžeta. Pored toga, treba da obezbedi da buduće donacije, gde će spadati i one za odbranu, budu dovoljne.
7. Donatori treba da prikupe sredstva za demobilizaciju 1,500-2,000 pripadnika KZK u saradnji sa Vladom, koja treba da pripremi pravnu osnovu demilitarizacije, i u saradnji sa Međunarodnom organizacijom za migraciju (IOM) koja ponovo treba da ponudi adekvatan socijalni program.

Koraci ka formiranju vojske, od 2007.:

8. Na zahtev Vlade Kosova, vođen predlogom rešenja konačnog statusa, NATO treba da započne misiju namenske vojne obuke, priključujući je Kancelariji koordinatora KZK: ta kancelarija treba da bude preimenovana i da odgovara komandantu KFOR-a (COMKFOR) nakon povlačenja misije UN.
9. Ministarstvo odbrane na Kosovu treba da bude formirano tokom 2007-2008. godine na temeljima Kancelarije za koordinaciju, uz veće učešće kosovskog kadra. Od 2007. treba formirati Nacionalno bezbednosno veće uz učešće međunarodnih zvaničnika koji bi predstavljali srpsku manjinu, ako ova u početku bojkotuje instituciju.
10. Osoblje KZK-a, Kancelarija za koordinaciju i NATO, treba da odaberu pripadnike buduće vojske prema sledećim principima:
  - (a) NATO mora imati završnu reč o kandidatima;
  - (b) Procena mora biti zasnovana na testiranju, profesionalnom razvoju i dosijeu kandidata;
  - (c) Pripadnici KZK čija kandidatura ne bude prihvaćena i oni koji ne žele da služe vojsku, biće uključeni u socijalne programe;
  - (d) Preostala mesta u vojsci treba postepeno popunjavati novim članovima.
11. Nova vojska treba da ima, u skladu sa američkim ili evropskim standardima, uniforme različite od KZK uniformi ili drugih koje bi asociirale na prošlost; oznake i simboli treba da budu etnički neutralni.
12. Uz program obuke, članice NATO koje to žele mogu da poklone opremu novoj vojsci.

Dalji koraci, ka Partnerstvu za mir:

13. Vojna civilna zaštita i ogranak za rekonstrukciju, inkorporirajući najbolje KZK ekspertize, trebalo da postanu operativni odmah a novi pešadijski element nakon adekvatne obuke, oko 2011-2012. godine.
14. Manje stručne grupe kosovske vojske za civilnu zaštitu, poput stručnjaka za deminiranje, treba uključiti u međunarodne mirovne misije što je pre moguće, pre potpune operativnosti vojske.
15. NATO treba da donese jasne uslove za uključenje nove vojske u Partnerstvo za mir (PzM), a jedan od uslova treba da bude prisustvo Srba u vojsci; kao i da u saradnji sa EU pomogne vladi Kosova u ispunjavanju tih uslova.
16. NATO i EU, treba da predoče Srbiji da njeno članstvo bitno zavisi od stava prema Kosovu, konkretno, od toga da li podržava ili se protivi učešću Srba u strukturama nove države.

Priština/Beograd/Brisel, 28. jul 2006

VOJSKA ZA KOSOVO?

I. UVOD

Da li nezavisno Kosovo treba da ima svoju vojsku, kao što je to, praktično, slučaj sa svim državama? Neki članice Kontakt-grupe¹ smatraju da ne treba: kao siromašna država, koja tek treba da obezbedi priznavanje i stekne poverenje svojih komšija i sveta, bilo bi bolje da usmeri svoju energiju i resurse na civilni razvoj. Međunarodna zajednica nije potpuno sigurna kojim putem bi trebalo da krene struktuiranje kosovske bezbednosti. Da li bi trebalo naglasiti sadržaj i ograničenja u pogledu teritorije i kapaciteta, ili podržati njegov razvoj kao doprinos bezbednosti, i status punopravnog regionalnog partnera? Sa NATO snagama na Kosovu koje nameravaju da ostanu i nakon što Kosovo dobije svoju očekivanu uslovnu nezavisnost, mnogi se pitaju zbog čega su potrebne nacionalne snage, tim pre što bi takva odluka dodatno mučila Srbiju koja već ima problem sa priznavanjem novog statusa. Drugi ipak ističu rizik od nepriznavanja kosovske formalne jednakosti sa komšijama u bezbednsnom sektoru, čime bi Kosovo bilo predstavljeno kao osobenjak u regionu, isključeno iz NATO Partnerstva za mir, i samim tim, članstva u toj alijansi.

Može se desiti da diplomatski kompromis o statusu Kosova bude baziran ne toliko na kosovskim problemima koliko na problemima međunarodne zajednice: održivi bezbednosni model za Kosovo se možda neće tako lako uklopiti u najniže zajedničke denominatore Kontakt-grupe. Kontakt-grupa je zbog toga nesigurna koliko podrške treba pružiti zaključcima Unutrašnje procene sektora bezbednosti (ISSR) koja se sada obavlja na Kosovu². Misija UN na Kosovu (UNMIK) ima sedmogodišnje iskustvo uspostavljanja institucija, uključujući održavanje pretendanta na vojsku, naslednog tela Oslobođilačke vojske Kosova (OVK) – Kosovski zaštitni korpus – (KZK). Sa približavanjem odluke o

konačnom statusu, postojeći albansko-srpski raskol se samo produbljuje, ograničavajući sposobnost donošenja idealnog bezbednosnog plana. Kada kasnije, tokom 2006. godine, dođe vreme za međunarodnu zajednicu da bude eksplicitna po pitanju kosovskog statusa, reakcija Srbije će zasigurno predstavljati miks pasivnog pristajanja, egzodusa i otpora, čije je razmere teško predvideti. Kosovska bezbednosna tela koja su osnovale UN i koja se uglavnom sastoje od kosovskih Albanaca, biće gurnuta u novi kontekst, sa nepotpunom debatom i konsenzusom o njihovom obliku i ulogama, sa velikim delom njihovih kapaciteta koje tek treba izgraditi.

Potrebe nezavisnog Kosova su prilično jasne. Potrebno je da nova država bude zaštićena od spoljašnjih napada i unutrašnje nestabilnosti, ali, istovremeno, ne sme predstavljati pretnju za komšije. Nad postojećim zvaničnim bezbednosnim strukturama mora postojati demokratska kontrola vladinih institucija. Postojeće neformalne naoružane strukture, naslednice OVK i one povezane sa organizovanim kriminalom, moraju biti svedene na minimum. Etničke manjine – posebno kosovski Srbi – u ovim institucijama moraju videti zaštitu a ne pretnju.

Čak i u prisustvu KFOR-a, sa novim EU nadzorništvo, policijom i sudstvom, koji će preuzeti neke od funkcija koje su bile rezervisane isključivo za UN, nezavisnost će uzdrmati i unutrašnji, kosovski sektor bezbednosti ali i regionalnu bezbednosnu jednačinu. Kosovska unutrašnja bezbednosna arhitektura je trenutno kompleksna mreža međunarodnih snaga, zvaničnih, domaćih tela, koje je formirala međunarodna administracija, i neformalnih, ilegalnih tela, grupa i pokreta. Raspon ovih poslednjih se kreće od ostataka OVK, preko kriminalnih sindikata, do srpskih paramilitaraca i srpskih bezbednosnih struktura. Kako obezbediti da praznine ne budu ispunjene neželjenim akterima? Kako obezbediti da nova kosovska država pomaže a ne da odmaže regionalnoj stabilnosti? Pitanja su šta uraditi sa KZK-om i da li Kosovu treba dozvoliti stvaranje centralne ili periferne armije?

Ova teška pitanja ne mogu biti ostavljena za dalju budućnost. Ovaj dokument predlaže kako napraviti korak napred, uz pretpostavku da će Kosovo dobiti uslovnu nezavisnost, do kraja ili ubrzo nakon 2006. godine.

¹Kontakt-grupa, koja je formirana 1994. godine da bi rešavala problem u Bosni, koordinira glavne zemlje zainteresovane za Balkana. Šest članica ove grupe su: Sjedinjene države, Velika Britanija, Francuska, Nemačka, Italija, Rusija. Igra ključnu ulogu u postavljanju agende za rešenje konačnog statusa Kosova.

² Videti izveštaj Krizne grupe za Evropu, broj 170, *Kosovo: the Challenge of Transition*, 17. februar 2006, za uvid u prve korake ISSR-a. Za više informacija o ISSR-u, videti dalje.

II. PRELAZNA BEZBEDNOSNA ARHITEKTURA

Kosovsku bezbednost tokom tranzicije obezbeđuje 16,000 NATO trupa u okviru kosovskih snaga KFOR-a, koje čine pripadnici 37 nacija, ali i UN policija, koju čini 46 nacija. Dok je Rezolucija Saveta bezbednosti 1244 - posleratna (od 1999.godine) odrednica - i dalje na snazi, odgovornost i direktna kontrola nad bezbednosnim pitanjima, podeljene su između Specijalnog predstavnika Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija (SPSG), koji vodi UNMIK i nadgleda zakonodavne institucije³ i komandanta KFOR-a (COMKFOR) koji je zadužen za očuvanje "sigurnog i bezbednog okruženja" u okviru čega civilna misija može da funkcioniše. Podela odgovornosti je nejasna i zbog toga je odgovor na martovske neredne 2004. godine bio očajan⁴. Početkom poslednjeg kvartala 2004. godine, SPSG Soren Jesen-Petersen, koji je nedavno napustio Misiju, uspostavio je bližu saradnju sa COMKFOR kako bi se izbeglo ponavljanje sličnih problema.

Rezolucija 1244 i kosovski Ustavni okvir 2001, usvojen na samom početku, ovlastili su UNMIK da upravlja bezbednosnim sektorom, ali je od kraja 2005. Misija pokušavala da ubrza ograničeno prenošenje vlasti, stvarajući legalnu osnovu za Kosovsku Policijsku Službu i okosnicu za buduća ministarstva pravde i unutrašnjih poslova. Ali, sve dok je UNMIK na Kosovu, on i KFOR vode glavnu reč a ne izabrani kosovski predstavnici,⁵ baš kao i onda kada su u martu 2005. godine sproveli pedantno uklanjanje tadašnjeg kosovskog premijera i njegovo otpremanje u Tribunal za ratne zločine u Hagu. Ali, ispod pokrivača međunarodnih vlasti i bezbednosnih institucija, domaći faktori postaju sve jači. Domaća tela koje je UNMIK razvijao tokom poslednjih sedam godina, poput KPS-a, igraju sve bitniju ulogu. KFOR i UNMIK odlučuju o razmeštanju i strategiji, ne bi li odvratili Albance i Srbe od mobilizacije u podeljenoj Mitrovici i na

³ Sedmo poglavlje UNMIK-ovog Ustavnog okvira iz 2001 poverava SPGS "nadležnost za institucije reda i zakona i popravne službe, u kojima radi i koje podržava lokalno osoblje", i "vršenje kontrole i nadležnosti nad Kosovskim zaštitnim korpusom". Osmo poglavlje daje SPSG moć i odgovornost za "vršenje kontrole i ovlašćenja nad upravljanjem administracijom i finansiranjem civilne bezbednosti i pripravnosti za vanredne situacije. Ove odgovornosti će se posebno prebacivati na PISK". Dokument dostupan na www.unmikonline.org/constframework.htm#7.

⁴ Videti izveštaj Krizne grupe za Evropu br.155, *Collapse in Kosovo*, 22.april 2004.

⁵ Videti Iljir Dugoli i Ljulzim Peci, "Enhancing civilian management and oversight of the security sector in Kosovo", Kipred/Saferworld, novembar 2005.

severu. Oni su angažovali bivše borce OVK, poput bivšeg i sadašnjeg premijera Haradinaja i Čekua, i tela poput KZK, koje Albanci vide kao nosioce bezbednosti, ali koje Srbi i Srbija vide kao ekstremiste koji nameravaju da dovrše etničko čišćenje.

A. ZVANIČNE BEZBEDNOSNE SNAGE

1. Domaća tela koja je osnovao i koja nadgleda UNMIK

UNMIK je nadležan za nekoliko bezbednosnih i zakonodavnih tela koja čini lokalno osoblje: oko 7,000 pripadnika Kosovske policijske službe (KPS), 1,200 Kosovske popravne službe (KCS, zatvorska služba), i 560 članova carinske službe. Raspored rešavanja statusa, relativna nepopularnost UNMIK-a i verovatno odlazak tokom prve polovine 2007. ubrzali su stvaranje lokalnih snaga i institucija i delegiranje vlasti. KPS je razvijen kao posebna domaća služba, koja postepeno preuzima zaduženja međunarodne UN policije. Zatvor i carinsku službu vodi međunarodno osoblje, ali su se obe institucije razvile prevashodno uz domaći kadar. U obe službe sada radi samo po nekoliko viših stranih zvaničnika koji usmeravaju razvoj bez većeg oslanjanja na internacionalce od kojih se preuzimaju nadležnosti.

Izuzetak je KZK, koji je u septembru 1999. stavljen pod okrilje UNMIK-a, što je bio rezultat KFOR-ovog preuzimanja odgovornosti za demilitarizaciju i transformaciju OVK u junu 1999⁶. Dok se KPS povećavao, KZK se smanjivao. Plate za puno radno vreme i zaposlenje 2,000 rezervista od ukupno 5, 000 njih, smanjene su 2003. i KZK-u su sada potrebne donacije kako bi ove ljude vratio u službu. Dok se godišnji budžet KPS-a povećavao do nekih 60 miliona evra, budžet KZK je zadržan na oko 15 miliona godišnje a policija je obavljala zadatke koje je KZK priželjkivao: obezbeđenje, anti-terorizam, obezbeđenje vladinih zgrada i srpskih verskih objekata. Zvanično, KZK-u nije dozvoljena nikakva bezbednosna aktivnost ali Albanci upravo ovo telo smatraju nosiocem bezbednosti. Popularnost KZK-a nadmašuje popularnost svih drugih institucija, uključujući i KPS i KFOR.⁷

⁶Tekst se može videti na www.nato.int/kfor/kfor/documents/uck.htm. Transkript konferencije za štampu održane 21. septembra 1999. na kojoj su SPSG Bernar Kušner i COMKFOR Majk Džekson komentarisali odnos preuzimanja KZK, može se videti na www.nato.int/kosovo/press/1999/k990921b.htm

⁷ Najnoviji dokaz uključuje ispitivanje javnog mnjenja koje je sproveo Centan Gani Bobi, na uzorku od 850 Albanaca i drugih manjina (osim Srba), koje je početkom juna 2006. izdao KUMT Consalting. KZK je imao 83.4% podrške, KPS 69.6, KFOR

KZK i KPS imaju u svojim redovima po oko 2,000 članova koji tvrde da su bivši pripadnici OVK.⁸ Ironično, imajući na umu KZK-ovu bliskost sa bivšim pobunjenicima i tendenciju da se KPS predstavi kao uspešna multietnička priča međunarodne zajednice, u KPS-u je približno isti broj bivših OVK članova kao i u KZK-u. Otprilike, 25% od 7,000 pripadnika KPS-a i 70% od 3,052 sada aktivna člana KZK-a bivši su borci OVK-a. Ovi u KZK su izabrani su iz redova onih koji su se registrovali za program demobilizacije, pod vodstvom Međunarodne organizacije za migraciju (IOM). “Ja sam dobio samo one članove OVK koji nisu imali drugu opciju”, kaže bivši komandant KZK, Čeku⁹. Ovi u KPS-u su se prijavili, takmičili i bili izabrani, polovina ili više u okviru kvote koja je dogovorena juna 1999. a ostali kasnije, pojedinačno, tokom regrutacije.

Druge dve značajnije KPS komponente čine bivši policajci Autonomne pokrajine Kosovo(pre 1990-tih), uglavnom Albanci, i bivši i trenutni oficiri srpskog Ministarstva unutrašnjih poslova (MUP), od kojih mnogi dobijaju paralelnu platu iz Beograda. Sva trenutno upražnjena mesta u KZK-u su rezervisana za pripadnike manjina. Ta mesta je teško popuniti zbog opšteg suprotstavljanja kosovskih Srba i neprijateljstva Beograda. Nasuprot tome, KPS je lakše dostigao kvotu od 15% manjina a planira i 29% koji se uklapaju u planiranih 7,400. Beograd takođe nije ometao Srbe da se priključe carinskoj i zatvorskoj službi.

Ipak, pritisak za etničku segregaciju u KPS-u i carinskoj službi raste. Mnogi srpski političari podržavaju povećanje broja pripadnika KPS u srpskim oblastima na opštinskom nivou, slabeći prištinsku, centralnu kontrolu. Posebno na severu, Srbi oklevaju da se pridruže jedinicama na regionalnom nivou kao i da prihvate više pozicije u prištinskom Glavnom štabu, dok se, sa druge strane, Albancima iz regionalnih jedinica i Carinske službe jasno stavlja do znanja da nisu dobrodošli severno od Ibra. Uz pomoć paralelnih kontrola pripadnika MUP-a, bojkota i pretnji, srpsko rukovodstvo sa severa pokušava da modulira tamošnji KPS po svojoj meri. Na sličan način se

utiče na teritorijalno-etničku podelu u Carinskoj službi. Otkako je sredinom juna 2006. zaprećeno napadima na albanske službenike, samo Srbi rade u Carinskoj službi severno od Ibra. Srbi koji su ranije radili na drugim mestima, prebačeni su tamo kako bi popunili mesta koja su ostala nakon povlačenja Albanaca i drugih službenika koji su upleteni u krijumčarenje, koje cveta na severu.

UNMIK je dalje razvio svoju inicijativu s početka 2005. za postavljanje internacionalaca u srpske enklave, u mrežu seoskih policijskih stanica u osetljivim oblastima koje su sada popunjene lokalnim oficirima KPS. Ovo vodi ka novom sloju, uglavnom, srpskih policajaca koji su delimično odvojeni od pretežno albanskih opštinskih policijskih komandi.

UNMIK postepeno prenosi ovlašćenja na KPS, službu koja danas obavlja svakodnevne policijske aktivnosti. Osećaj pripadnosti je postao izraženiji i izgleda da je KPS sada snažniji nego pre dve godine, sposobniji od UNMIK policije da umiri mase i potpuno svestan postojanja lokalnih kriminalnih udruženja.¹⁰ Građani sada radije pomažu u rešavanju običnih kriminalnih dela, iako, kada je reč o moćnim kriminalnim grupama, za koje se pretpostavlja da imaju političke veze, saradnja i istrajnost KPS-a opadaju, a kompromitovani pripadnici KPS i pravosuđa sprečavaju rezultate. U oba slučaja – u KPS i Carinskoj službi – novije generacije su profesionalno motivisane i sposobne ali je potrebna zaštita stranih posmatrača koji bi držali po strani grabežljive političke snage. Takvi mladi profesionalci vode carinske službe, zaštićeni međunarodnim generalnim direktorom. Starije generacije i dalje dominiraju višim KPS pozicijama.¹¹

KPS je veliki, sa prosečno jednim policajcem na 300 građana. Ovo može da se uporedi sa susednom Makedonijom i visokom brojem policijskih snaga širom istočne Evrope.¹² Pre devedesetih, u AP Kosovo, bilo je oko 3,000 policajaca. Štaviše, planirani KPS dodatak od 7,400 je skoro dvostruko veći od onoga što je UNMIK planirao na početku – oko 3,500-4,000 policajaca.¹³ Viši službenici veruju da će se broj povećavati onda kada

63.2%; dok 3.4% ne veruje KZK-u, 8.8% KPS;- 9.1% KFOR-u. Privremene institucije samouprave(PISK) su dobile poverenje u 45-50% slučajeva. Međunarodne institucije su prošle nešto lošije: OEBS je dobio 40%, UNMIK 30.7%. Drugo ispitivanje javnog mnjenja (u junu), za UNDP-jev Early Warning report među svim zajednicama dalo je slične rezultate: 87.7% ispitanih je bilo zadovoljno KZK-om, 81.75% KPS-om, 80.94 KFOR-om. Rezultati za PISK i UNMIK su bili slični onima iz ispitivanja Centra Gani Bobi.

⁸ Ima nejasnoća između uobičajenih procena OVK snaga u 1998-1999., 15,000 ili manje, i 25,000 koji su se registrovali kao borci OVK pri IOM tokom programa demobilizacije krajem juna 99. i početkom 2000.

⁹ Razgovor Krizne grupe, Priština, 23 septembar 2003.

¹⁰ Videti izveštaj Krizne grupe za Evropu, Collapse in Kosovo, za drugačiji opis delovanja KPS u martu 2004. Nedostajala mu je oprema, obuka i komandni lanac. KFOR i UNMIK su to ili ignorisali ili zapostavljali.

¹¹ Razgovori Krizne grupe s pripadnicima KPS i carinskim službenicima, maj i jun 2006.

¹² Makedonija ima 8,200 policajaca na 2.4 miliona stanovnika, jedan na svaka 293 građana. Tokom sovjetske ere, odnos u Istočnoj Evropi bio je 1:380. Prema jednoj studiji iz 1965. o 136 zemalja, svetski odnosi su bili oko 1:715. Videti Dejvid H. Bejli, Patterns of Policing, A comparative International Analyses (new Brunswick, 1985), str.76.

¹³ Videti izveštaj Krizne grupe za Evropu, br.74, *The Policing Gap: Law and Order in the New Kosovo*, 6. avgust 1999., str.7.

status bude određen.¹⁴ Ovakvo povećanje broja može biti objašnjeno kao kompenzacija za nepostojanje vojske.¹⁵ Od sredine 2004, više se razvijaju vojni aspekti KPS-a. Šest ili više Regionalnih jedinica za operativnu podršku (ROSU) koje podsećaju na žandarmeriju, obučavane su i opremljene za suzbijanje demonstracija – iako UNMIK tvrdi “da su obučavane da ne tuku ljude”.¹⁶ Postoje planovi povećanja broja granične policije na 1,700 koji bi uglavnom preuzeli zaduženja KFOR-a. Jedinica za posebno oružje i taktiku (SWAT) trenutno se nalazi na obuci.

Sve policijske stanice i regionalne komande, osim Mitrovice, u rukama su KPS-a. KFOR je ovlašćenja za pratnju srpskih konvoja i zaštitu verskih objekata preneo na KPS. KPS obezbeđuje zgrade i članove prelaznih vladinih institucija (PISK). U aprilu i maju 2006. godine, KPS pukovnici su promovisani u čin pomoćnika komesara na svim vodećim pozicijama u raznim jedinicama i sa jednim pripadnikom koji je došao do pozicije zamenika policijskog komesara. Sa izuzetkom KPS šefa Odseka za administraciju, ostali su srećni u svojim sporednim ulogama dok njihove kolege iz UNMIK-a vode glavnu reč. Ranija ideja, da tokom 2006. UNMIK-ov policijski komesar prenese veliki deo svojih ovlašćenja na lokalnog zamenika i postanje njegov mentor, odložena je da sačeka neko lepše vreme. UNMIK će (ipak) zadržati kormilo u oluji koja, verovatno, predstoji oko konačnog statusa.

2. Kapacitet Vlade Kosova

Promene u Vladi Kosova koje su se desile početkom marta 2006. uključile su dugo odlagano imenovanje ministara novoformiranih Ministarstava unutrašnjih poslova i pravde. Sada, kada su ona formirana, UNMIK razmatra prenos većih nadležnosti, uključujući i zajedničku nadležnost Ministarstva unutrašnjih poslova i policijskog komesara za KPS. Neki pripadnici se plaše da će Ministarstvo, koje kontroliše LDK, biti ispolitizovano.¹⁷ Ni sam ministar nije siguran da će imati punu nadležnost

pre UNMIK-ovog odlaska¹⁸ Bez obzira na novo ministarstvo i ISSR koji bi trebalo da donese predlog za konfiguraciju bezbednosne službe, UNMIK nastavlja da povlači konce iza bezbednosnih inicijativa.

Početkom juna 2006., proglašenje novog tela, Saveta za bezbednost zajednica, zaobišlo je ministra unutrašnjih poslova i ministra za zajednice i povratak. I pored toga što je premijer Čeku pozdravio tu inicijativu, videći je kao preteču Nacionalnog bezbednosnog saveta, ona ne može izrasti više od toga sve dok širi krug učesnika ne shvati i prihvati njenu potencijalnu ulogu.¹⁹ Najpopularniji srpski političari s Kosova bune se zbog bezbednosih povlastica koje Priština akumulira i bojkotovaće bilo koje PISK telo. Kosovski Srbi narogušeno gledaju na bilo kog njihovog političara koji nudi saradnju Prištini.²⁰

Sa UNMIK-om, koji se sprema da ode, Vlada izgleda da je zadovoljna čekanjem. Stvaranje kapaciteta za vođenje bezbednosnog sektora se odvija letargično, kako u ministarstvima, tako i u kabinetu premijera. Što se tiče kabineta premijera, odnos između sukcesivnih savetnika za bezbednost i “Kancelarije za javnu bezbednost” može se okarakterisati kao disfunkcionalan od kraja 2004.²¹ Kancelarija bezbednosne koordinacije u podrumu nove vladine zgrade je bez osoblja i adekvatne opreme. Ministar unutrašnjih poslova ima privilegiju da bira kojim će se problemima baviti a koje će eskivirati.²² Osoblje premijerove kancelarije nagoveštava da će prava bezbednosna planiranja početi tek onda kada bude

¹⁴ Razgovor Krizne grupe, 30. septembar 2005.

¹⁵ Policijski komesar Vitrup istakao je alternativno objašnjenje da visok broj kompenzuje nizak nivo stručnosti i neiskustvo u novim službama. Razgovor Krizne grupe, Priština, 24. jul 2006.

¹⁶ Ibid, i zaista jedan novinar, svedok, opisao je Kriznoj grupi kako su ove jedinice uspele da 28. juna 2006. uhapse na desetine demonstranata bez incidenata i policijskog nasilja što je osujetilo plan onih koji su na to računali.

¹⁷ Videti izveštaj Krizne grupe za Evropu br.163, *Kosovo after Haradinaj*, 26.maj 2005., i izveštaj Krizne grupe *Kosovo: the Challenge of Transition* za istorijat kosovskih političkih partija i zabrinutost nad njihovom sposobnošću da nepristrasno vode bezbednosna tela. LDK (Demokratska liga Kosova) je najveća kosovska politička partija.

¹⁸ Komentari u medijima, 9.jun 2006.

¹⁹ Na prvom sastanku Veća, 16. juna 2006. kome Srbi nisu prisustvovali, razgovaralo se o bezbednosnim implikacijama povodom donošenja Deklaracije severnih opština o bojkotu PISK i regionalnog KPS kao i mogućnosti organizovanja samoodbrane.

²⁰ Nedavno ispitivanje javnog mnjenja je pokazalo da veruju liderima koji odbijaju da se povežu sa PISK, dajući visok stepen poverenja figurama poput vladike Artemija, Marka Jakšića, Milana Ivanovića i Rade Trajković. Političari među kosovskim Srbima koji saraduju sa Prištinom, poput Olivera Ivanovića ili Slaviše Petkovića, nalaze se na dnu lestvice. Videti KUMT Consulting, *Kosovo Prospectives*, br.7, 17. jun 2006.

²¹ UNMIK je dozvolio formiranje ove kancelarije u vreme premijera Bajrama Redžepija u 2004. kako bi se razvila svest o prelaznoj bezbednosti i politici. Kancelarija nikada nije dobro funkcionisala. Premijer Čeku je zamislio da ta kancelarija postane sekretarijat Veća za bezbednost zajednica.

²² Početkom juna 2006. on se priključio pokušaju jačanja policijskih snaga u (mahom) srpskom severnom Kosovu ali je bio gotovo nevidljiv tokom odlučivanja nad pitanjem kako rešiti opsadu sedišta UN administracije (8-9. juna) od strane pokreta Samoopredeljenje (suprotno tome, Premijer Čeku je pozvao protestante da se razidu). KPS je na kraju rasturio demonstracije, uhapsivši 80 demonstranata. Ministar je kasnije kritikovao odluku o desetodnevnom pritvoru.

poznata struktura novog ustava. Mogućnost inkorporiranja takvog plana u nacrt se ignoriše.²³

Kosovska Skupština je izgleda slabo opremljena za nadgledanje bezbednosnih tela: zatvorena izborna lista, rigidna partijska hijerarhija i ne baš impresivna dostignuća, ne obećavaju nezavisan, istraživački i odgovoran posao u odborima koji će verovatno biti odgovorni za bezbednost i obaveštajnu službu. Nacionalno bezbednosno veće će možda biti stvoreno nakon rešenja statusa, ali, bez odgovarajuće pripreme, ostaće samo prazna ljuštura.

Nekoliko nereguliranih, privatno-finansiranih bezbednosnih službi, koje su povezane s političkim partijama, nastavlja da radi i saraduje sa Zapadnim obaveštajnim službama, koje su poslednjih godina započele bližu saradnju sa srpskim obaveštajnim službama;²⁴ UNMIK je objavio potrebu stvaranja nove zvanične obaveštajne službe.²⁵ ISSR tek treba da se izjasni o ovom pitanju. Velika Britanija, SAD i verovatno druge zemlje, pokušavaju da osmisle pristup za stvaranje takve službe. S obzirom na to da su mali izgledi da će biti stvorena pre konačnog statusa, zamišljeno je da podnosi izveštaje kabinetu premijera²⁶ ali Kontak-grupa upravo počinje da razmišlja o tome koliko daleko, ako uopšte dozvoli Kosovu da razvije svoj obaveštajni identitet, treba da ide. Komšije ne nude uspešan primer rada domaćih obaveštajnih službi. One su, uglavnom, iza trenutne demokratske kontrole a neke su tesno povezane sa organizovanim kriminalom. Imajući na umu trans-regionalnu pojavu organizovanog kriminala, mreža pouzdanih obaveštajnih agencija, koje bi saradivale je neophodna ali ne postoji.

Za razliku od policije i pravosudnog sektora, u slučaju KZK ne postoje planovi koji bi bilo koje kosovsko Ministarstvo učinili odgovornim za ovo telo²⁷ i njegova budućnost je neizvesna. Zvanično, njega zajednički nadgledaju UNMIK-KFOR u okviru Grupe za razvoj KZK-a koja se sastaje jednom mesečno. Praktično, KFOR drži KZK pod konstantnom prisotnošću i od avgusta 2002. svakodnevni sastanci sa UNMIK-om se održavaju u KZK Kancelariji za koordinaciju, koju vode britanski general-majori, koji, zajedno sa petnaest dugih

internacionalaca, uključujući četiri delegirana od strane britanske vojske, nadgledaju sprovođenje mandata i kontrolišu troškove. Ta kancelarija je nadležna za politiku i strategiju KZK-a za koju nastoji da je održi drugačijom od komande i nadležnosti KPS-a. Ova kancelarija obavlja deo posla Ministarstva odbrane i u budućnosti bi mogla da postane centar tog ministarstva

I pored toga što su kosovska privremena Vlada i preogavarčki tim nepopustljivi po pitanju oružanih snaga, oni nemaju kapacitet za planiranje bezbednosti, od koje bi počeli. Umesto toga, oni čekaju da KZK izade s predlogom o konfiguraciji osoblja i opreme. Sa kosovskim BND koji iznosi oko 2,25 milijarde evra²⁸ i evropskim NATO članicama, koje potroše prosečno 1.8-1.9 procenata bruto nacionalnog dohotka (BND)²⁹, buduća kosovska vojska, realno, ne može očekivati godišnji budžet viši od 43 mil. evra i verovatno će morati da nastavi sa mnogo manje. Preliminarni budžetski proračuni KZK-a ukazuju da bi godišnji vojni troškovi oko osoblja iznosili oko 10 miliona evra a da bi centralni budžet od 20 do 25 mil. evra bio dovoljan za prvih 3-5 godina.³⁰ Ovo se podudara sa "idealnom" strukturom vojnog budžeta od 50 ili manje procenata za troškove oko osoblja, 30% za operativne troškove i 20% za investicije. Ako trenutni broj od 3,000 pripadnika KZK-a bude održan, to može izaći na 7,000 evra godišnjeg budžeta po vojniku. Američka vojska potroši otprilike deset puta više novca po vojniku, a srpska oko 10,000 evra, što će se možda popeti na 15,000 evra po vojniku sa planiranim redukcijama.

Sa budžetom od 690 miliona evra za 2006. godinu, kosovski budžet je za 10 miliona evra manji nego u 2005. sa izgledima da će biti još manji u 2007. godini.³¹ Od donatora koji dopunjavaju budžetski deficit, prikuplja se oko 70 miliona evra. Ako se tome dodaju i troškovi odbrane, kosovska, ionako očajna infrastruktura, zdravstveni i obrazovni sistemi mogu biti dodatno ograničeni a donatori odvraceni. Štaviše, IMF opominje da je vladina budžetska disciplina opala tokom poslednjih meseci.³² Međunarodni finansijski eksperti ističu da bi samo zakon o penzijama, čije bi sprovođenje trebalo da otpočne u januaru 2007., koštao i do 20 miliona evra

²³ Razgovor Krizne grupe, kancelarija premijera, 12. jun 2006.

²⁴ Razgovor Krizne grupe, Beograd i Priština, 2006.

²⁵ Razgovor Krizne grupe, SPGS Soren Jesen-Petersen, Priština, 1. februar 2006.

²⁶ Videti "Kosova se shpejti behet me Sherbim te Zbulimit?" (Da li će Kosovo uskoro dobiti obaveštajnu službu?), *Zeri*, 12. jun 2006. godine Premijer Čeku je oklevao s postavljanjem slovenačkog obaveštajnog savetnika koji je trebalo da počne sa radom jula 2006.

²⁷ Ipak, postoje planovi da se ona poveže s budućim Odsekom za upravljanje vanrednim civilnim situacija Ministarstva unutrašnjih poslova

²⁸ IMF planiranje za 2006. Videti "Aide Memoire of the IMF staff Mission in Kosovo" 22.-31 maj 2006.

²⁹ Sedam najnovijih članica NATO od kojih svaka planira da u 2002 potroši bar 2% BND na odbranu. Videti Andrew Cottey, Timothy Edmunds and Anthony Forster "Beyond Prague", *Nato review, jesen 2002.*

³⁰ Razgovor Krizne grupe, jun 2006.

³¹ Predstavnik IMF za Kosovo, Mark Aboan, upozorio je na konferenciji za novinare, održanoj 13. juna 2006. da će se ekonomija smanjivati u 2007., pa, samim tim, i budžet.

³² "Aide Memoire", citirano u gornjem tekstu.

godišnje,³³ i još više opteretio budžet i uvećao troškove od 15 miliona evra, koji trenutno postoje za održavanje KZK. Možda bi bilo realnije usvojiti smanjenje broja pripadnika na 2,000 kako bi se, sa trenutnim budžetom KZK-a izašlo u susret osnovnim potrebama buduće vojske.

Glavni kapacitetski nedostatak Vlade je u političkoj fleksibilnosti i kreativnosti. UN program Standardi za Kosovo je previše lak, šablonski zadatak. Pokazivanje spremnosti da se “sprovedu standardi” je pomalo kao slikanje ciframa. Ono ne obavezuje političare na iznalaženje pronicljivih rešenja. Razmišljanje albanskih političara na Kosovu nije dovoljno zrelo da obuhvati srpski sever, gde pokreti za prekidanje svih veza sa Prištinom i konsolidacija bezbednosnog aparatusa, koji isključuje Albance, uzrokuju samo nepromišljene reakcije. Albanci i dalje očekuju od međunarodne zajednice da im isporuči severno Kosovo. Sa izuzetkom albanskog opozicionog političara, Vetona Suroija, albanski lideri se ne trude da otvoreno govore o strahovima srpske zajednice.³⁴ I zaista, neki koriste sever kao sirovo marketinško oruđe a ne vide ga kao izazov za stvaranje multietničkog Kosova.³⁵

Dok transformacija KZK u buduću kosovsku vojsku za njih predstavlja *sine qua non*, za Srbe je to anatema. Politički letargični, albanski lideri ostavljaju teren neformalnim grupama iz pozadine. Nedostatak ideja je svojevrsni bezbednosni rizik. Albanska politička agenda za dan posle nezavisnosti je prazna.³⁶ Ovo smanjuje mogućnost da Kosovo bude institucionalno vođeno, povećava rizik od neuspaha i užasava Srbe koji smatraju da sve što Albanci ne izgovore, njih ugrožava.

³³ Prepiska sa Kriznom grupom, jun 2006. Plan Ministarstva za socijalna pitanja o povećanju sa 10 na 15 miliona evra godišnje, smatran je nekredibilnim.

³⁴ Suroi vodi savet za konsultaciju etničkih manjina u kontekstu prištinskih priprema za pregovore o statusu i dva puta je posetio Mitrovicu, u maju i junu 2006.

³⁵ Naime, predsedavajući skupštinskog odbora za bezbednost i pripravnost za vanredna stanja, Naim Maljoku, krajem juna 2006. godine predstavio je kao svoju inicijativu posetu parlamentaraca iz regiona severnoj Mitrovici, planiranu u organizaciji OEBS-a. Pažnja koju je izazvao dovela je do otkazivanja posete.

³⁶ Upitan o prioritetima nakon nezavisnosti, vice-premijer Ljutfi Haziri rekao je da će sprovođenje decentralizacije i drugih stavki dogovora o konačnom statusu dominirati vladinom agendom u naredne 3-4 godine. Razgovor Krizne grupe, Priština, 11. jul 2006.

B. FAKTORI UNUTRAŠNJE NESTABILNOSTI

1. Nezvanični albanski akteri

Dok su neki bivši pripadnici OVK izabrali drugačije životne puteve, a više od 4,000 radi u KPS-u ili KZK-u, većina od 25,000 registrovanih 1999. pri IOM-u je nezaposlena, posebno oni iz Drenice i Dečana. Glasna, ali marginalizovana udruženja predstavljaju ratne veterane, invalide, udovice i porodice. Posebno u Dečanima, bivše OVK jedinice i grupe su kohezivne i predstavljaju magnet za mladu, militantnu generaciju. Naoružani su i brzo se mogu mobilisati.³⁷ Mnogi iz Dečana su učestvovali u borbama u Makedoniji 2001. godine, boreći se sa još više žestine nego što je OVK uspeo 1998.-1999. godine. KFOR je strahovao da bi borci iz Drenice i Dečana mogli da se naoružaju i napadnu Mitrovicu tokom nemira 2004. Borci iz Dečana su se skoro mobilisali kada je Haški tribunal uhapsio premijera Haradinaja 2005.³⁸ Jedan srpski analitičar vidi to kao staru jugoslovensku tradiciju “dvostruke” odbrane, sa centralnom armijom (JNA) i Ministarstvom odbrane, dopunjenim malim ministarstvima odbrane i rasprostranjenim rezervističkim snagama teritorijalne odbrane u svakoj republici, kopiranu na Kosovu- sa KZK-om u ulozi JNA i neregularnim grupama oko bivše OVK, kao kosovskom verzijom snaga teritorijalne odbrane.³⁹

Strukture organizovanog kriminala su takođe deo bezbednosne slike. Šef K-SHIK-a (obaveštajna služba koja potiče od OVK i koja je u vezi s Demokratsom partijom Kosova PDK)⁴⁰ izrazio je žaljenje što su “neki od naših komandanata” lako postali deo organizovanog kriminala.⁴¹ Poslednjih godina, neke kriminalne grupe su se povezale sa uspešnijom Demokratskom ligom Kosova (LDK). Neki povezuju uspon jednog visokog funkcionera LDK od 2004. sa uspesima kriminalnih sindikata u jednom južnom gradu Kosova. Izgleda da su kriminalci, koji nisu povezani s OVK, stvorili nekoliko “oslobodilačkih vojski” čije je postojanje objavljeno krajem 2005. godine u Drenici, Dečanima, Uroševcu i Kačaniku, a čija je glavna aktivnost drumsko razbojništvo. Između Drenice i Prištine, neki kriminalci imaju zajedničke zaštitne aranžmane s biznismenima.

³⁷ Videti izveštaj Krizne grupe, *Kosovo after Haradinaj*, op.cit.

³⁸ Ibid.

³⁹ Razgovor Krizne grupe, Aleksandar Radić, Beograd, 13. maj 2006.

⁴⁰ Mnogi povezuju ovo misteriozno telo sa organizovanim kriminalom. Videti izveštaj Krizne grupe *Kosovo after Haradinaj* i *Kosovo: The Challenges of Transition*,

⁴¹ Razgovor Krizne grupe, Kadri Veselji, Priština, 17. novembar 2005. PDK (Demokratska partija Kosova) je druga po veličina kosovska politička stranka. Proistekla je iz OVK i njegove posleratne privremene vlade.

Česta puštanja iz zatvora uz kauciju ili bežanje iz pritvora okorelog dreničkog kriminalca Fatona Hajzirija, ukazuje na pomagače među sudijama i policajcima.⁴² U Dečanima se članovi OVK jedinice, Crni orlovi, pojavljuju u konsolidovanim krijumčarskim mrežama. Ova grupa je imala plan ponovnog okupljanja zarad mogućeg nasilja tokom Haradinajevog hapšenja. Kriminalne grupe su bile značajne tokom martovskih nemira 2004. godine.

Sa puno profita, često stvorenog u Švajcarskoj ili drugde u Evropi, koji se sliva u izgradnju na Kosovu, mnogi građani ne vide organizovani kriminal kao kritičan bezbednosni problem.⁴³ Banditstvo je još uvek privlačno za društvo.⁴⁴ I pored toga što mnogi komentatori povezuju albanski organizovani kriminal sa klanovima, jaka porodična, tradicionalna struktura predstavlja kočnicu za regrutaciju; ostrahizam je verovatnija i ozbiljnija posledica nego što je to slučaj u isparčanim društvima.⁴⁵ Pored toga, visoka i narastajuća stopa nezaposlenosti stvara uslove za kriminalizaciju.

Protestni pokret Vetevedosje! nameravao je da "udari" na široke mase isfrustrirane albanske omladine koja je bila značajni element tokom martovskih nemira 2004.⁴⁶ On ih je mobilisao skoro potpuno ekskluzivno protiv UNMIK-a i srpskih zvaničnika u poseti Kosovu. Kurti je pokušao da proširi demonstracije nekoliko hiljada protestanata 8. juna 2006. godine u opsadi glavnog administrativnog štaba, prizivajući policijsku akciju. On i njegovi sledbenici blokirali su put očekujući posetu srpskog premijera Vojislava Koštunice 28. juna 2006. godine. U oba slučaja, Kurti i desetine njegovih saradnika su uhapšeni.⁴⁷ Drugi ciljevi pokreta odnose se na suprotstavjanje bilo kakvim ustupcima Srbiji, uključujući decentralizaciju i zaštitu crkvene imovine koji bi mogli da stvore više prostora i bolju zaštitu srpske zajednice. Posebne mete predstavljale

su UNMIK-ove naredbe o specijalnoj zonskoj zaštiti manastira Dečani i ponude u vezi s decentralizacijom u istočnom delu Kosova. Vetevedosje! uveliko izbegava agitaciju u opasnijoj i eksplozivnoj Mitrovici.

Kurtijeva nedavna kampanja za bojkot srpskih proizvoda privukla je žalbu predsednika Tadića ali i podršku albanskih biznismena, zainteresovanih za ukidanje konkurencije. Proglašavajući UNMIK neprijateljem, on namerno nije ciljao na Vladu Kosova ali je organizacija otišla dalje od svojih korena-rešavanja konflikata i nenasilja. Kurti se sve više povezuje sa veteranima OVK, radikalnim partijama LPK i Narodnim pokretom za oslobođanje Kosova (LKCK), usvajajući sve više taktike izazivanja sukoba, govoreći o uzimanju oružja. Pokret Vetevedosje! ipak nije postao masovniji pokret.⁴⁸

Međutim, ima potencijala da se ovakva vrsta aktivizma pretvori u "revolt protiv institucija".⁴⁹ Na meti napada se mogu naći međunarodne posmatračke institucije ali napadi mogu uticati i na prekid delikatnih dogovora postignutih sa kosovskim Srbima. Ni kosovska ekonomija ni političke i vladine institucije ne apsorbuju energiju velikog broja mladih ljudi.⁵⁰ Nezaposlenost se povećava i vizna politika zaključava mlade ljude van Evropske unije.⁵¹ Neodgovarajući obrazovni sistem se još pogoršava. Rezultati školskih ispita pokazuju nove podbačaje u 2006. godini.⁵² BROS preobraćenih u Vahabi islam je mali ali se povećava. Početni izveštaj kosovskog ISSR s pravom zaključuje da:

⁴² Razgovor Krizne grupe, kapetan KPS-a, 17. maj 2006; "Praperratiset Fatoni" [Faton je opet pobegao], *Express*, 12. jun 2006. godine

⁴³ Istraživanje javnog mnjenja za ISSR, razgovor Krizne grupe, ISSR zvanični sekretarijat, Priština, 8. maj 2006.

⁴⁴ Videti Erik Hobsbavm, *Banditi* (1969, ponovo štampano 2000.) gde se objašnjava istorijat "lopova i otpadnika koje obični građani ne smatraju prostim kriminalcima već šampionima društvene pravde, kao osvetnike ili kao primitivne borce otpora". *Express*, 30. jun 2006., razgovor sa razbojnikom u bekstvu, vođen u dreničkim brdima, pokazuje da se ova privlačnost proteže od ruralne zajednice do gradskih novinara.

⁴⁵ Kapetan KPS je rekao da porodice utiču na smanjenje kriminala u njegovom kraju, razgovor Krizne grupe, Srbica, 17. maj 2006. godine

⁴⁶ Videti izveštaj Krizne grupe, *Collapse in Kosovo*, op.cit, za opis o nemirima i na strani 32, diskusiju o kosovskoj demografiji orijentisanu prema mladima i njen uticaj na političku stabilnost.

⁴⁷ Prema specijalnim jedinicama KPS, čija je većina pripadnika bila prethodno u OVK.

⁴⁸ U anketi UNDP Early warning report u junu 2006. 16% albanaica ispitanika pokazalo je spremnost da se pridruži pokretu *Vetevedosje!*. Oko 40% je izrazilo ograničenu podršku. Poziv pokreta *Vetevedosje!* i njihovih saveznika na protest zbog razgovora u Beču 24. jula 2006. privukao je samo 200-300 osoba.

⁴⁹ Posebno ako Vlada održi svoju konspirativnu potrošnju na račun onih koji plaćaju takse, uključujući: zloupotrebu u nabavkama, skupa kola i apsurdno visoke račune za mobilne telefone. ISSR istraživanje je pokazalo značajnu razočaranost javnosti PISK-om. Anketa UNDP-a "Early Warning Report" sprovedena u junu 2006. potvrdila je opadajuću popularnost Vlade s 47% izjava "bezbržno trošenje na luksuznu robu" kao najveći problem u raspolaganju budžetom. Videti, takođe, Berat Bužala, "Snovi usijanih glava mogu se ostvariti", BIRN Balkan Insight, 14. jun 2006., www.birn.eu.com

⁵⁰ Videti izveštaj Krizne grupe, *Kolaps na Kosovu*, op.cit., strane 32-36 za objašnjenje (negativnih pojava i periodične uloge kosovske omladine u društvenom previranju.

⁵¹ Videti izveštaj Krizne grupe za Evropu, broj 168, Vize za EU i Zapadni Balkan, 29. novembar 2005., posebno str. 15.

⁵² Videti, npr., Beke Abazi, "Testimi i arritshmerise tregon renie te dijes te nxenesit mitrovicas" (Ispiti pokazuju podbačaj u znanju mitrovačkih učenika), *Zeri*, 30. jun 2006; TV debata "Jeta ne Kosove", RTK/BIRN, 12. jul 2006.

Razlike između demografskih trendova i razvoja ekonomije... stvaraju strukturalnu pretnju za dugoročnu bezbednost na Kosovu. Brojna i loše obrazovana populacija mladih biće glavni stimulanjski faktor kriminalnih i iznenadnih društvenih promena.⁵³

Onda kada se ova tri glavna elementa – ratni veterani, organizovani kriminal i omladina – spoje vaninstitucionalno, kao što je to bio slučaj u martu 2004., nastaje najveća opasnost za kosovsku koheziju generalno, i za Srbe posebno. Bitno je povezati prvi i treći element u institucije u koje bi verovali i u kojima bi učestvovali.

2. Srpske strukture i sever

Srpsko severno Kosovo priprema se da izazove Prištinu oko konačnog statusa. Ako ništa drugo, produbiće bojkot PISK i stvoriće teškoće i opasnost za njihove predstavnike i Albance van lokala u slučaju da ovi pređu severno od Ibra. Ukoliko paramilitarci uđu na sever iz Srbije, tenzije bi se rasplamsale. U najgorem slučaju, Srbi sa severa, koji se ograđuju od preostalih 60 % Srba koji žive u enklavama južno od Ibra, mogu zatražiti zvanično priključenje Srbiji. Što je drastičniji epilog na severu, toliko će se oko preostalih Srba na Kosovu stezati obruč.

Od raspuštanja mitrovačkih čuvara mosta kao plaćeničke strukture u 2003., Beograd i dominantna lokalna politička struja sa severa, Srpsko nacionalno veće (SNV), zadovoljni su održavanjem pritajenih bezbednosnih struktura. Sa delimičnim izuzetkom Zubinog Potoka, oni su od KPS u tri severne opštine napravili svoje sprovodnike.⁵⁴ Otvorenost UNMIK-a da regrutuje bivše pripadnike MUP-a u KPS i da im dozvoli obuku u severnoj Mitrovici, a ne u učiteljskoj policijskoj školi, samo će dodatno okrenuti severni KPS u njihovu korist.⁵⁵ UNMIK je na pretnje nasiljem juna 2006. odgovorio razmeštanjem većeg broja međunarodnih policajaca, odbijajući da povuče Albance iz regionalnih KPS jedinica iznad Ibra.⁵⁶ Razmestio je dodatne međunarodne

policijske snage na dve severne "kapije"⁵⁷ nakon meteža između albanskih pripadnika granične policije i zamenika predsednika opštine Leposavić, sredinom jula 2006.

Srbija održava paralelne policijske stanice u ovim oblastima u kojima rade pripadnici MUP-a u civilu,⁵⁸ čiji se broj povećao poslednjih nedelja.⁵⁹ I pored toga što Rezolucija SB 1244 predviđa povlačenje svih srpskih bezbednosnih snaga sa Kosova, UNMIK i KFOR pred ovim problemom zatvaraju oči. Srbi ponavljaju da Rezolucija 1244 podrazumeva pravo na povratak do 1,000 pripadnika srpskih bezbednosnih snaga. U tom tekstu se govori o "malom, dogovorenom broju", "stotinama a ne hiljadama" jugoslovenskih i srpskih pripadnika vojske i policije...kojima je dozvoljen povratak na Kosovo" kako bi obavljali neke specifične zadatke "pod nadzorom i u prisustvu međunarodnih bezbednosnih snaga, ali dogovor o tome nije postignut.⁶⁰ To "pravo" se neprestano ponavlja u Deklaracijama "o "vanrednom stanju na severu Kosova" od 5.,12. i 13. juna 2006. kojima se obustavlja saradnja sa regionalnim jedinicama KPS-a, uspostavljaju mandatorni komiteti za vanredna stanja i zahteva da se odobri povratak "više od 100" pripadnika srpske policije ili će oni sami regrutovati "999 srpskih policajaca".⁶¹ Diskretno se počelo sa povećavanjem paramilitarnih snaga. Oko 360 bivših rezervista jugoslovenske armije, sa iskustvom stečenim na ratištima tokom 90-tih, je do sada okupljeno. Njihove plate dolaze iz opštinskog budžeta sa dodatkom iz Beograda, ispod plašta zvaničnih pošti u seoskim administracijama i sl.⁶² Imajući na umu veličinu teritorije,

2006. jedno vozilo Carinske službe je pogođeno granatom, kod jezera Gazivode, u opštini Zubin Potok.

⁵⁷ Dve granične "kapije" (granični prelazi Srbija-Kosovo) u blizini Leposavića i Zubinog Potoka. Videti izveštaj Krizne grupe *Bridging Kosovo's Mitrovica Divide*, str. 13.

⁵⁸ Videti izveštaj Krizne grupe, *Bridging Kosovo's Mitrovica Divide*, op. cit., str. 6. i 26.

⁵⁹ Razgovor Krizne grupe, izvor iz UNMIK policije, 24. jul 2006.

⁶⁰ Zabrana...ovog navodnog prava je bila značajna u centru severne Mitrovice tokom poslednjih godinu dana. U Uredbi se kaže da "će dogovorenom broju jugoslovenskog i srpskog vojnog i policijskog osoblja biti dozvoljeno da se vrate na Kosovo" da posreduju, obeležavaju i čiste minska polja i održavaju prisustvo oko srpskih verskih objekata i ključnim graničnim prelazima. Obučeni u civilnu odeću, pripadnici MUP-a na severu ne obavljaju nijednu od ovih dužnosti. Srpski ministar unutrašnjih poslova obavestio je UNMIK-ovog zamenika SPSG za policiju i sudstvo da je Ministarstvo imalo 1,000 oficira i zvaničnika na Kosovu. Razgovor Krizne grupe, zamenik SPSG Žan Dusurd.

⁶¹ Zvečanska deklaracija je bila prva, slede Zubin Potok i Leposavić. Za više informacija o zvečanskoj deklaraciji, videti: www.kc.gov.yu.

⁶² "Srbi s Kosova regrutuju bivše vojnike za odbranu", Rojters, 20. jun 2006., razgovor Krizne grupe, Mitrovica, Vašington DC, jun 2006.

⁵³ KIPRED, Unutrašnja procena sektora bezbednosti Kosova (ISSR), "Stages I & II, Strategic Environment Review & Security Tretas Analysis, Initial Findings", mart 2006. na www.kipred.net.

⁵⁴ Videti izveštaj Krizne grupe, br.165, *Bridging Kosovo's Mitrovica Divide*, 13. septembar 2005., str. 6, 26-28.

⁵⁵ Zamenik SPSG Stiven Šuk najavio je ovu inicijativu početkom juna 2006. kao gest uspostavljanja poverenja sa Srbima sa severa

⁵⁶ Na sastanku sa policijskim komesarom Vitrupom, sredinom juna 2006., srpski lideri sa Kosova, rekli su da neće snositi posledice ako Albanci iz regionalne jedinice KPS ne budu povučeni sa severa. Dana 14. juna 2006. jednom saobraćajcu, Albancu, rečeno je (u selu Grabovac, na putu Mitrovica – Leposavić) da će biti ubijen ako ponovo dođe. Dana 15. juna

ovo nije veliki broj. Uglavnom su svi bazirani tamo gde žive, i ponašaju se kao čuvari komšiluka, patrolirajući bez oružja.⁶³

Srbi sa severa, a posebno severne Mitrovice, do sada su održavali pažljiv balans. Njihove vojne sposobnosti i refleksi za brzu mobilizaciju za oružanu odbranu, odvratili su albansku najezdu, ali su i dalje diskretni, uzdržavajući se od nepotrebnih provokacija. Ovo ipak nije podiglo tenzije do stepena kada bi mogle da izazovu sveopštu albansku mobilizaciju i napad. Beograd učestvuje u ovome kao što je to bilo očigledno tokom martovskih nemira 2004., kada su Srbi iz Mitrovice zatražili pomoć paramilitarnih grupa i kada su srpske bezbednosne snage ukinule te grupe, pre nego što su mogle da pređu na Kosovo.⁶⁴ Retorički, nove paramilitarne snage su bučne, ali slabo vidljive, dozvoljavajući UNMIK-u da ostane pri stavu: "Mi nismo videli nijedan dokaz o takvim akcijama na terenu".⁶⁵

Nadajmo se da ta povučенost može održati neformalno primirje tokom proglašenja statusa. Međutim, formacija paramilitarnih struktura Srba sa severa prati logiku eskalacije koja se krije u kalkulacijama rukovodstva SNV. Svesni da im manjka ljudstvo da bi se suprotstavili napadima OVK, SNV je nedavno organizovao mitinge podrške u Kraljevu, Jablanici i nekoliko drugih gradova južne Srbije. U tom pogledu, SNV je verovatno loše proračunao da je razlog albanskog uzdržavanja strah od srpskih kapaciteta a ne odgovornost i briga za međunarodnu reputaciju.⁶⁶

C. MEĐUNARODNE BEZBEDNOSNE SNAGE

KFOR će ostati na Kosovu nakon donošenja odluke o konačnom statusu. Nejasno je još koliko dugo, ali će to izazvati i albanske i srpske kalkulacije. Spremnost da se ostane čak i decenijama, predstavlja bolje rešenje za uklanjanje problema nego plan prenošenja nadležnosti tokom tri ili četiri naredne godine snagama EU, sa rigidnijim mandatom. Sa povlačenjem misije u 2007., UNMIK policija se nada da će sačuvati vitalni oficirski kor i neke nadležnosti, dok će EU tokom 2007. postati njihov glavni sponzor. Ipak, zvaničnici EU imaju nove ideje i žele čist teren. U policiji i širim bezbednosnim sferama, primopredaja na relaciji UNMIK-EU možda

neće teći tako glatko. Bivši žele da zaštite svoje osoblje i zaostavštinu a potonji da planiraju neometano.

Martovski nemiri su pokazali koliko su krhki nadzori međunarodne zajednice. Tokom poslednjih osamnaest meseci, UNMIK je razvio sklonost ka kosovskim premijerima iz redova OVK ili KZK koji bi nudili bezbednosne garancije. Nakon početnog skepticizma, UNMIK i KFOR su cenili Haradinajev doprinos u održavanju mira kada je bio optužen za ratne zločine; on nastavlja da igra bitnu ulogu iz pozadine, dok trenutno, sa slobode, čeka početak suđenja.⁶⁷ Istini za volju, glavna tužiteljka Haškog tribunala Karla del Ponte, optužila je SPGS Jesena-Petersena za neadekvatnu bliskost sa Haradinajem, kao i za jačanje atmosfere koja onemogućava istragu o ratnim zločinima OVK.⁶⁸ Beogradski zvaničnici kažu da njihovi međunarodni sagovornici predstavljaju premijera Čekua kao nekoga ko može da garantuje bezbednost.⁶⁹

1. KFOR

Postepeno smanjenje trupa KFOR-a, otkako je krajem 1999. godine njihov broj dostigao vrhunac od oko 45,000 pripadnika, zaustavljeno je martovskim nemirima. Od tada je gotovo politički imperativ održati skoro isti broj trupa. KFOR se uveliko rekonfigurisao, kako bi bolje odgovorio na moguće nemire. Veći broj trupa je obučен za delovanje prilikom nemira i KFOR je mnogo fleksibilniji po pitanju razmeštanja i metoda. Pet regionalnih multinacionalnih brigada je preimenovano u šest multinacionalnih radnih grupa; one su manje vezane za teritorije a više su odgovorne glavnoj komandi KFOR-a. Ali, te trupe su, istovremeno, i prevelike i premale. Čak i manji broj vojnika bi mogao da obavlja svakodnevne

⁶⁷ Nakon susreta s Haradinajem, 11. jula 2006. vd SPSG Stiven Šuk je rekao: "Mislim da će lider AAK nastaviti da doprinosi političkoj stabilnosti na Kosovu, a posebno bezbednosnoj situaciji".

⁶⁸ Njen izveštaj Savetu bezbednosti je jasno kritički: "Kao prvo, rasprostranjeno je mišljenje da Ramuš Haradinaj uživa podršku Unmika, uključujući tu i ličnu podršku Sorena Jesena-Petersena. Ovo mišljenje, koje je opravdano brojnim činjenicama, ima obeshrabrujući efekat za svedoke ICTY i odvraća potencijalne svedoke od razgovora sa OTP istražiteljima. Drugo, Unmikovo postupanje sa svedocima je u nekoliko slučajeva bilo zanemareno, tako da je poverenje u sposobnost sistema da ih zaštiti izgubljeno. Treće, UNMIK namerno opstruiše OTP-ov pristup relevantnoj dokumentaciji ili ključnim informacijama sadržanim u dokumentima. Prema tome, saradnja Unmika je vrlo nezadovoljavajuća" (S/2006/353, 31. maj 2006., dodatak II, paragraf 34, dostupno na www.un.org). UNMIK je izdao demantij: "UNMIK odbacuje procene tužiteljke ICTY kao neosnovane". UNMIK press release, br. 1563, 8. jun 2006., dostupno na www.unmik.org.

⁶⁹ Razgovor Krizne grupe, Beograd, 11-12. maj 2006.

⁶³ Razgovori Krizne grupe, jun i jul 2006.

⁶⁴ Razgovor Krizne grupe, izvor iz bezbednosnog sektora Srbije, Beograd, 11. maj 2006.

⁶⁵ Portparol Unmika Niradž Sing, redovna konferencija za štampu, 14. jun 2006.

⁶⁶ Razgovor Krizne grupe, lider SNV-a Marko Jakšić, severna Mitrovica, 14. jun 2006.

zadatke ali, ako bi, na nekoliko lokacija došlo do ozbiljnih nemira, ovaj broj ne ni bio dovoljan

KFOR je uzeo KZK pod svoje okrilje – kao partnera. Privatno, neki zvaničnici KZK-a kažu da bi KZK mogao da obavlja neke bezbednosne zadatke, ali političko okruženje to trenutno čini nemogućim. Bivši COMKFOR de Kermabon se složio “da, naravno” KZK može da ponudi bolje obezbeđenje srpskim manastirima od KFOR-a,⁷⁰ implicitno iznoseći stav da je mnogo grublji pristup KFOR-a drugo najbolje rešenje.⁷¹ Bliže partnerstvo sa KZK, neki vide kao simbolično priznanje međunarodnog bezbednosnog monopola, čiji je kredibilitet bilo teško održati nakon martovskih nemira, bez obzira na brojne KFOR-ove TV reklame.

Pored odbrane kosovskih granica i spremnosti da se bolje nego 2004. odgovori na nemire, pristup KFOR-a u domenu očuvanja bezbednog okruženja je minimalistički. KFOR uglavnom nije pomogao u osuđivanju ekstremista i organizovanih kriminalnih grupa. U severnom delu Kosova, KFOR nije radio na zaustavljanju podlog potkopavanja UNMIK-a, kao ni protiv podele. Pribegao je lakšoj politici, praveći TV reklame o međuetničkoj toleranciji, kulturnoj baštini, posećujući opštinske događaje. “Jedina razlika između nas je to što se mi pojavljujemo u belim a pripadnici KFOR-a u crnim vozilima”, rekao je jedan civilni međunarodni zvaničnik.⁷²

Sve do nedavno, KFOR je slabo pokazivao svoje delovanje na severu Kosova; tamo nije bilo ni baze.⁷³ Jedan strani zvaničnik je zabrinut što KFOR ne ceni značaj razmeštanja “tako upadljivog broja trupa kako nasilje nikada ne bi ni izbilo”.⁷⁴ Jedan drugi je rekao da je slabo razmeštanje trupa dalo severu osećaj da je reč o “indijanskoj zemlji”.⁷⁵ Krajem juna 2006, tamo je razmešten privremeni bataljon nemačkog pojačanja.

⁷⁰ Razgovor Krizne grupe, 30. avgust 2005. godine

⁷¹ Iz KFOR-ove serije TV spotova, koji promovišu zaštitu religijskih obeležja, druga grupa je sredinom 2005. upozoravala: “Sledeća vanredna emisija će biti upotrebljena da obavesti javnost u ...slučaju nemira koji ugrožavaju sigurno i bezbedno okruženje”. Prikazani su simboli koje bi KFOR podigao da uspostavi “plave i crvene zone” širom Kosova. Plave zone “štite KFOR i policija. Ako neko uđe, čini to na svoju odgovornost. KFOR i policija će odlučno koristiti sva raspoloživa sredstva ne bi li te osobe uklonili iz tih oblasti”. Crvene zone “kontroliraju samo KFOR. Civilima je zabranjen pristup... Imajte na umu da će KFOR koristiti sva raspoloživa sredstva, uključujući i oružje, kako bi sprečio ulazak u ove oblasti”.

⁷² Razgovor Krizne grupe, 16. jun 2006.

⁷³ Jedan američki zvaničnik privatno je odbacio (rekavši da je “sranje”) insistiranje KFOR-a da nije bitno gde su trupe smeštene već gde sprovode operacije. Razgovor Krizne grupe, Priština, Maj 2006.

⁷⁴ Razgovor Krizne grupe, Priština, april 2006.

⁷⁵ Razgovor Krizne grupe, Priština, 24. maj 2006.

Nešto ranije, početkom juna 2006. KFOR je, kao simboličan gest, ponovo otvorio nekadašnju vojnu bazu u Leposaviću, poznatiju kao “Nothing Hill”. Ali, u njoj ima mesta samo za jednu četu i KFOR planira da to mesto bude nešto poput vojnog hotela a ne stalni garnizon. Različite čete rotiraju na nekoliko nedelja, i obično su iz različitih zemalja. I pored toga što se jedan diplomata nada da će ovo poslužiti kao “simbol da je tu međunarodna granica za dan posle određenja statusa”⁷⁶, zvaničnici KFOR-a su se pomirili sa podelom na Ibru.⁷⁷ Uprkos tome, KFOR je i dalje popularan među Albancima. S tom popularnošću i sa osiguranom post-statusnom uslogom, KFOR reflektuje osećaj stabilnosti.

2. UNMIK policija

UNMIK je u stalnim promenama. Od nekadašnjih 5,000 policajaca (na vrhuncu misije, pa 2,400 krajem 2005.), u njemu je trenutno 1,800 stranih policajaca, uključujući i 500 za suzbijanje nereda. Dalje smanjenje broja pripadnika na 1,325, planirano za sredinu 2006.-e, za sada se ne sprovodi. EU planira svoju post-statusnu policijsku misiju koja bi zamenila UN policiju i ta nova misija bi možda zadržala od 800 do 1,000 njenih pripadnika. UNMIK policija. nadgleda KPS, držeći u svojim rukama najosetljivije jedinice, poput one za organizovani kriminal, ratne zločine i korpuciju na visokom nivou. Jedan broj pripadnika, koji je bio raspoređen da prati i mentorise terenski rad KPS, vraćen je na svoje operativne zadatke.

Poljska, rumunska, ukrajinska i pakistanska jedinica za suzbijanje nereda, sa ukupno 500 pripadnika, predstavljaju UNMIK-ov oslonac, od kojih su prve dve razmeštene po mitrovačkom regionu. Ali, UNMIK, svestan svoje nepopularnosti, pokušava da se ne sukobljava sa albanskim masama, osim kada je to neophodno, jer bi novi sukob značio dodatno potkopavanje.⁷⁸ Regionalne jedinice za operativnu podršku (ROSU) su dovedene da pohapse demonstrante, koji su 9. juna blokirali sedište UNMIK-a, kao i demonstrante, koji su pokušali da blokiraju put tokom posete srpskog premijera 28. juna 2006. godine.⁷⁹

⁷⁶ Razgovor Krizne grupe sa zapadnoevropskim diplomatom, Priština, 23. maj 2006..

⁷⁷ Razgovor Krizne grupe, sever Kosova, jun 2006.

⁷⁸ Premda je tokom poslednjih godinu dana bilo relativno malo napada na osoblje ili položaje UNMIK-a. U januaru 2005, u Prizrenu je ubijen jedan nigerijski policajac granatom koja je bila postavljena ispod vozila. Za više informacija o periodu kada su napadi na UNMIK bili češći, videti izveštaj Krizne grupe *Kosovo After Haradinj*, str. 4-6.; i izveštaj Krizne grupe *Collapse in Kosovo*, str. 11-13.

⁷⁹ Ipak, trapavo UNMIK-ovo planiranje donelo je sporadičnih sukoba između oficira (UNMIK-a) i ratnih udovica (Albanki),

Sa približavanjem odluke o statusu, UNMIK je pojačao policijsku osteljivost prema kosovskim Srbima. Od početka 2005., rezmeštio je veći broj pripadnika svoje policije širom srpskih enklava, jer se njima veruje više nego KPS-u. Grupa od oko 40 policajaca je umesto monitoringa, počela da obavlja operativne funkcije u Gračanici, Štrpcu i severnoj Mitrovici. U junu mesecu, UNMIK je potvrdio da je na severu, kao odgovor na donošenje Deklaracije o vanrednom stanju, razmešteno još 350 policajaca. Za sredinu jula je planirano razmeštanje još 150 pripadnika. U svakom od ovih slučajeva, politički gest razmeštanja bio je važniji od operativnosti i podesnosti i ta razmeštanja su se činila manjim nego što se tvrdilo⁸⁰.

Post-statusna zamena policijske misije, koju EU planira, manja je i trebalo bi da bude zadužena i za policiju i za sudstvo, ali i da zadrži neke "ograničene izvršne funkcije" u sklopu većeg, kontinuiranog, međunarodnog prisustva.⁸¹ Kosovski Srbi mogu smatrati da to oštro smanjenje broja pripadnika međunarodne policije još više izlaže njihove enklave opasnosti.

III. KOSOVSKI ZAŠTITNI KORPUS: ALBATROS ILI PEPELJUGA?

Od svih zvaničnih bezbednosnih tela, KZK ima najkonfuzniju ulogu. Tom telu nisu dozvoljeni nikakvi bezbednosni poslovi, ali i pored toga, sve strane ga vide kao suštinski bezbednosni faktor.⁸² Albanci mu veruju više nego KPS-u, KFOR-u i policiji UN ali je KZK i dalje isključen iz planova o bezbednosnoj transformaciji i ima nejasnu budućnost. Ali, KZK se ne može ignorisati. On je već ustanovljen deo institucionalnog pejzaža ali ga različite strane različito doživljavaju. KZK pokušava da se predstavi kao disciplinovana i apolitična služba buduće kosovske države. Albanci mu veruju, ali se međunarodna zajednica ponaša obazrivo, kao prema neprijatnosti s kojom ne zna šta da uradi. Srbi ga smatraju direktno odgovornim za nedela protiv civila krajem 90-tih, kada se pojavljivao kao OVK. Pitanje koje se sada postavlja je da li je KZK dalji rođak koji ometa kosovsku budućnost ili prilagodljiv instrument koji može pomoći u stvaranju kosovske države?

Većina pripadnika KZK i šest komandnih zona, radije otaljava nego što obavlja svoj prelazni, civilno-zaštitni mandat, koji je, istini za volju, nešto što ni Albanci ni Srbi ne smatraju pravim zadatkom KZK. Albanci ga vide kao vojsku koja čeka a Srbi ga se plaše i preziru zbog prošlosti.⁸³ Dok ga kosovske zajednice vide bilo u kontekstu prošlosti ili budućnosti, međunarodna zajednica govori samo o sadašnjosti, čineći implementaciju njegovog prelaznog kompromisnog mandata, jednom od osam tačaka UN standarda za Kosovo, na osnovu kojih se sudi da li je Kosovo spremno za rešavanje konačnog stausa.

A. MANDAT

Dvadesetog juna 1999. godine, komandant OVK Hašim Tači i tadašnji komandant KFOR-a general Majk Džekson, potpisali su Sporazum o demilitarizaciji i demobilizaciji OVK. OVK se složio da tokom tri naredna meseca, u skladu sa Rezolucijom 1244, koja je donela uslove za okončanje rata i dolazak KFOR-a, preda KFOR-u svoje naoružanje – sve osim pištolja i lovačkih pušaka. KZK je zvanično nastao 20. septembra 1999. godine. Istovremeno, KFOR je potpisao Sporazum o principima dok je UNMIK doneo uredbu kojom je KZK-

---

raspirujući ogorčenost. Pripadnici UN su 30. augusta 2004. uklonili protestante koji su sedeli u centru Prištine a 30 njih je ranjeno 25. maja 2006. u ratom uništenom selu Mala Kruša, tokom spašavanja 2 Srbina, advokata, od verovatnog linča.

⁸⁰ Razgovor Krizne grupe, viši Unmikovi zvaničnici u Prištini, Unmikov izvor iz policije na severu Kosova, jul 2006.

⁸¹ "The future role and Contribution in Kosovo" (Buduća uloga EU i doprinos na Kosovu"), zajednički dokument Havijera Solane, visokog predstavnika EU za spoljnu politiku i bezbednost i Olijana Rena, evropskog komesara za proširenje, predat Veću Ministara u julu 2006; pošto su prethodni izveštaji predati u junu i decembru 2005., ovaj dokument nije objavljen već je dostupan za široku (neformalnu) upotrebu.

---

⁸² Iako "trenutno nije bezbednosna snaga, on je bezbednosni faktor". Razgovor Krizne grupe sa tadašnjim komandantom KZK Agimom Čekuom, Priština, 30. avgust 2005.

⁸³ Anketa za ISSR; razgovor Krizne grupe, ISSR Sekretarijat, Priština, 8. maj 2006.

u dodeljen legalan status.⁸⁴ SPSG i UNMIK su preuzeli kontrolu nad KZK-om, dok je COMKFOR preuzeo odgovornost za svakodnevne akcije. Na ovaj način su NATO i Sekretarijat UN, slušajući savete sa terena, stvorili institucionalnog naslednika OVK, što je bila finesa stavke Rezolucije 1244 o demilitarizaciji.⁸⁵

KZK-u su postavljena stroga ograničenja na upotrebu sile. KZK-u eksplicitno nije dodeljena uloga odbrambenih snaga, sprovođenja zakona i suzbijanje demonstracija. Izabranim članovima je propisano koliko i kakvo naoružanje će posedovati, i to uglavnom za odbranu objekata.⁸⁶ KZK je u početku zamišljen kao civilna služba za delovanje u vanrednim situacijama: tokom požara, industrijskih nezgoda kao i za spašavanje i pomoć žrtvama humanitarnih nepogoda. Dodatno je zadužen za svečanosti, razminiranje i pomoć oko rekonstrukcije. Postojala je nada da će KZK moći da obavlja ove dužnosti bez međunarodne podrške. Na samom početku, krajem 1999., tadašnji SPSG Kušner pokušao je da činovnicima i personelu KZK-a pokaže kako funkcionise Francuska Služba civilne zaštite.⁸⁷ Osmislio je put na stotine pripadnika KZK u Francusku, Belgiju, Italiju i Nemačku, kako bi videli ovu službu na delu, postepeno osvajajući poverenje Srba.⁸⁸

Sa međunarodne tačke gledišta, glavna ideja je bila obuzdati bivše borce dok se ne reši pitanje konačnog statusa. OVK je jasno čeznuo da formira KZK kao buduću vojsku Kosova i ta želja nije nestala. Neki viši NATO zvaničnici, koji su saradivali sa OVK tokom bombardovanja 1999. godine, podržavali su ovu ideju. Jedan viši vojni zvaničnik je izjavio: "OVK je 1999. potpisala Sporazum o razoružanju, podrazumevajući da će biti transformisana u vojsku".⁸⁹ Taj sporazum je, zaista, omogućio formiranje vojske na Kosovu, po ugledu na američku Nacionalnu gardu, kada za to dođe vreme i kada

to bude deo političkog procesa, kojim će se odrediti status Kosova, uzimajući u obzir Sporazum iz Rambujea.⁹⁰

I međunarodna zajednica i OVK su iz pregovora izvukle samo ono što su želele da čuju. I pored toga što je Kušner bio u stanju da izjavi da "ovaj Korpus ne sme biti vojska, niti je vojska"⁹¹, OVK je videla KFOR kao svog primarnog sagovornika i bila je navedena da pomisli da je KZK vojska koja čeka. Pregovori su bili teški i to je olakšalo prihvatanje OVK. To je verovanje koje nastavlja da održava usklađenost KZK sa njegovim ograničenim mandatom civilne zaštite.

I pored toga, smena osoblja koje je zaduženo za KZK predpostavlja situaciju u kojoj je prvobitni mandat izgubljen a bukvalne interpretacije postaju rasprostranjenije. "Ljudi su zaboravili zbog čega smo mi ovde, gde je sve počelo i gde treba da se završi", rekao je jedan međunarodni zvaničnik 2004. govoreći o svojim kolegama.⁹² Drugi međunarodni zvaničnik koji je radio sa KZK, prisećajući se 2005. kaže da je reč o "obećanju" i da su težnje KZK-a zasnovane na dogovoru iz 1999. pa se očekuje da međunarodna zajednica održi reč.⁹³ Međutim, drugačije poruke stižu iz sedišta NATO u Briselu: "Kada je KZK formiran, mandat je trebalo da objasni...da ne bi trebalo da bude transformisan u vojsku".⁹⁴ Pravnički gledano, NATO može da kaže da jezik korišćen u sporazumu o demilitarizaciji o formiranju vojske iz juna 1999. nije u direktnoj vezi sa formiranjem KZK septembra 1999. godine nego da je planirano formiranje vojske iz drugih izvora ali bi ovo pogodilo KZK i većinu kosovskih Albanaca kao neispunjavanje datog obećanja.

Bez obzira na to što će KZK čekati ako je to potrebno, održavanje status quo stanja je neproduktivno. KZK je nadživeo svoj mandat za najmanje 4 godine, krizna faza je završena i opštine razvijaju svoje kapacitete koji bi zamenili deo trenutnih nadležnosti KZK. "Izlazimo iz krizne faze kao organizacija za civilnu zaštitu", rekao je general Čeku tokom 2005.⁹⁵ Kancelarija koordinatora KZK se slaže "da KZK nije dovoljno uradio".⁹⁶ Štaviše, nije dobio dovoljno donatorskih sredstava.⁹⁷ Često im, u

⁸⁴ UNMIK-ova Uredba 1999/8, na www.unmikonline.org.

⁸⁵ Rezolucija je zahtevala da "OVK i druge naoružane grupe kosovskih Albanaca bez odlaganja prekinu sve ofanzivne akcije i da se pridržavaju zahteva za demilitarizaciju koje bude odredio glavnokomandujući međunarodnih snaga bezbednosti uz konsultovanje Specijalnog predstavnika Generalnog sekretara", vidi www.unmikonline.org.

⁸⁶ KZK-u je dozvoljeno da zadrži 200 komada oružja za bezbednost i čuvanje objekata. Pošto je odbijen zahtev za trogodišnjom obukom, KFOR je tokom 2006, ovim čuvarima dozvolio obuku za bezbedno korišćenje oružja. Obuka za korišćenje vatrenog oružja još uvek nije dozvoljena.

⁸⁷ Videti prezentaciju Ministarstva unutrašnjih poslova Francuske za objašnjenje strukture i funkcija na www.interieur.gouv.fr/sections/a_1_interieur/defense_et_sec_urite_civiles/presentation

⁸⁸ Konferencija za štampu, 21. septembar 1999.

⁸⁹ Razgovor Krizne grupe, Priština, 25. februar 2005.

⁹⁰ Sporazum o demilitarizaciji i transformaciji UCK (OVK), 20. juna 1999., potpisnici su KFOR i OVK.

⁹¹ Konferencija za štampu, 21. septembar 1999.

⁹² Razgovor Krizne grupe, Priština, 24. januar 2004.

⁹³ Razgovor Krizne grupe, Priština, 31. avgust 2005.

⁹⁴ Razgovor jednog NATO zvaničnika koji je želeo da ostane anoniman sa kosovskim novinarom Augustinom Paljokajem. Vidi njegov tekst "TMK-ja nuk mund te jete ushtri e Kosoves" [KZK ne može da bude vojska Kosova], *Koha Ditore*, 19. maj 2006.

⁹⁵ Razgovor Krizne grupe, 30. avgust 2005.

⁹⁶ Razgovor Krizne grupe, 31. avgust 2005.

⁹⁷ Obuka IOM-a je finansirana sa preko 20 mil. evra a sredstva su donacija SAD. Finansiranje je isteklo 2004. nakon čega nije

kriznim situacijama poput poplava iz ferbuara 2006, koje su onesposobile agregate za električnu energiju, nedostaje oprema.⁹⁸ Manje od trećine aktivnog personela su kvalifikovani stručnjaci; preostali su bez profesionalne obuke. Samo nekoliko desetina njih je obučavano u inostranstvu, a ne stotine kako je Kušner zamišljao.

Namera je bila da se centralizuju spasilačka, vatrogasna, služba za razminiranje u Brigadu civilne zaštite sa oko 500 pripadnika, ali je do sada angažovano samo 330 osoba. Druge jedinice imaju medicinsko osoblje i inženjere, ali, oko 2,000 pripadnika, koji ne učestvuju ni u jednoj od ovih službi, cupka u mestu. Oko 2,000 pripadnika, koji su istupili 2003. još uvek je zapostavljeno. Periodičnim pozivima su bili angažovani do 2005. ali ni sada, u 2006, za njih nema dovoljno novca. Pripadnici KZK-a još uvek nisu promenili svoj identitet: oni još uvek žele da postanu vojska.

KZK je poslednjih godina počeo bolje da shvata kako da, u nameri da ostvari svoj cilj, promeni mandat. UNMIK je tokom 2004. godine sproveo program za procenu zrelosti PISK u vođenju i zbrinjavanju manjina. Osmi i poslednji od tih standarda (poznatiji kao Osmi standard) zamišljen je da proceni profesionalizam, sprovođenje mandata i spremnost KZK da u svoje redove primi nealbance.⁹⁹ Tromesečna procena je počela sredinom 2004 i KZK je prihvatio proces kao izazov, ali i kao sredstvo. Osmi standard je iskristalisao duh KZK koji pokazuje želju da "se rade prave stvari". Prepoznavanje ovih nastojanja, i u Eideovom, ali i u tromesečnom izveštaju Generalnog sekretara UN, potpomoglo je da se KZK utvrdi u toj želji.¹⁰⁰

KZK je sproveo mnogo infrastrukturnih projekata, skoro trećinu u srpskim selima. Velika količina malih donacija

bilo drugih donatora. U novembru 2005. Holandija i Velika Britanija su obezbedile sredstva za finansiranje nekih projekata.

⁹⁸ Polovini "hemijsko-biološkog bataljona" nedostaje odgovarajuća oprema i može da trenira samo teoretski. Spasilačkom timu, takođe, nedostaje oprema. Da bi izvukli tela iz bunara, komandant Treće zone je morao da kupi konopce o svom trošku. Bez zaštitnog odela, pripadnici KZK su se vratili kući, smrdeći na leševe. Razgovor Krizne grupe, Peć, 1. jun 2006.

⁹⁹ Osmi standard zahteva da KZK u potpunosti deluje u skladu sa svojim mandatom "kao civilna organizacija za delovanje u hitnim slučajevima, koja na Kosovu sprovodi zadatke hitnog reagovanja u slučaju katastrofa kako bi zaštitila stanovništvo u vreme hitne i humanitarne pomoći". KZK dejuje na "transparentan, odgovoran, disciplinovan i odgovoran način i zastupa sve stanovnike Kosova." Vidi unmikonline.org za akcione stavke, implementaciju koju UNMIK procenjuje kvartalno.

¹⁰⁰ Eideov izveštaj se može videti na www.un.org/depts/dhl/da/kosovo/kosovo3a.htm, a najnoviji izveštaj Generalnog sekretara na www.un.org/Docs/sc/sgrep06.htm.

ide upravo za te projekte. KZK je navikao na pripremanje povratničkih imanja, uklanjanja šteta iz Romske mahale u Mitrovici tokom 2005., i na slične poslove u srpskom selu Babljak, juna 2006. god. Istog meseca, UNMIK mu je poverio obnovu srpskog sela Svinjare, porušenog tokom martovskih nemira – jedan od 13 posebnih zahteva (standarda) Kontakt-grupe. KZK je ostao potpuno posvećen svojim zadacima za koje nije dobio ni materijalnu nadoknadu ni prepoznavanje od strane većeg broja Srba. Tri zonske komande aktivno traže novac od opštinskih vlasti za projekte u selima manjinskih zajednica.¹⁰¹ KZK se vodi kao vodeća kosovska institucija koja doseže do manjina. "KZK pomaže u ostvarivanju drugih standarda kao što je povratak, i to ne samo naš", primećuje KZK general koji je, takođe, izrazio brigu zbog preteranog akcentovanja srpskih projekata što može da poremeti odnos KZK sa Albancima.¹⁰²

U poređenju sa haotičnom 1999. godinom, i skandalima iz 2002-2003., disciplina je znatno poboljšana. Decembra 2005. je uveden Disciplinski pravilnik. KFOR i UNMIK pomažu u usavršavanju unutrašnjeg nadzorništva (sada Kancelarije upravnika). Jedan kapetan KPS-a se žali da njeogovoj policiji u lokalnoj zonskoj komandi nedostaju disciplinski standardi.¹⁰³ Mladi ljudi koji na univerzitetima studiraju zajedno sa kadetima KZK-a, impresionirani su njihovim primerom.¹⁰⁴ Na televiziji se KZK prikazuje kao vrlo uporan u usađivanju kadetske discipline.¹⁰⁵

KZK je za sedam procenta svog osoblja obezbedio proširene kurseve engleskog jezika i upisuje svoje kadete na Univerzitet. Ipak, starije osoblje na rukovodećim mestima ostaje nerazvijeno, čineći veći deo korpusa nekorisnim. Previše energije usmereno je na vojne i komemorativne skupove i frustrirajuće pokušaje proširenja mandata. Većina osoblja prosto čeka, prikazujući opšti kosovski stav – čekanje nezavisnost a ne stvaranje kapaciteta za nju.

B. SASTAV I KAPACITET

Za razliku od KPS-a koji se postepeno uvećava, KZK stagnira, sa uglavnom, istom skupinom bivših pripadnika OVK koji su se pridružili krajem 1999. godine. Od 25,000 registrovanih pri IOM-u kao bivši borci OVK,

¹⁰¹ Razgovor Krizne grupe sa kordinatorom KZK-a generalom Krisom Steirnom, Priština, 28. april 2006.

¹⁰² Razgovor Krizne grupe, Priština, 9. jun 2006.

¹⁰³ Razgovor Krizne grupe, 17. maj 2006.

¹⁰⁴ Razgovor Krizne grupe, april 2006.

¹⁰⁵ Jedna emisija emitovana u maju 2006. na RTK, posvetila je dosta pažnje rigoroznim proverama soba i kaznama koje slede za nepravilno namešten krevet i prašinu na ormarima.

20,000 je apliciralo za 5,000 upražnjenih pozicija.¹⁰⁶ Nastavljena je OVK tradicija u izboru osoblja, uniformi, simbola, činova i strukture. Rigidnost strukture i sastava KZK pojačana je nesigurnošću da će im ikada biti dozvoljeno da ponovo postanu vojna organizacija. Dok se to ne zagarantuje, KZK okleva da se promeni. Individualno, članovi ne žele da napuste KZK dok ne dobiju redovne penzije ili drugo zaposlenje. Prosečna starost pripadnika povećana je sa 29 na 37 godina. Mnogim pripadnicima manjkaju kondicija i obrazovanje, ili su prestari. Jedan KZK general je rekao: "Mi trenutno u KZK-u nemamo vojnike. Moraćemo da regrutujemo novu generaciju".¹⁰⁷

KFOR i lideri OVK su birali članove KZK-a. Bilo je mesta za 3,052 aktivna člana i 2,000 rezervista, premda su se ove uloge malo izdiferencirale do 2003. godine. Iako je planirano da 10% KZK čine manjine, samo do sada se pridružilo samo nekoliko njih. Istinski naponi za ostvarenje ovog cilja počeli su tek sa programom usvajanja UN standarda 2004. UNMIK zna da zahtev o regrutaciji manjina ne može biti ostvaren jer je samo nekoliko Srba zainteresovano da se pridruži organizaciji koja potiče od OVK. Srbi koji žele da se priključe često su pod jakim pritiskom Beograda zbog čega se povlače.¹⁰⁸ Ipak, predstavljenost etničkih manjina se postepeno povećala, od 4.9% u julu 2004. na 6.7% u julu 2006. godine ali je stopa onih koji odustaju visoka:¹⁰⁹ neki veruju da su disciplinski standardi KZK-a sniženi, posebno onaj koji se odnosi na odsustvovanje, ne bi li Srbi ostali.¹¹⁰ Međutim, komandant KZK-a Sulejman Seljimi, postavio je Srpkinju na mesto majora u njegovoj spoljnoj kancelariji samo nekoliko nedelja nakon što je preuzeo dužnost 10. marta 2006. i namerava da postavi Srbina za svog zamenika.¹¹¹

Viši članovi KZK-a su određeni krajem 1999. od strane OVK rukovodstva i manje-više su ostali isti. Varnice oko optužbi za ratne zločine, ostavke i otpuštanja zbog sumnjivih aktivnosti stvorile su neke praznine, ali je tek u aprilu 2006. oformljen sistem za procenu

profesionalnosti – prekasno za preoblikovanje hijerarhije. Jedan strani zvaničnik, koji je bio blizak sa KZK-om, zapaža: "Oni, na višim pozicijama, potpuno su nesposobni. Kod njih se sve zasniva na porodici, klanu i pitanju koliko ljudi si ubio u ratu." Veći broj ovih ljudi pridružio se u ranijoj fazi. Ovi isti oficiri kažu da su mlađi pripadnici KZK podesniji za učenje modernih vojnih doktrina i običaja dok su "viši tvrdokorni komunisti, koji se neće promeniti".¹¹² Lider PDK-a i bivši šef OVK, Hašim Tači, potvrdio je da su činovi dodeljivani bez značajnijeg razmatranja njihove profesionalnosti: "Ja to znam; i sam sam potpisao mnoge od njih".¹¹³ Sve ovo šalje obeshrabrujuću poruku mladima da, bez obzira na njihov trud, zatvoreni krug onih koji su stekli ime 1998-1999.-i dalje drži sve konce.

Mišljenje UNMIK-ovog koordinatora za KZK se podudara sa mišljenjem generala KZK¹¹⁴ da je najznačajniji potencijal ovog tela u srednjim i nižim činovima: "Ima narastajućeg profesionalizma i iskrenog entuzijazma da se stvari urade ispravno, ima mnogo talenta...mnogo smo uložili u srednji menadžment".¹¹⁵ S obzirom na to da je u poslednje dve godine upražnjeno mnogo mesta za pripadnike manjina, ostalo je malo mesta za mlade Albance. Ipak, shema kadeta-oficira pokazuje da postoji interesovanje. U 2005., oko 400 osoba se prijavilo za 12 pozicija, a u maju 2006.-600 osoba za 22 pozicije.¹¹⁶

Ova formacija ima previše oficira, "najveća shema za podršku bivšim oficirima na Balkanu"¹¹⁷ sa oko 80 oficira po jednom redovu i skoro isto onoliko, ako ne i više, pukovnika kao u nekim zapadnoevropskim vojskama. Oficirski korpus čini skoro više od trećine aktivnog osoblja. KZK je sproveo redukciju ovog broja, šaljući 2003. god. 2,000 pripadnika u rezervu na način koji je dodatno izvrnuo strukturu: 60% vodnika i nižih činovnika je demobilisano, ali je oficirski korpus izgubio manje od 20%. Tablica ilustruje tu disfunkciju.

¹⁰⁶ "Program obuke KZK", IOM, Priština 2004.

¹⁰⁷ Razgovor Krizne grupe sa generalom Kadrijem Kastrijem, Priština, 9. jun 2006. godine

¹⁰⁸ U novemru 2004. godine, kancelarije je oformila "Radnu grupu osam" za regrutaciju manjinskih kandidata.

¹⁰⁹ Od 20-tak nealbanaca koji su se prijavili za osnovnu obuku pri KZK-u u maju 2006., samo su dva Bošnjaka, jedan Turčin i jedan Rom diplomirali. Četvoro Srba odustalo je prvog dana.

¹¹⁰ "Oni su privilegovani. Ne moraju da se pojavljuju svakog dana. Oni samo primaju plate", rekao je Kriznoj grupi komandant jedne jedinice; 16. maj 2006.

¹¹¹ Vidi Perparim Isufi, Sulejman Selimi i gatshem ta emeroje nje serb ne postin e zevendeskomandit te TMK-se" (Sulejman Seljimi spreman da imenuje Srbina na mesto zamenika komandanta KZK), *Zeri*, 1. jun 2006.

¹¹² Razgovor Krizne grupe, Priština, 2. mart 2006.

¹¹³ Razgovor Krizne grupe, Priština, 6. mart 2006.

¹¹⁴ Razgovor Krizne grupe sa bigadnim generalom Kadrijem Kastrijem, Priština, 9. jun 2006.

¹¹⁵ Razgovor Krizne grupe sa general-majorom Krisom Steirnom, Priština, 28. april 2006.

¹¹⁶ Razgovor Krizne grupe sa A. Hadžosajem, šefom KZK Centra za osnovnu obuku, Đakovica, 16. maj 2006.

¹¹⁷ Razgovor Krizne grupe sa službenikom Kancelarije za koordinaciju KZK, Priština, 31. avgust 2005.

Struktura KZK snaga zaključno sa 26. julom 2006			
Čin	Aktivan	Pripadnici službe	Rezerva
General-pukovnik	1	1	0
General-major	2	1	0
Brigadni general	14	13	0
Pukovnik	50	48	2
Potpukovnik	119	117	2
Major	209	203	13
Kapetan	356	356	60
Poručnik	440	436	136
Narednik	439	438	96
Vodnik	366	365	188
Desetar	1,035	1,028	1,438
Vojnik	21	20	65
Total	3,052	3,026	2,000

Starija komanda KZK uviđa ovaj problem. Bivši komandant Čeku je rekao da se šest regionalnih komandanata slaže s planom za stvaranje manje, profesionalnije i centralizovanije vojske.¹¹⁸ Ali, neki se tome protive. "Ne vidim zbog čega bismo obnavljali činove, dovodili nove ljude...na kraju krajeva, nećemo svi ostati ovde do smrti", rekao je jedan uticajni komandant jedinice, dodajući da KZK može da probere svoje više činove prostom zamenom nekih oficira.¹¹⁹

KZK je preko IOM-a tri godine koristio dobro finansiran program obuke. SAD su finansirale taj program a sama obuka i doktrine zasnovane su na njenom vojnom iskustvu. KZK predavači su i sami obučavani. Ali, donacije su prekinute u 2004. i KZK je, umnogome, prepušten samom sebi. KZK je obnovio sve tri glavne zgrade za obuku (u Prištini, Uroševcu i Đakovici) i profesionalno držanje je osetno pomoglo tokom poslednjih godina. Međutim, Komanda za obuku i doktrine (TRADOC) nije samoodrživa. Mnogi viši činovnici ne govore engleski i to ih sprečava da prate stranu profesionalnu literaturu. KZK zna da mu je potreban NATO za razvoj, sa obukom za starije oficire i osoblje, naglašavajući menadžment i logistiku kao neophodne sledeće korake. I pored toga što nije uvek

delovao u domenu profesionalnog razvoja svojih članova, KZK je odlučan da ne potroši mogućnost obuke na oficire koji neće proći sledeću selekciju.¹²⁰ KFOR je početkom 2006. otpočeo šestomesečnu obuku za profesionalne oficire za 50 pripadnika KZK-a ali KFOR nema profesionalne trenene pa se KZK nada stručnijoj NATO misiji.

Šest teritorijalnih zona KZK potiče od regionalnih operativnih zona OVK, a isti je slučaj i sa njihovim odnosom prema glavnom štabu KZK. Tokom rata, "glavni štab" OVK bio je postavljen na dodirnici moćnih regionalnih komandanata. Mnogi su se navikli da funkcionišu uz puno slobode ali malo komande¹²¹. Ovo je potpomoglo stvaranju situacije u kojoj su neki viši oficiri funkcionisali više po principu kruga nego piramidalno. Komandanti iz dreničkog OVK posebno ne doživljavaju komandu glavnog štaba konačnom. Komandant Počasne garde Nuredin Ljuštaku odbio je naredbu njegovoj jedinici da obezbedi odavanje počasti na sahrani predsednika Rugove i na njegovom mestu je postavljen neko drugi.¹²² I pored toga što se drenički zonski komandant, Baškim Jašari priklanja radnoj grupi Glavnog štaba u nastojanju da proizvede plan za budućnost KZK-a, on je siguran da "će završna reč doći od zonskih komandanata".¹²³

Profesionalno gledano, zone KZK su razvile drugačije putanje. Šefovi koji su oblikovali KZK, uglavnom su bili iz Drenice koja je poznata kao Zona 1 i smatra se jezgrom KZK-a. Prestižna garda KZK-a smeštena u Prištini je takođe pod uticajem Drenice. Istočni, gnjilanski kraj iskusio je slabije borbe i njihove OVK strukture su bile elementarne. Ali, i pored toga što je skromno osmišljena, Zona 6 je, zahvaljujući partnerstvu sa američkim snagama KFOR-a postala najdinamičnija, savremena i najbolje opremljena. Druge zonske komande su se osetile poniženo tokom terenskih vežbi: ljudi su spavali u malim šatorima UNHCR-a dok su pripadnici Zone 6 koristili velike, američke, klimatizovane šatore.¹²⁴

KZK oficiri govore o plodonosnim obukama koje su sprovodile britanske snage KFOR-a u i oko Prištine, sve do svog potpunog povlačenja 2003. Skandinavске trupe

¹²⁰ Razgovor Krizne grupe sa brigadnim generalom Kadrijem Kastratijem, Priština, 9. jun 2006.

¹²¹ Vidi izveštaj Krizne grupe za Evropu, br. 88, What happened to the KLA?, 3. mart 2000., str. 6-10 za uvid u uticaj regionalnih zonskih komandanata KZK-a.

¹²² Ljuštaku je tvrdio da nije primljena zvanična naredba. Razgovor Krizne grupe, Priština, 16. maj 2006. Za istorijat vidi izveštaj Krizne grupe *Kosovo: the Challenge of Transition*, op.cit., str. 20

¹²³ Razgovor Krizne grupe, Srbica, 17. maj 2006.

¹²⁴ Razgovor Krizne grupe, Komandant Treće zone KZK Nazmi Brahimaj, Peć, 1. jun 2006.

¹¹⁸ Razgovor Krizne grupe, 30. avgust 2005.

¹¹⁹ Razgovor Krizne grupe, 16. maj 2006.

KFOR-a, koje su tada preuzele multinacionalnu brigadu Centar, sprečile su KZK u tome.¹²⁵ KFOR-u i KZK je bilo potrebno vreme do juna 2006. da se slože oko standardizovanog tromesečnog paketa obuke koji je britanski KFOR preporučio svim radnim grupama multinacionalnih brigada da sprovedu sa KZK komandama.¹²⁶ Nedostatak standardne obuke je oslabio stav NATO o KZK-u što je dovelo do razvijanja veće naklonosti prema američkim i britanskim trupama ali i negativnog odnosa prema nekim drugim članicama NATO.

Zona šest aktivno traži projekte za opštinsku infrastrukturu, ona ima 10.4% članova iz manjinskih zajednica i povezana je sa multinacionalnom radnom grupom Istok, čak i do nivoa jedinice. Ona obučava osoblje za slučaj zemljotresa (Gnjilane je pogodio zemljotres 2002.), KFOR kanališe humanitarnu pomoć kroz njih a UNDP ih je unajmio da rehabilituju tri prilaza srpskim selima. Regionalna komanda upotrebljava svoj mandat da ostvari partnerstvo i razvila je menadžment i operativnost.¹²⁷ Zona 1 je potpuno drugačija. Njen komandant kaže da je demobilizacija rezervista u 2003. oštetila njihovu sposobnost pružanja humanitarne pomoći: "ne radimo mnogo".¹²⁸ Ove dve zone se takođe, razlikuju i u obukama kroz koje su prošle njihovi pripadnici. Zona 1 razvija strategiju saradnje KZK i KPS u slučaju da zapreti neka veća kriminalna grupa.¹²⁹ Pripadnici Zone 6 ne bi da rasipaju energiju na situacije van mandata pa se koncentrišu na prirodne nepogoda i druge, moguće krizne situacije u društvu.¹³⁰

Kako je engleski jezik dragocen za obuku od strane NATO i za među-operativnost vojske, uporedna dostignuća dve pomenute zone takođe su indikativna. Pristup kursu engleskog jezika u TRADOC je ograničen pa je Zona 6 postigla dogovor sa lokalnim školama o redovnom podučavanju.¹³¹ Dok je Zona jedan ponudila sertifikat samo najstarijem pripadniku, majoru, kurs jezika, u Šestoj zoni su svi pohađali test.¹³² Druge

komandne zone nalaze se između ovih pozicija, ali, mnogo bliže Zoni jedan.

Stesavanje KZK koje bi moglo da proistekne iz procene profesionalnosti, uzrokovalo bi da KZK izgleda prilično drugačije od onoga kako je izgledao krajem 1999. godine. Komandant Zone 6 forsira pripadnike te zone da naporno treniraju i tako uspešno prođu buduće selekcije i veruje da će 90% njih to uspeti.¹³³ Dva glavna komandanta iz Drenice, međutim, smatraju, da skoro čitav trenutni sastav njihovih jedinica zalužuje da automatski postane deo budućih odbrambenih snaga.¹³⁴ KFOR i UNMIK vide ove komandante kao prepreku za dalji profesionalni razvoj KZK. Internacionalci očekuju od Sulejmana Seljimija (takođe iz Drenice) da ih drži po strani. Jedna osoba iz pomenutog kampa kaže: "Neki oficiri KZK-a sa visokom činovima spremni su da žrtvuju nas, preostale, samo da zadovolje strance. Ja to neću prihvatiti; Otišao bih s mojim vojnicima".¹³⁵

C. KZK I KOSOVSKO DRUŠTVO

U drugoj polovini 1999., novi KZK je izgledao kao deo šireg političkog korpusa OVK koji će dominirati kosovskim institucijama. Neizabrana, OVK je imala kontrolu nad svom opštinskom administracijom, osim nad tri severne srpske opštine. Njen lider, Tači, predvodio je privremenu centralnu Vladu.¹³⁶ General Agim Čeku, kasnije šef KZK, je izjavio: "Jedan deo će postati deo policije, jedan deo civilne administracije a jedan deo će postati deo kosovske vojske, kao odbrambene snage. Ostatak će formirati političku partiju"¹³⁷. Sporazum između NATO i OVK o demilitarizaciji, predviđa da "međunarodna zajednica mora u potpunosti da uzme u obzir doprinos OVK tokom krize i da razmotri uključenje pripadnika OVK u administraciju i policiju.

KZK pripadnici kojima su, posebno u tim prvim mesecima, manjkale disciplina i poverenje, ponašali su se kao da su oni novi gospodari Kosova, sposobni da sprovedu svoje zakone. Neki su postavili kontrolne punktove na putevima, neki su pokušali da hapse i

¹²⁵ Intervju Krizne grupe, maj 2006.

¹²⁶ KFOR će podučavati KZK demokratiji, ljudskim pravima, logistici, vođenju personela i timskoj i finansijkoj upravi, organizacijskoj analizi, medijskim veštinama, razvojnom programu, bezbednosti informacija i fizičkoj bezbednosti; vođenju projekata, i rešavanju hitnih medicinskih slučajeva.

¹²⁷ Razgovor Krizne grupe sa KZK generalom Imrijem Iljazijem, Gnjilane, 19. maj 2006.

¹²⁸ Razgovor Krizne grupe, Srbica, 17. maj 2006.

¹²⁹ Poseta i razgovor Krizne grupe, TRADOC Simulation Centre, Priština, 15. maj 2006.

¹³⁰ Razgovor Krizne grupe sa generalom KZK Imrijem Iljazijem, Gnjilane, 19. maj 2006.

¹³¹ Ibid

¹³² Razgovor Krizne grupe sa šefom Kolektivnog centra za obuku KZK Muharemom Rahmanijem, Uroševac, 15. maj 2006.

¹³³ Razgovor Krizne grupe sa KZK generalom Imrijem Iljazijem, Gnjilane, 19. maj 2006.

¹³⁴ Razgovor Krizne grupe sa Nuredinom Ljuštakuom i Baškimom Jašarijem, 16-17. maj 2006.

¹³⁵ Razgovor Krizne grupe, maj 2006..

¹³⁶ Videti izveštaj Krizne grupe za Evropu, br. 79, *Waiting for UNMIK: Local Administration in Kosovo*, 18. oktobar 1999. godine

¹³⁷ "US warns KLA to disarm or to lose aid", Associated Press, 30. avgust 1999. godine i izveštaj Krizne grupe za Evropu, br. 88 *What happened to KLA?*, 3. mart 2000. koji se bavi zaostavštinom OVK na terenu koju je Čeku citirao kao i organizovanim kriminalom, nakon best meseci.

predaju optužbe KFOR-u i UNMIK policiji. Ljudi su privođeni na ispitivanje u KZK baze. Nekoliko Roma je pronađeno mrtvo u okolini baza KZK-a.¹³⁸ Pripadnici KZK-a su pokušali da impresioniraju njihove nedređene upoređujući se sa goluzdravim KPS-om. Sa tanašnom UNMIK policijom – sve do leta 2000., među internacionalcima je kružila ideja o izboru članova KZK za sprovođenje zakona.¹³⁹ U dečanskom kanjonu, KZK je čak izdao dozvolu za izgradnju jednog restorana.¹⁴⁰ Krajem 2003., dva pripadnika KZK-a uhapšena su zbog otmice i vređanja jednog civila¹⁴¹ a UNMIK policija je morala da izvede rusku televizijsku ekipu, koja je tih dana snimala dokumentarac u blizini KZK baraka, na izlazu iz Prištine.¹⁴²

Jedan oficir KFOR-a primećuje da je “General Čeku posvećeniji diplomatiji nego davanju instrukcija” drugim, višim oficirima.¹⁴³ Pridružujući se kasno ratu, kao profesionalni vojni posrednik između NATO-a i skrpljene OVK, Čeku je doneo sjaj centralnoj komandi kao i popularnost KZK-a, ali mu je nedostajalo materijala da ga podredi svojoj volji. Često je bio u neprijatnim situacijama u kojima nije bio u stanju da ukloni jogunaste oficire i saradnja sa UNMIK-om i KFOR-om je često pucala zbog toga¹⁴⁴ Borio se i protiv promena koje su UNMIK i KFOR sprovodili mimo njegovog znanja. Mogao je čak da izabere da se povuče s Kosova u nekim neprijatnim situacijama, poput one iz februara 2004. kada je prizrenski komandant Seljim Krasnići uhapšen zbog ratnih zločina¹⁴⁵. Njegova želja da KZK inspektorat podnosi raport koordinatore KZK-a, pokazuje njegovo razumevanje ograničenja. I pored toga što je manje osiguran i obrazovan od Čekua, novi komandant, Seljim Seljimi, nosi svu težinu unutar KZK-a i zna koje unutrašnje promene treba sprovesti kako bi se zagarantovala budućnost KZK-a. U prvim mesecima

rada, sproveo je promenu kadrova u Glavnom štabu, poput promocije manjinskih članova – što je Čeku oklevao – čime je impresionirao KFOR i UNMIK.

Nakon sedam godina, KZK je postao disciplinovan, naviknut da funkcioniše u skladu sa svojim mandatom, njegov odnos s kosovskim Albancima je promenjen. Nadmenost OVK je nestala. Mnogi Albanci osećaju da je KZK sa ograničenim mandatom, suočen sa istragama, ponižen. Društvo pažljivo brani imidž KZK-a, pokušavajući da ga zaštiti od skeptične i ponekad neprijateljski nastrojene međunarodne zajednice. I zaista, KZK izgleda drugačije od Privremenih institucija samouprave (PISK): njegova spartanska umerenost i disciplina utiču da ima drugačiju reputaciju od članova PISK za koje se vezuje korumpiranost, bezočnost i nemarnost. Međunarodni posmatrači su primetili koliko je KZK transparentniji od KPS-a¹⁴⁶. Albanski mediji često kolektivno kritikuju KPS ali retko KZK. Javni servis RTK svoju patriotsku ulogu shvata naročito ozbiljno, praveći pohvalne programe i spotove o KZK.

Istraživanje javnog mnjenja pokazuje da je KZK najomiljenije telo većine Albanaca, i popularnost šefova KZK-a se nakuplja. Istraživanja iz maja 2006. ne samo da su pokazala da se bivši šef KZK-a, Čeku visoko kotira već i da se njegov naslednik, Seljimi, pojavljuje kao jedan od najomiljenijih lidera.¹⁴⁷ Na javnim sastancima o bezbednosti, koje vodi Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS) u 31 opštini, početkom 2006., KZK je drugo telo o kome se najčešće diskutuje, iza KPS a ispred PISK, UNMIK-a i drugih. Imajući na umu česte susrete sa KPS i, u poređenju s tim, relativno retka pojavljivanja KZK-a, ovo je dobar indikator preokupacija kosovskog društva. Nasuprot tome, jedva da je neko zainteresovan da komentariše KFOR. KZK je izašao iz tih sastanaka s više pozitivnog utisaka nego bila koja druga institucija, ali imajući na umu samo Albance i ostale manjine, osim Srba. Svi srpski komentari bili su negativni.¹⁴⁸ Manje popularni KPS takođe, nije bio toliko polarizovan.

Sa Tačijem, koji je potpisao dodelu viših činova mnogima, identifikacija sa njegovim PDK-om je objavljena, baš kao i često sukobljavanje sa LDK-om,¹⁴⁹

¹³⁸ Izveštaj Krizne grupe za Evropu, br. 88 *What happened to the KLA?*, op.cit.

¹³⁹ Ibid, str. 7., 9. i 15.

¹⁴⁰ Razgovor Krizne grupe sa zvaničnikom UNMIK-a, decembar 2004.

¹⁴¹ Videti Naser Miftari i Dejvid Kvin, “Policing the Protectors”, Institute for War and Peace Reporting, Balkan Crisis Report, 30. jun 2003.

¹⁴² Razgovor Krizne grupe sa portparolom UNMIK policije Derekom Šapelom, krajem 2003.

¹⁴³ Razgovor Krizne grupe, Priština, februar 2005.

¹⁴⁴ Čeku je zatražio od SPSSG Harija Holkeri da otpusti KZK oficira koji je, u civilnom odelu uhvaćen sa pištoljem u severnoj Mitrovici u novembru 2003. Holkeri ga je, umesto toga, stavio na spisak dvanaestorice suspendovanih na šest meseci u decembru 2003. i nako toga vratio u službu. Razgovor Krizne grupe sa međunarodnim zvaničnikom, Priština, 12. decembar 2003.

¹⁴⁵ Videti izveštaj Krizne grupe za Evropu, br.155, *Collapse in Kosovo*, 22. april 2004., str.9.

¹⁴⁶ Razgovor Krizne grupe, maj 2006.

¹⁴⁷ Od najviše moguće ocene (5), premijer Čeku je dobio 4.18, predsednik Sejdiu 4.16, Seljimi je sa ocenom 3.83 bio samo malo iznad vice-premijera Hazirija i mnogo ispred lidera opozicije Tačija i Suroija. *Kosovo Perspectives*, KUMT Consulting, 2. jun 2006.

¹⁴⁸ Razgovor Krizne grupe, Sekretarijat ISSR, Priština, 8. maj 2006.

¹⁴⁹ Za više informacija o odnosu između PDK, Drenice i veterana OVK, videti izveštaj Krizne grupe za Evropu, *Kosovo after Haradinaj*, str. 17-22.

ali je u poslednje dve godine, ovaj politički semi-monopol pao. KZK sada ima bogatiju mrežu odnosa širom albanskog političkog spektruma na Kosovu. Sklapanje političke koalicije bivšeg pripadnika OVK i zonskog komandanta Haradinaja sa LDK prodrimalo je samomouzdaje u KZK-u i posebno sada, kada Čeku nastavlja njegovim stopama kao premijer ove koalicije, mnogi članovi KZK očekuju od njega da efikasnije lobira u njihovu korist. Seljimi se u januaru 2006. distancirao od PDK u jednom intervju.¹⁵⁰ a u aprilu 2006 je dozvolio da ga fotografišu dok čita novine LDK-a, *Botu Sot*.¹⁵¹ Predsednik Sejdiu je pomogao da stare pukotine srastu. Ubrzo nakon preuzimanja kancelarije, predsednik je odao poštu memorijalnom, porodičnom kompleksu porodice Jašari u Srbici,¹⁵² poseta koju Rugova nikada nije sproveo. Ceremonijalni vod KZK-a je 24. maja održao paradu za Sejdiu . na proslavi "Predsednički dan", ali i krajem juna, nakon njegovog povratka iz SAD.

I pored toga što KZK uči da bude apolitičniji, ne menja se balans njegovog osoblja. Oružane snage Republike Kosovo (FARK), koje kontroliše LDK, i koje su tokom rata bile i rivali i saborci OVK, dozvolile su relativno malom broju ljudi da se, na samom početku, pridruži KZK.¹⁵³ LDK bi pozdravio preokret personela KZK. Tokom 2002., LDK je smatrao da KZK treba preciznije da predstavlja LDK-ovih 47% podrške građana, ali nije insistirao na procentualnoj zastupljenosti. LDK je shvatio da neumesne greške mogu povećati tenzije sa PDK-om i rasplamsati nasilje. Predstavljajući više mišljenje međunarodne zajednice o KZK-u, jedan strani diplomata je rekao da "KZK ne predstavlja društvo"¹⁵⁴ On, međutim, odrađuje dobar posao u izboru članova sa divljih margina kosovskog društva. Pošto će uticaj Drenice verovatno biti žrtva reformi KZK, trenutna harmonija možda neće potrajati. Baš kao što se PDK suprotstavio reformi univerziteta koja bi uklonila osrednje akademike iz njegovih redova, Drenica se može

suprotstaviti uklanjanju profesionalno izazvanih komandanata KZK iz Drenice.

U nedostatku profesionalnosti, viši oficiri koristili su popularnost KZK-a da odbrane svoje pozicije ali su tokom tog procesa i sami smekšali. U militantnim vodećim OVK uporištima, kao što su Drenica i Dečani, KZK je primenio umereni, stabilniji uticaj na mlađe, post-OVK generacije. Štaviše, većina lokalnih, kontroverznih figura, kao što je Avdilj Muškolaj u Dečanima,¹⁵⁵ i Sami Ljuštaku u Drenici¹⁵⁶, sada su van KZK-a. KZK vidi sebe kao bafer zonu između međunarodne zajednice i društva. Ekstremna manifestacija ovoga bio je plan da KZK bude poštenu posrednik u Peći između demonstranata i UNMIK-a i KFOR-a 2005. uljučujući i odbranu srpskih sela i crkava od najezde demonstranata.¹⁵⁷

U situaciji kada im KFOR nije zabranjivao da učestvuju tokom martovskih nemira 2004. godine, KZK komandanti su pokušali da urazume masu. Komandant dreničke Zone jedan, Baškim Jašari, odvratio je marš na dva srpska sela. U Uroševcu i Gnjilanu, KZK je bio manje uspešan tokom ovih događaja ali je, nakon toga, dobio zaduženje od američkih snaga KFOR-a da čuva srpsku crkvu u Gnjilanu i da patrolira s američkim trupama. Prestiž KZK-a u uporištima kao što su Drenica i okolina Dečana, obezbedio mu je samopouzdanje da nekoliko puta zatraži od UNMIK-a i KFOR-a dozvolu za čuvanje srpskih crkava i manastira. To može ukazati na časnu albansku tradiciju čuvanja srpskih manastira na Kosovu¹⁵⁸ dok drugi tu tradiciju vide kao bližu mafijaškom reketiranju¹⁵⁹

Izolovane manjinske zajednice, koje su pod okriljem KZK-a, osetile su poboljšanje po pitanju bezbednosti. KZK-u nisu dozvoljeni direktni, bezbednosni zadaci ali uspeh pilot- projekta, koji je počeo u aprilu 2005., u okviru koga je KZK čuvao slobodne kuće i obnovio kuće Aškalijski u Vučitrnu, ubedio je UNMIK da u januaru 2006. KZK-ovom mandatu doda i "monitoring slobodnih i obnovljenih kuća pripadnika manjina".¹⁶⁰ Početkom 2001. jedan aškalijski sportski trener pozvao je pripadnike KZK-a da provedu nekoliko noći u njegovom gradskom

¹⁵⁰ Ibid, str.20.

¹⁵¹ "TMK-ja do te mbetet ushtri e gjiithe qytetareve te Kosoves" (KZK će ostati vojska svih građana Kosova), 21. april 2006.

¹⁵² Mesto na kome se ratoborni Adem Jašari poslednji put suprotstavio srpskim snagama u martu 1998. godine. On, mnogo članova njegove porodice i drugi meštani su tada ubijeni, što je nagoveštavalo šire pobune. Oštećene kuće su zaštićene; Jašari i to mesto su za kosovske Albance postali objekat poštovanja.

¹⁵³ Za dorbo izlaganje o pojavljivanju OVK i FARK, videti "Wag the Dog: Mobilisation and Demobilisation of the Kosovo Liberation Army", Bonn International Centre for conversation, Brief 20, Friedrich Naumann Stiftung, 2001. Tačijeva PDK je glavni politički naslednik OVK, FARK je bila dovođenja u vezu sa LDK, partijom budućeg predsednika Rugove.

¹⁵⁴ Razgovor Krizne grupe sa jednim zvaničnikom EU, 31. avgust 2005.

¹⁵⁵ Izveštaj Krizne grupe za Evropu, *Kosovo after Haradinaj*.

¹⁵⁶ Ibid i izveštaj Krizne grupe, *What happened to the KLA?*

¹⁵⁷ Izveštaj Krizne grupe za Evropu, *Kosovo after Haradinaj*, str. 9.

¹⁵⁸ Videti Valjon A. Sulja, "Rojet e kishave" (Čuvari crkava), *Express*, 11. jun 2006. godine; Mark Krasnići, Manastirske vojvode u kosovsko-metohijskoj oblasti", *Glasnik muzeja Kosova i Metohije*, 3 (Priština 1958.) str. 107-128.

¹⁵⁹ Razgovor Krizne grupe sa srpskim, pravoslavnim sveštenikom, mart 2006. godine.; Milutin Đurić, *Običaji i verovanja Albanaca*.

¹⁶⁰ Unmikova Uredba br. 2006/3, 24. januar 2006. dopunjava Uredbu br. 1999/8 koja se odnosi na "Formiranje Kosovskog zaštitnog korpusa".

naselju kako bi odvrtili napade drugih Albanaca. Dok su KFOR patrole bile relativno neefikasne, ovo je uspelo. Onda kada je KZK konačno odustao strahujući da ne upadne u problem sa KFOR-om, nastavljeno je s napadima.¹⁶¹ Smanjenje kriminala je propratni efekat redovnog pojavljivanja pripadnika KZK-a u selima u kojima se odvijao povratak Srba u metohijskom kraju tokom 2006. a radi humanitarno-medicinskih svrha i druge vrste pomoći. U selu Siga su smanjene krađe nakon pojavljivanja KZK-a.¹⁶²

Kakve god mere da je KZK preduzimaao u predstavljanju albanskog društva, čineći uslugu malim, izolovanim, srpskim zajednicama, za većinu Srba KZK je oličenje neprijatelja koji promovise albanske simbole, slaveći uspomenu na OVK sa pripadnicima koji su učestvovali u napadima ne Srbe i druge manjine tokom i posle rata. U 2004., srpski političar Rada Trajković koristila je to da profilise sebe, govoreći da KZK kopa kobne rovove oko srpskih sela.¹⁶³ Jedan opštinski zvaničnik je tokom 2005. odbio ponudu KZK da pomogne u izgradnji, rekavši jednom američkom oficiru "da je KZK za nas ono što je Al Kaida za vas".¹⁶⁴ Neki Srbi će tolerisati KZK ali samo ako se on pridržava civilne zaštite, i samo nekolicina marginalizovanih Srba, većinom onih na jugu, spremna je da mu se pridruži. KZK ima mitrovačku zonu ali se ne pojavljuju severno od Ibra. Krajem 1999., srpski političari su izašli iz UNMIK-ovog Prelaznog veća u znak protesta zbog formiranja KZK-a¹⁶⁵ dok su se u severnoj Mitrovici, srpski čuvari mosta, delimično formirali kao odgovor na ovo.¹⁶⁶

D. ODNOSI SA MEĐUNARODNOM ZAJEDNICOM

Zbog svog porekla i konačnog cilja, KZK je privukao više međunarodne pažnje za greške svojih pripadnika, nego institucije koje je stvorio UNMIK, poput KPS-a¹⁶⁷, i

pored toga što su korupcija i povezanost sa organizovanim kriminalom izraženiji u policiji i carinskoj službi. Zapravo, dok se disciplinski problemi u KPS-u povećavaju, u KZK-u se smanjuju. Sada, kada KPS prelazi u nadležnost lokalnih vlasti, njegovi zvaničnici brinu zbog podmukle politizacije. U međuvremenu, mnogi u KZK-u pokušavaju da izbegnu lokalnu politiku. Dok KPS preuzima mnoge od svojih željenih uloga, KZK je morao da se često preispituje. KZK je shvatio da pukim dokazivanjem na terenu ne može dobiti ono što želi. Potrebna mu je podrška sa strane. Potrebno mu je da NATO želi partnerstvo sa njim.

U 1999. godini, odnos UNMIK-a i KFOR-a prema KZK-u započeo je u međusobnom poverenju i sa zajedničkim stremljenjima. Šef UNMIK-a Bernar Kušner i COMKFOR Majk Džekson su za OVK napravili onoliko mesta koliko su mogli u okviru Rezolucije 1244. Ali, od 2000., KZK je ušao u period kada je bio doživljavan kao problem, njegovi članovi bili su povezani sa albanskim ustanicima na jugu Srbije (2000.) i u Makedoniji (2001), i političkim nasiljem i organizovanim kriminalom na Kosovu. Početkom marta 2000. međunarodna štampa je prenosila da se u internim UN izveštajima, pripadnici KZK-a povezuju s "kriminalnim aktivnostima- ubistvima, mučenjima/ torturama, ilegalnom policijom, zloupotrebom vlasti, uznemiravanjima, ometanjima političke neutralnosti i govorom mržnje".¹⁶⁸

Ovo nije stvarno promenilo odnos sa UNMIK-om i KFOR-om. KFOR je zadržao oficire za vezu u regionalnim komandama KZK-a, IOM treneri su blisko saradivali sa KZK-om, ali, i pored toga što je UNMIK imao nominalnu odgovornost nad KZK-om, bilo je malo zvanične saradnje. To se desilo samo jednom, u septembru 2002. kada je UNMIK uveo kancelariju KZK koordinatora, koordinirajući politička nastojanja UNMIK-a, KFOR-a i diplomatskih kancelarija pet NATO zemalja (Kvint) u Kontakt grupi. Koordinator je postao mentor i savetnik šefa KZK, Čekua. U leto 2003., ova kancelarija je dopunjena Grupom za razvoj KZK-a, okupljajući svaka dva meseca SPGS, COMKFOR, komandanta i koordinatora KZK kao i kancelariju Kvint-a.

Interesovanje strane javnosti za ratne zločine i pobune u susednim zemljama, počele su da menjaju percepciju o KZK-a. U julu 2001. naredbom je zabranjeno dvadesetorici kosovskih Albanaca, koji su bili direktno povezani sa nemirima u Makedoniji i na jugu Srbije, kao i sa ratnim zločinima, da putuju ili se bave bilo kakvim

¹⁶¹ Razgovor Krizne grupe, Uroševac, april 2001., videti još i "Denied a Future? The right to Education of Roma/Gipsy children in Kosovo", Save the children (UK), 2001. str. 10.

¹⁶² Razgovor Krizne grupe, izvor iz KZK-a, Peć, 1. jun 2006. godine.

¹⁶³ D. Damjanović, "Rovovi oko enklava?" *Večernje novosti*, 22. novembar 2004..

¹⁶⁴ Razgovor krizne grupe, 24. novembar 2005.

¹⁶⁵ Videti izveštaj Krizne grupe, *What happened to the KLA?* str.6.

¹⁶⁶ Konferencija za štampu, SPSG Bernar Kušner i COMKFOR Majk Džekson o formiranju KZK, 21. septembra 1999.

¹⁶⁷ U septembru 2005. godine, jedan KPS oficir i njegov brat su poginuli kada je bomba raznela njihov automobil u Vitini, na jugu Kosova. Dokazi ukazuju na to da su oni nosili bombu i pretpostavlja se da je na meti napada bila jedna ili dve srpske kuće između koji su se kasno noću parkirali. Interesovanje za ovaj slučaj je brzo opalo za razliku od ponašanja međunarodne

zajednice prema KZK-u nakon bombardovanja železničkog mosta u selu Ložište.

¹⁶⁸ "Revealed: UN-backed unit's reign of terror", *The Observer* (UK), 12. mart 2000. godine. Videti još izveštaj Krizne grupe, *What happened to the KLA?*

poslom u SAD. Na listi se se našla i četiri KZK generala, uključujući Dauta Haradinaja i Redžepa Seljimića. Daut Haradinaj, brat nedavno optuženog premijera, kasnije je pritvoren zbog ratnih zločina. Seljimić je u 2003. podneo ostavku, nakon dvogodišnje suspenzije. Među ostalim optuženim oficirima KZK za ratne zločine, našao se prizrenski regionalni komandant Seljim Krasnići, dvojica njegovih oficira, optuženi u februaru 2004. i oficir za vezu pukovnik Ljahi Ibrahimaj, optužen u martu 2004.

Međusobni ubilački podvizi OVK proširili su se na KZK, pa su počeli da zaokupljaju pravosuđe UNMIK-a.. U maju 2000., Ekrem Redža, (komandant Drini), poznati bivši lider i viši oficir KZK-a, ubijen je u Prizrenu, a drugi komandant KZK-a je zbog toga optužen, proglašen nevinim pa upućen na novo suđenje, koje je sada u toku. Bilo je mnogo nasilja protiv bivših boraca FARK-a širom Kosova. U oktobru 2003., Čeku je uručio dvomesečne suspenzije sedmorici pripadnika KZK za koje je sumnjao da planiraju da ubiju još jednog starijeg oficira KZK-a. Čeku se nadao da će policija preuzeti stvar u svoje ruke ali, pošto se ništa nije dogodilo, on ih je u decembru 2003. vratio u službu, samo dva dana pre nego što su ih UNMIK i KFOR stavili na listu dvanaestorice suspendovanih na šest meseci.¹⁶⁹ Policijska istraga je imala malo materijala za nastavak pa su svi, sredinom 2004. godine vraćeni u KZK. U aprilu 2004., oficir KZK-a Šaćir Krasnići je ubijen u blizini Kline. On je razbesneo bivše FARK kolege zbog toga što je slavio ubistvo jednog komandanta FARK-a prethodne godine.¹⁷⁰

Ali, tek su sumnja za umešanost KZK-a u organizovani kriminal i (posebno) terorističke napade na Srbe, ozbiljno ogorčili KFOR i UNMIK.¹⁷¹ U periodu od 2001-2003. godine, preko 250 pripadnika osoba je isterano iz KZK-a.¹⁷²

Eksplozija Niš-ekspresovog autobusa se dovodi u vezu sa KZK-om. Regionalni portparol KZK-a Hamze Behrami je jedan od onih koji su se digli u vazduh u ofrloj akciji Albanske narodne armije (ANA/AKSh),¹⁷³ koja je u aprilu 2003. godine postavila bombu ispod železničkog

mosta u Ložištu pored Mitrovice.¹⁷⁴ Ovo je na kraju odvrtilo stalnu podršku UNMIK-a i KFOR-a koji su privremeno zabranili obuku KZK pripadnika u inostranstvu. KFOR je detaljno pregledao baze KZK-a, pa su i neopravdana odsustva naglo i drastično smanjena. Čeku je dobio mesec dana da preda imena KZK oficira osumnjičenih za umešanost u sumnjive aktivnosti. On je dao samo jedno ime ali je prosledio jaku poruku unutar KZK-a da u njemu nema mesta za pripadnike ANA. Oko 70 oficira je podnelo ostavku; KFOR je poveo istragu za oko još 54 pripadnika. Vođen obaveštajnim procenama, KFOR je predložio otpuštanje još 16-18, od čega je sve svedeno na otpuštanje gorepomenute dvanaestorice oficira.¹⁷⁵

Ova epizoda je oslabila Čekuov autoritet i razljutila KFOR zbog nesposobnosti KZK da pročisti svoje sopstvene redove. To je pokazalo disfunkcionalno oslanjanje na legalistička rešenja institucija koje su za to nesposobne. Suspenzija je privukla kritiku Ombudsmana zbog arbitraže. Obaveštajne službe KFOR-a nisu pomogle policiji da podigne optužnice protiv suspendovanih oficira. I pored toga što im je data apsolutna moć na Kosovu, KFOR i UNMIK su sami sebi vezali ruke.

Komandanti KFOR-a u periodu od septembra 2002. do septembra 2004., generali Mini i Kamerhof, nisu voleli KZK.¹⁷⁶ Mini, koji je razmišljao o raspuštanju i reorganizaciji u skladu s civilnom službom, povukao je 2003. godine KFOR-ove savetnike iz regionalnih komandi. U ovoj atmosferi punoj nepoverenja, desio se mart 2004. godine. Centralna brigada KFOR-a je eksplicitno označila KZK kao potencijalno krilo protestnih snaga,¹⁷⁷ i uglavnom je držala KZK u barakama. Samo ih je američki KFOR koristio da umire nemire i stabilizuju situaciju.¹⁷⁸

UNMIK i KFOR su postepeno, nakon martovskih nemira, ponovo razmotrili svoj stav prema KZK-u. Jedan zvaničnik KFOR-a je rezimirao: "KZK je jedina organizacija koja nije omanula u martu 2004... tek kasnije smo počeli da shvatamo ulogu KZK na Kosovu". Nemiri su, kako je rekao, bili malo "buđenje" za sve one koji su mislili da Kosovu nije potrebna vojska.¹⁷⁹ UNMIK je na početku imao minimalna očekivanja od Osmog standarda ali je, kao što je navedeno, rezultat bio ohrabrujuć.

¹⁶⁹ Razgovor Krizne grupe sa međunarodnim zvaničnikom, Priština, decembar 2003.

¹⁷⁰ Za više informacija o komandantu FARK Tahiru Zemaju videti izveštaj Krizne grupe, *Kosovo After Haradinaj*, str. 10-11.

¹⁷¹ Videti izveštaj Krizne grupe za Evropu, *Collapse in Kosovo*, str. 8-9 za uvid u probleme KZK-a u 2003.

¹⁷² Vidi Artan Mustafā i Jeta Džara, Kosovski oficir pod istragom, Institute for War and Peace reporting, Balkan Crisis report, 11. decembar 2003.

¹⁷³ "Fantomaska, gerilska vojska sa pan-albanskom agendom". Videti izveštaj Krizne grupe za Evropu, be. 153, *Pan-Albanianism: How Big a Threat to Balkan Stability?*, 25. februar 2004., str. 7-10, za obajšnjenje o tome kako se ANA pojavila i propala.

¹⁷⁴ Jata Džara, "Kosovo: Ana Menace Growing?", Institute for War and Peace Reporting, Balkan Crisis Report, 16. maj 2003..

¹⁷⁵ Razgovor Krizne grupe sa međunarodnim zvaničnikom, Priština, septembar 2003..

¹⁷⁶ Razgovor Krizne grupe sa oficirima i zvaničnicima, 2003-2005.

¹⁷⁷ Diskusija Krizne grupe sa oficirima multinacionalna brigade Centar, 18. mart 2004.

¹⁷⁸ Videti izveštaj Krizne grupe za Evropu, *Collapse in Kosovo*..

¹⁷⁹ Razgovor Krizne grupe, mart 2006.

Zbližavanje je olakšano zbog narastajućeg usaglašavanja UNMIK-a, (i iza njega), Kontakt-grupe, sa težnjom kosovskih Albanaca ka nezavisnosti.

Sam KZK i mnogi Albanci smatraju ovu organizaciju faktorom stabilnosti i iznenađeni su što međunarodna zajednica nije pokazala više razumevanja i pružila mu veću podršku. Bivši komandant Čeku, pojašnjava ova poprečna shvatanja: "Jedno od nas nije u pravu i mislim da je to međunarodna zajednica".¹⁸⁰ On je dodao da su UNMIK i KFOR lišili KZK mogućnosti da dobro izgleda. KZK oficiri kažu da za regrutaciju Srba i funkcionisanje severno od Ibra, nije dobio pomoć s vrha dok je KPS to dobio.¹⁸¹ Televizija KFOR-a reklamira KPS ali ne i KZK.

KZK zaista predstavlja uporište OVK tradicije u zvaničnim, prelaznim kosovskim institucijama. Ovo ima stabilizujući efekat. Ali, postoji razlika između očuvanja kratkotrajne bezbednosti i formiranja strukture koja će to obavljati u budućnosti. Stranci koji učestvuju u ove dve stvari nisu uvek isti, i KZK od njih dobija različite signale, kako na Kosovu, tako i van Kosova.

UNMIK i KFOR na Kosovu šalju tihe signale na osnovu kojih KZK stiže utisak da može da nastavi ka svom vojnom cilju. Pripadnici KZK-a, takođe, doživljavaju svoj mandat fleksibilnije i više rade na stvaranju kapaciteta. U januaru 2006. UNMIK je izmenio Uredbu o KZK-u kako bi omogućio odabranim pripadnicima da pohađaju kurseve o bezbednosti, ali, onemogućavajući profesionalnim američkim vojnicima iz KFOR-a da sprovedu obuke. Od nedavno je svim radnim grupama multinacionalnih brigada dozvoljeno da sprovedu obuke u lokalnim regionalnim komandama.¹⁸² Nakon što je zatražio u 2002., KZK-u je u 2006. dozvoljeno da prođe obuku za bezbedno rukovanje oružjem za pripadnike koji čuvaju baze i nose oružje. TV reklama KZK-a iz aprila-maja 2006., koja poziva kadete na regrutaciju, govori o kosovskoj vojsci i regionalni komandanati sve češće prijavljuju da otvoreno razgovaraju sa kolegama iz KFOR-a o toj ambiciji.¹⁸³ Ali u internim razgovorima između KFOR-a i UNMIK-a ovi odvažni predlozi još uvek nailaze na neprijateljstvo.¹⁸⁴ U KFOR-u i UNMIK-u znaju da konačna odluka neće biti njihova. Najbolje što mogu da urade je da tiho usmeravaju KZK ka tome da

postane podesniji kandidat. Njihovo glavno zanimanje je očuvanje stabilnosti tokom njihovih trenutnih mandata a bacanje kosti KZK je deo tog zanimanja.

Van Kosova, KZK je za mnoge kamen spoticanja na putu ka stvaranju funkcionalne, višenacionalne teritorije i identiteta. Njegova OVK zaostavština odbija Srbe a konsolidacija bi podrazumevala međunarodno priznavanje albanske pobede u ratu, rešavajući neke nedoumice međunarodne intervencije. Da li je međunarodna zajednica bila moćni ali neutralni arbitar ili saveznik OVK? Da li Kosovo može da tvrdi da se samo oslobodilo ili je dobilo budućnost na poklon? KZK je nepodesan za one koji stvaraju kosovski bezbednosni identitet, kao što su Velika Britanija, SAD i glavni štab NATO-a ali i za one koji podržavaju demilitarizaciju, kao što su Nemačka i Rusija.

Sada kada je međunarodna zajednica izabrala državnost za Kosovo, trzavice sa kosovskim Albancima u narednih nekoliko godina, rotiraće, najverovatnije, oko državnog identiteta. Da bi se Kosovo što je više moguće usmerilo ka multietničnosti, potrebne su postepene metode. Današnji KZK i dalje predstavlja otelotvorenje brojnih jednostranih elemenata koji neće služiti svima na Kosovu: kontinuitet OVK, albanski simboli, godišnjice obeležavanja posvećene OVK i kult Adema Jašarija. Ali, ovo su delimično posledice zapostavljanja koje su snalazile ovu organizaciju. Kada se KFOR umešao u KZK, on se fokusirao više na praktičnost nego na simbole: komanda Šeste zone je 4 puta menjana sve dok krajem 2003. nije postavljen neko za koga su u američkim snagama KFOR-a verovali da je podoban. Labavo učešće francuskih snaga KFOR-a prepustilo je Zonu jedan samoj sebi s mladim, neiskusnim i ne posebno sposobnim komandantom iz čuvene porodice Jašari.

Posten pristup u transformisanju KZK-a nije dobio šansu. Neki stranci veruju da treba kriviti samo KZK: "Čeku nije mogao da se reši loših momaka...KZK sa njima ne može postati pouzdana državna i vojna organizacija. Pokušali smo da pomognemo KZK-u da pročisti svoje redove. Tamo nisu hteli to da urade. Nekoliko država je ponudilo shemu za otpuštanje sa otpremninom, penzionisanje uz počasti, ali KZK to nije prihvatio".¹⁸⁵ KZK je oklevao s transformacijom sve dok mu nije bilo zagarantovano konačno odredište. Transformacija koju je general Mini imao na umu, izbrisala bi vojnu budućnost. Štaviše, iskustvo KZK u demilitarizaciji se postepeno pogoršavalo, kidajući poverenje. Program IOM-a tokom 1999-2001., ponudio je različite obuke i opcije za početak poslovanja, što je olakšalo vraćanje u civilni život za oko

¹⁸⁰ Razgovor Krizne grupe, Priština, septembar 2003.

¹⁸¹ Razgovor Krizne grupe, maj 2006.

¹⁸² Sada se "takmiče ko će nas obučavati". Razgovor Krizne grupe, TRADOC, Priština, 15. maj 2006. godine. Tim iz južne komande NATO u Napulju, pomaže KZK-u i Kancelariji koordinatora oko planiranja obuke.

¹⁸³ "Sada se više toliko ne ljute", razgovori Krizne grupe, 16. i 17. mart 2006.

¹⁸⁴ Razgovori Krizne grupe sa međunarodnim zvaničnicima, Priština. Maj 2006.

¹⁸⁵ Razgovori Krizne grupe sa višim međunarodnim zvaničnikom, Priština, 24. maj 2006.

15,000 pripadnika OVK ali su, i pored toga, mnogi završili bez posla. Demobilizacija 2,000 rezervista je bila još brutalnija: "Oni su samo izbačeni na ulicu...Kao komandanti jedinica, mi smo morali da pronađemo kompromis; morali smo da ih lažemo da će biti integrisani tokom budućih procesa".¹⁸⁶ Viši oficiri KZK-a se samo mogu nadati standardnoj penziji od 40 evra jednom kada budu imali 65 godina.

U procesu transformacije, KZK i međunarodna zajednica našli su se u izopačenom krugu nepoverenja i neshvatanja. KZK će štiti svoj nabujali oficirski kor sve dok ne vidi plan i perspektivu na koju može da računa. Potpomognuto je uvođenje široke sheme za procenu osoblja ali viši planeri se nadaju transformaciji pošto je to šansa da kriterijumski filteri dozvole prolazak "ne više od 50%".¹⁸⁷ "Ne želimo da se prema nama loše postupa...reforme bi trebalo da budu pažljive i bezbedne a ne masivne i iznenadne", kaže jedan obazriv oficir KZK.¹⁸⁸ Jedan strani zvaničnik se slaže da su zemlje donatori spremne da ponude sigurnosnu pomoć ali da uglavnom omanu u završavanju zadatka.¹⁸⁹ UN objavljuje da: "Svi slučajevi pokazuju ...demobilizacija nije prioritet za donatore".¹⁹⁰ Izveštaj iz marta 2004. pojašnjava:

[neuspeh] da se KZK smesti u širu razvojnu matricu. To je bezbedno skriveno od stanovnika Kosova i isto tako od zajednice za pomoć u razvoju. Kao rezultat toga, javlja se gotovo potpuna nemogućnost za ozbiljniji razvoj i reformu KZK-a. Politički i finansijski resursi ne predstoje jer su ovi konsituenti isključeni iz procesa odlučivanja o budućnosti KZK-a.¹⁹¹

¹⁸⁶ Razgovor Krizne grupe sa oficijom KZK-a, Đakovica, 16. maj 2006.

¹⁸⁷ Razgovori Krizne grupe sa višim oficijom KZK-a, 25. maj 2006.

¹⁸⁸ Razgovori Krizne grupe sa oficijom KZK-a, Đakovica, 16. maj 2006.

¹⁸⁹ Razgovori Krizne grupe, Priština, 30. maj 2006.

¹⁹⁰ "A More Secure World: Our Shared Responsibility", UN High Level Panel Threats, Challenges and Change", 1. decembar 2004., str. 72. Ovo ostaje tako iako je Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD) klasifikovala ovakvu pomoć kao zvaničnu pomoć u razvoju.

¹⁹¹ Edvard Rees, "Security Sector Reform and Peace Operations: `Improvisation and Confusion` from the Field", United Nations Peacekeeping external study, mart 2006. str 17.

IV. POGLED UNAPRED

Izlegdi za kosovsku bezbednost u narednim mesecima, kao i u post-statusnim godinama, zavisiće umnogome i od stava Beograda ali i od političke volje međunarodne zajednice. Do koje mere će se Srbija pomiriti sa stvaranjem nove države? Koliko daleko će ići ne bi li onemogućila Prištini da upravlja srpskim područjima, posebno severom? Da li se bliži formalizovanje podele kao srpske strategije?¹⁹² Bilo kakvi planovi za konsolidaciju višenacionalnog identiteta za Kosovo su u stvari ranjivi zbog sledećih poteza Beograda; on drži konce, bez obzira da li će nezavisno Kosovo postati poslednje stecište kosovskih Albanaca ili će sačuvati dovoljno materijala s kojim će skrpiti neki oblik multietničnosti.

Ali, međunarodna zajednica to može da promeni. Zabrana podele se neće sama sprovesti: potrebno je prevesti je u strategiju. i Srbi i Albanci to trenutno mogu interpretirati kao privremenu naredbu koja će verovatno biti napuštena nakon odluke o statusu. Ako međunarodna zajednica želi da promeni pravac pre nego da ojača postojeću de facto podelu i da izbegne da Kosovo ima samo mono-etničke snage bezbednosti (zvanične ili nezvanične), ovi zahtevi moraju biti u suštini strategije za reformu sektora bezbednosti. Bez međunarodne rešenosti i energije da inkorporira Srbe sa severa, građani neće ulagati u višenacionalni identitet ni bezbednosnu arhitekturu koja bi ga održavala.

Sa približavanjem odluke o statusu, tenzije će, neminovno, izbiti na severu i širom Mitrovice. I pored toga što je Beograd izgleda, zagospodario, dovodeći otvoreno vojsku u severnu Mitrovicu kao pomoć ekstremistima, on može takođe dati zeleno svetlo paramilitarnim grupama. Vladin novac se već koristi za finansiranje lokalnih paramilitarnih struktura u severnim opštinama. Još uvek postoji nada da će SNV i Beograd izabrati uzdržanost. Ako je njihov cilj produbljivanje ideje o odvajanju teritorije iznad Ibra od Prištine, postepeni prilaz bi minimizirao rizik.

U zavisnosti od toga kako će Srbi sa severa reagovati na nezavisnost i šta će KFOR da uradi, može doći do mobilizacije albanskih boraca iz zapadnog Kosova i Drenice. Nasilje može trajno da otkine Kosovo ne Ibru ili da progna Srbe iz Mitrovice. Plan uslovnog spajanja centralnog Kosova i srpskog severa u zajednički

¹⁹² Ideja o podeli Kosova je početkom maja 2006. značajno "isplovila" u *Politici* i *NIN-u*. Razgovori Krizne grupe u maju i junu 2006. godine sa zvaničnicima Vlade Srbije, povrdili su obnovljeni inters Beograda za ovaj projekat.

bezbednosni sektor bio bi osujećen. Srbi južno od Ibra i Albanci u južnoj Srbiji našli bi se na meti napada.

A. REGIONALNE VOJNE PRILIKE

1. Albanska i srpska percepcija NATO-a

Između kosovskih Albanaca i Srba, Beograda i Prištine, ne postoji nikakva bezbednosna saradnja. Imajući to na umu, pozitivno je što se sve strane slažu da KFOR mora da ostane još duže vreme. S druge strane, ovi akteri su ujedinjeni u KPS-a kao domaćem bezbednosnom stubu i pored toga što mu većina Srba još uvek ne veruje.¹⁹³ Ali, Priština i Beograd još uvek ne vide NATO kao prenosnik promene njihovih odnosa, već samo kao faktor zamrzavanja. Obe strane doživljavaju regionalnu bezbednost kao jednačinu balansa moći. Bezbednosna saradnja nije deo njihovih planova. Sve dok ne dođe do konačne odluke o statusu, NATO, takođe, ne može da zameni svoju statičnu ulogom vodiča koji bi pokazao put do regionalnih bezbednosnih integracija.

Za Beograd, KFOR obuzdava Albance, i radi ono što Vojska više ne može. Predsednik Tadić je rekao beogradskoj Kriznoj grupi da će insistirati da KFOR ostane još dugo,¹⁹⁴ dok je jedan Koštuničin savetnik izjavio da “mi čak ne želimo našu vojsku na Kosovu, ali bi bilo dobro da međunarodne snage tamo ostanu.”¹⁹⁵ Jedan viši oficir, srpskih snaga bezbednosti, tvrdi da je zaštita međunarodnih snaga jedan od tri prioriteta za Kosovo.¹⁹⁶ Srbija, takođe, vidi KFOR kao argument za odbacivanje ideje o stvaranju kosovskih oružanih snaga i demilitarizaciju teritorije. i pored toga “što smo odustali od povratka vojske u pokrajinu, (mi) moramo da se borimo da zadržimo vazdušni prostor Kosova i Metohije kao i da zahtevamo satelitsko nadgledanje teritorije u saradnji sa NATO-om”, izjavio je jedan srpski političar s Kosova.¹⁹⁷

Nakon pada Miloševićevog režima, Beograd je počeo da revidira odnos sa NATO-om i KFOR-om.¹⁹⁸ Saradnja na suzbijanju ustanka u Preševskoj dolini, čija je baza bila na

Kosovu, bila je momenat preokreta. U maju 2001., tadašnji načelnik General-štaba, general Nebojša Pavković, izjavio je američkim vojnim novinama: “Mi više nismo neprijateljska vojska”.¹⁹⁹ Ministar odbrane, Prvoslav Davinić je rekao: “Onog trenutka kada uđemo u (NATO) Partnerstvo za Mir, postaćemo saveznici i partneri svih zemalja koje čine KFOR”.²⁰⁰ Krajem juna 2005, Ministar odbrane se po prvi put sreo u Prištini sa komandantom KFOR-a, i tada je usvojen progama zajedničkih vežbi i koordinacije graničnih patrola. KFOR-u je trebalo nekoliko dana da demantuje srpske tvrdnje da će se vežbe održavati na Kosovu i u Srbiji. U julu 2005. NATO i Srbija i Crna Gora su se dogovorili oko slobodnog prolaza preko teritorije SCG. Ovo je omogućilo KFOR-u dapreko Srbije doprema ali i mirovnim snagama iz Bosne i Hercegovine da se brzo priključe KFOR-u u slučaju ponavljanja marta 2004.

Za kosovske Albance, prisustvo NATO snaga isključuje mogućnost povratka srpske vojske. I pored toga što je NATO-ov odnos sa OVK bio dvosmislen, Albanci ga smatraju saveznikom iz rata i snažna naklonost je potpomognuta pro-amerikanstvom. Ipak, to nije sprečilo na hiljade Albanaca da se u martu 2004. sukobe s KFOR-om. Prisustvo NATO-a u post-statusnom periodu mora biti osmišljeno na način koji će sačuvati pozitivno okruženje, u čemu je stav prema KZK-u važan faktor. U suprotnom, postaće pitanje vremena kada će rekonfiguracija KFOR-a, inače, ubrzana nakon marta 2004., u snage za suzbijanje unutrašnjih nemira početi da privlači neprijateljstvo. Njegova agresivna TV kampanja iz 2005. upozoravala je da će KFOR upotrebiti silu ako opet dođe do napada srpskih manastira ili naselja. Nakon susreta komandanta KFOR-a sa srpskim vojnim vrhom, 12. avgusta 2005., obe strane su izdale zvanična saopštenja naglašavajući veću spremnost KFOR-a da zaštiti kulturnu baštinu. Dana 23. avgusta 2005. KFOR je izveo vežbu (simulaciju) pred srpskim sveštenicima i monasima sa 700 svojih pripadnika obučenih za suzbijanje albanskih nemira. Ovakav stav će morati da bude pravaziđen nekim partnerskim odnosom. Premijer Čeku je izrazio žaljenje što KFOR ulaže toliko u vežbanje sukoba a ne u izgradnju lokalnih bezbednosnih potencijala.²⁰¹

Uprkos prisustvu KFOR-a, mnogi Albanci se još uvek osećaju ugroženo. “Još uvek mislimo da ovde živimo u opasnosti, senka od pre sedam godina je vrlo duga”.²⁰² Sećanje na invaziju 1912-1913. istrajava ali su srpski vojni

¹⁹³ Četvromešecna anketa sprovedena za UNDP-jev Early Warning Report u periodu od jula 2004. do decembra 2005 pokazuje da poverenje ispitanih kosovskih Srba prema KZK nikada nije bilo iznad 5%. Videti izveštaj br. 12, www.kosovo.undp.org/publication/publication.asp.

¹⁹⁴ Razgovor Krizne grupe sa predsednikom Tadićem, jun 2006.

¹⁹⁵ Aleksandar Simić, član srpskog pregovaračkog tima, 22. april 2006. izveštaj u beogradskim medijima.

¹⁹⁶ Razgovor Krizne grupe, Beograd, 11. maj 2006.

¹⁹⁷ Rada Trajković, *Danas*, 19. decembar, objavljeno i u KIM Info Newsletter, 21. decembra 2005.

¹⁹⁸ Ova promena politike nije primenjena na civilne odnose između Vlade Srbije i UNMIK-a.

¹⁹⁹ Kevin Dougherty, “Yugoslavia considers petitioning NATO for Partnership for Peace membership”, *Stars and Stripes*, 3. maj 2001.

²⁰⁰ Intervju u *Glasu juga*, jul-avgust 2005.

²⁰¹ Razgovor Krizne grupe sa generalom Čekuom, 20. avgust 2005.

²⁰² Razgovor Krizne grupe, maj 2006.

apetiti promenjeni od 1999.,²⁰³ pa Albanci brinu o infiltraciji a ne o ponovnom ulasku tenkova. Nacionalisti među srpskim političarima, državicima i intelektualcima, kažu da će odbiti da priznaju nezavisnost Kosova, sugerišući da će vratiti Kosovo, jednom kada se promene okolnosti, bilo to za 20 ili 100 godina. Bez obzira koliko deluje nerealno, ovakva retorika baca u zasenak predlog predsednika Tadića o dvadesetogodišnjem moratorijumu na konačni status. Izjave zvaničnika poput one da “Kosovo nikada ne bi moglo da opstane kao nezavisno, ni finansijski ni bezbednosno. Ono će ili postati deo Srbije ili deo Albanije”,²⁰⁴ podsećaju Albance koliko je njihova teritorija bila slaba kada su (nad-nacionalni entiteti) poput Otomanskog carstva i Jugoslavije postajali iznureni a oni, Albanci, suočeni sa Srbiji. Beogradski budžet za odbranu iznosi 560 miliona evra, a budžet KZK je 15 miliona. Ni balkanski Pakt za stabilnost ni NATO-ovo Partnerstvo za mir ni EU nisu viđeni kao neko ko nudi odgovarajuće razuveravanje.

2. Srpska vojna razmišljanja i razmeštanja

Za Srbiju, slika je izokrenuta: s jugoslovenim ustavom iz 1974 i UNMIK-om posle 1999., sa Beogradom zadržanim na dohvata ruke, i albanska većina je oterala Srbe sa Kosova. Kosovo je “prenelo” ustaništvo na susedne teritorije nastanjene Albancima: Oslobođilačku vojsku Preševa, Bujanovca i Medveđe (OVPBM) u južnoj Srbiji u 2000., Narodnu oslobodilačku armiju (NOA) u Makedoniji u 2001. Sa smanjenjem broja vojnika od 70,000 na oko 21,000 profesionalnih vojnika do 2010.²⁰⁵ srpska vojska će se koncentrisati na odbrambeni luk ka istoku i severu Kosova.²⁰⁶ Obezbeđivanje oblasti u južnoj Srbiji, koje su nastanjene Albancima koje se spajaju s Kosovom i opkoljavanje puteva koji su veza s Makedonijom, najveći su prioriteti. Za sada su dve brigade smeštene u toj oblasti ali u budućnosti, profesionalna, 78. Mehanizovana brigada će obavljati zadatak.

Oko 30 baza (od kojih svaka može da primi po jedan vod) je raspoređeno oko granice s Kosovom i dve većinsko albanske opštine u Srbiji – Preševu (90%) i Bujanovcu

(55%).²⁰⁷ Izgradnja nove baze na Tsepotinu se već nekoliko godina odlaže i završetak radova je neizvestan. Četa Žandarmerije je razmeštena u znak podrške multietničkoj policiji u Preševu i Bujanovcu. Rotacija trupa u južnoj Srbiji se sada obavlja na mesec dana, “ne bi li se izbegla korupcija od strane Albanaca”.²⁰⁸

Razmeštanje srpskih snaga pokazuje da je vojska, iz praktičnih razloga, prihvatila gubitak Kosova. Nema izgleda da će se konfigurirati regularne snage za intervenciju. Njena postavka je prioritarno odbrambena, doživljavajući jug Srbije kao sledeću dominu a tajne, pan-albanske vojne grupe kao neprijatelja i nezvanične strukture koje su Albanci razmestili na Kosovu i Makedoniji. Odbrambeni establišment vidi kontinuitet i vitalnost u mrežama koje su od 1997. do 2001. izazivale stalne pobune na Kosovu, južnoj Srbiji i Makedoniji. Jedan beogradski vojni analitičar naveo je navodni, zabrinjavajući potencijal za jug Srbije: borbe iz Albanije, infiltrirane preko makedonsko-kosovske granice iz Tetova u Peć tokom martovskih nemira 2004., bez reakcije KFOR-a.²⁰⁹ Premda su tokom poslednjih 18 meseci medijske tvrdnje o rasparčavanju KZK-a smanjene, vojska i dalje doživljava KZK kao izvidnicu, odnosno inkubator paralelne albanske militarne organizaciju, i veruje da je KZK presekao i kompromitovao sve vojne veze na jugu Srbije.²¹⁰

3. Ka kolektivnoj bezbednosti

Zapadni Balkan vrši tranziciju od velike, nezgrapne, obavezne vojne službe i rezervista u manje, fleksibilnije i profesionalne armije. NATO-ov kolektivno-bezbednosni model postepeno prodire, i izmešta balans koncepta moći, bilo među državama, bilo među različitim nacionalnostima.²¹¹ Makedonija, Albanija i Hrvatska su kandidati za članstvo u NATO, ali imaju i svoje jedinice u Iraku i Avganistanu. Makedonija je raspustila svoje vazdušne snage i poverila odbranu svog vazdušnog prostora Bugarskoj koja je članica NATO. Ideja o međuoperativnosti i komplementarnost je naišla na podršku. Srbija još uvek nije u Partnerstvu za mir ali je

²⁰³ Veliki broj od ukupno 1,000 srpskih tenkova nije u funkciji ili zbog kvara ili zbog nedostatka goriva. Plan reforme podrazumeva smanjenje na 180.

²⁰⁴ Bivši srpski koordinator Nebojša Čović, intervju za *Blic*, 14. mart 2005.

²⁰⁵ Srpski plan o vojnim reformama, usvojen 6. juna 2006. godine, zamišlja smanjenje broja pripadnika vojske na 27,000 u 2007. godini i nastavak reformi do 2010., stvarajući profesionalnu vojsku. Sažetak izveštaja televizije RTS i B92 u VIP Daily News Report, 15. jun 2006.

²⁰⁶ Jedna mala brigada je smeštena u Sandžaku.

²⁰⁷ Videti izveštaj Krizne grupe za Evropu br.152, *Souther Serbia` Fragile Peace*, 9. decembar 2003. i Brifing Krizne grupe za Evropu, br.43, *Souther Serbia: In Kosovo`s Shadow*, 27. jun 2006.

²⁰⁸ Razgovor Krizne grupe, Beograd, 11. i 13. maj 2006.

²⁰⁹ Razgovor Krizne grupe, 13. maj 2006.

²¹⁰ Prenešeni razgovor u Ministarstvu inostranih poslova SCG, razgovor Krizne grupe, Beograd, maj 2006.

²¹¹ Dimitar Bechev, “Worst-case scenarios and analogies: interpreting Balkan interstate relations in the 1990`s, in Aleksandar Fatic (ed), *Europe* (Belgrade, 2004.) prati regionalne inkrementalne korake ka stabilnosti upoređujući neprekidne jugoslovenske ratove tokom devedesetih sa rasplamsavanjem balkanskih ratova 1912-1913.

obučavala inženjeriju za mogućnost razmeštanja u međunarodnim misijama i obnovila je odbrambene veze sa Hrvatskom; jedan od mogućih projekata su zajednički vojno-medicinski timovi, nastali na osnovu iskustava tokom 90-tih u domenu vojne hirurgije²¹². Novonezavisna Crna Gora može da racionalizuje paramilitarne snage koje je stvorila kao zaklon protiv srpskog uplitanja u vreme konfederacije.

Ali još postoje prepreke u stvaranju novog bezbednosnog modela: veze Srbije i Bosne i Hercegovine s bezbednosnim nasleđem 90-tih, Mladić i dva još neintegrisana vojna entiteta sprečavaju pristupanje PzM. Još nije razvijeno ni elitističko ni populističko shvatanje armije: kritična masa razmišljanja ostaje zaglavljena u prošlosti. Planeri u srpskoj vojsci još uvek baziraju svoje vežbe i simulacije na ponovnom ulasku na Kosovo. "Ovo je ozbiljno šizofrena situacija... Jel to za dobrobit akademskih vežbi? Ako pitate ove oficire pojedinačno, oni shvataju da to nije realno... Samo nekolicina usijanih glava veruje u Dolčstos legendu²¹³ ali oni duboko u sebi znaju da nema smisla više ratovati"²¹⁴.

I u Srbiji i na Kosovu, političari imaju vrlo malo pojma o njihovoj odgovornosti u nadgledanju bezbednosnog sektora a to je, velikim delom zbog tradicije da bezbednosne snage funkcionišu bez civilne, demokratske kontrole. U Srbiji ne postoji agenda za strateški, odbrambeni pregled kojim bi se seidentifikovali ciljevi, veštine i troškovi njihovog ostvarivanja. Umesto toga, "oni ponavljaju pitanje koliko brzo možemo da smanjimo broj"²¹⁵? Nedostatak bezbednosne elite je na Kosovu još kritičniji. UN je u ovom polju zadržao PISK na dohvata ruke. Skupština je nezrela. Deficit u znanju i iskustvu potiče iz isključivanja kosovskih Albanaca iz Vlade tokom 90-tih ali i iz siromašnih obrazovnih standarda. Jedan oficir KZK kaže da prema: "balkanskom mentalitetu, jak si onda kada imaš jaku armiju", premda "mnogi Kosovari sada shvataju da uniforma_treba da sprovođi a ne da donosi političke odluke"²¹⁶.

Ni Srbija ni Kosovo još uvek ne mogu da zamisle odbrambenu saradnju i zblizavanje. Ne postoje forumi na kojima bi se to pitanje pokrenulo. Srbija se još uvek nada da će isključiti mogućnost nastanka kosovske vojske a

Kosovo još uvek ne može da se samostalno predstavlja u toj oblasti.²¹⁷ Ali, region ima "zajedničke bezbednosne probleme: organizovani kriminal, korupciju, nestabilnost",²¹⁸ i njegove bezbednosne snage će se verovatno, pre suočavati sa zajedničkim pretnjama, poput prirodnih nepogoda, nego sa novim ratovima.²¹⁹ Bilateralno, PzM može usmeriti planere ka zblizavanju. Zemlje kandidati sa Zapadnog Balkana stvorile su Jadransku povelju kao regionalnu, multilateralnu dopunu NATO²²⁰ ali ni Srbija ni Kosovo nisu članovi.

Da li je održavanje kosovskog vojnog statusa kao crne rupe u regionalnim konstelacijama može da poboljša stabilnost? Kosovski Albanci smatraju da bi prihvatanje naredbe o nepodizanju oružanih snaga moglo da rezultira retrospektivnom vojnim porazom, odbacivanjem nezavisnosti i opasnim statusom drugorazredne države. "Kosovo ne može biti ovca među vukovima".²²¹ Dok neke mikro-države nemaju sopstvene oružane snage, Kostarika se uzdržava od stajaće vojske, blizu 2 miliona kosovskih Albanaca bi na ovo gledala s čuđenjem. Njihova populacija je slična Sloveniji, sada članici NATO, sa vojskom od oko 10,000 pripadnika. Svaka istočnoevropska zemlja koja se pridružila EU, prvo je postala članica PzM i NATO. Bez vojske, Kosovo neće biti u stanju da se pridruži NATO-u.²²²

4. Vojska kao protivotrov paramilitarizmu

Nedopuštanje Kosovu da stvori vojsku bi verovatno, suštinski ovekovečilo ilegalne mreže. Umesto da se stvaraju državne institucije podložne normativnim pritiscima NATO, regionalnih posmatrača i tela koja nadgledaju kosovski učinak u vođenju i mulitetičnosti, lojalnost će oteći u tajnu sferu koju organizovani kriminal može lako da eksploatiše. "Ako im zabranimo da imaju zvaničnu vojsku, automatski će nastati ilegalna zamena,"

²¹² Razgovor Krizne grupe, Beograd, 12. maj 2006.

²¹³ Doslovno, legenda "nož u leđa": ideja koja je bila rasprostranjena u nemačkim nacionalističko-vojnim krugovima tokom Prvog svetskog rata da njihova armija nije poražena na terenu već da su je izdali političari i drugi koji su ostali kod kuće.

²¹⁴ Razgovor Krizne grupe sa jednim vojnim analitičarem, Beograd, 12. maj 2006.

²¹⁵ Ibid.

²¹⁶ Razgovor Krizne grupe sa šefom KZK-ovog Kolektivnog centra za obuku, Muharemom Rahmanijem, Uroševac, 15. maj 2006.

²¹⁷ Prilika za susret šefova KZKa i SCG vojske je propuštena 1. septembra 2005. tokom ceremonije promene komande KFOR-a. KFOR nije uspeo da pripremi pozivnicu za načelnika srpskog Generalštaba Paskaša. Reakcija medija je navela mnoge albanske političke lidere da bojktoju ceremoniju. I protiv njihove volje, lideri KZK su osećali obavezu da se pridruže bojkotu.

²¹⁸ Razgovor Krizne grupe sa profesorom Zoranom Dragišićem, Fakultet civilne odbrane, Univerzitet u Beogradu, 12. maj 2006.

²¹⁹ Razgovor Krizne grupe sa Pavlom Jankovićem, Centar za međunarodna i bezbednosna pitanja u Beogradu, 12. maj 2006.

²²⁰ Videti "Fact sheet on Adriatic Charter" U.S State Department, na www.state.gov/p/eur/rls/fs/51348.htm.

²²¹ Političar PDK-a Jakup Krasnići citiran u "Duarthate midis ujqerve, kjo s' do te ndodhe", (Goloruki među vukovima, to ne sme da se dogodi) Leonadr Kerquki, *Ljajm*, 26. maj 2006.

²²² Island se pridružio bez vojske ali NATO verovatno neće više prihvatati takve kandidate. Njegovi zahtevi postaju precizniji.

rekao je jedan zapadni oficir.²²³ Nasuprot tome, mala kosovska vojska može ohrabriti albanski ponos i ulaganja u novu državu, zaklanjajući vitalnost (od) latentnog pan-albanizma. Kada bi postojala prava vojska, mnoštvu fantomskih, samoproklamovanih, oslobodilačkih vojski na Kosovu – koje su često samo pokrivač za bandite – bila bi osporena bilo kakva zaostavštinska veza u očima kosovskih Albanaca. “Da imamo vojsku, ona bi postepeno ubedila ljude da ilegalno oružje treba legalizovati ili predati, ali za to će trebati 5-10 godina”, rekao je jedan oficir KZK-a.²²⁴

Mudra vožnja do rešenja konačnog statusa, može uzrokovati da paramilitarne mreže postepeno nestanu. Međutim, ako tenzije eskaliraju, a obe strane mogu oživeti paramilinarce, postoji rizik od mobilizacije. To se može desiti ako Srbi sa severnog Kosova prihvate retoriku o miliciji u cilju sampedbrane i pozovu u pomoć podršku iz gradova na jugu Srbije koje okupljaju; zatim, druge grupe koje su u vezi sa Srpskom radikalnom strankom, mogu da se pridruže, ukoliko ih zvanične bezbednosne institucije ne spreče od ulaska na Kosovo. Albanci u uporištima OVK bi se verovatno takođe mobilisali. Osvežene paramilitarne mreže bi bacile u zasenak zvanične vojske, uspostavljajući ponovo kooperativni bezbednosni režim na zapadnom Balkanu.

B. VOJNE OPCIJE

Dosadašnje naglašavanje da je potrebnije stvarati policiju nego vojsku na Kosovu, koncept je međunarodne zajednice za bezbednost ljudi na Kosovu gde su svi ljudi “bez obzira na etničko poreklo, rasu ili veroispovest, slobodni da žive rade i putuju bez straha, neprijateljstva ili opasnosti, i gde postoji tolerancija, pravda i mir za sve”.²²⁵ Kosovski Albanci gledaju na ovakvo rešenje sa podozrenjem, dok ga Beograd smatra opasnom obmanom.

Sve je manje vremena da međunarodna zajednica privoli zainteresovane strane na neophodne razgovore o bezbednosti na Kosovu. Kada se donese odluka o konačnom statusu poluge da to učini biće drastično manje, uključujući i njenu sposobnost da upravlja bezbednosnim pitanjima na mikro planu. Sve različite komponente uključujući zakonske, institucionalne i administrativne mere, moraju biti uklopljene, a “pogranične čarke moraju se izbeći po svaku cenu”.²²⁶ Nažalost, međunarodna zajednica je vezala sebi ruke ne

ostavljajući dovoljno prostora za rasprave o bezbednosti i ostavljajući previše prostora za nepredvidive ishode.

Kontakt-grupa konačno počinje da se bavi pitanjem bezbednosti: sastanci na tu temu su učestaliji, a nezvanična prepiska je u toku. Stvari postaju jasnije u sektorima gde rezervne snage moraju biti zadržane, kao što je obaveštajna služba. Ovakav rad kontakt grupe umnogome i neizbežno nailazi na otpor grupacija koje sponzorišu drugi delovi međunarodne zajednice koji žele da iz temelja razviju bezbednosne strukture, kroz konsultacije unutar samog Kosova: Unutrašnja procena sektora bezbednosti (ISSR). Podržan od donatora i sa sekretarijatom smeštenim u zgradi Vlade u Prištini, ISSR, mada još komplikovan, postaje vidljiv proces za građane Kosova. OEBS je organizovao sastanke lokalnih skupština na ovu temu u skoro svim opštinama; svuda su bilbordi sa natpisima “Izjasnite se o bezbednosti”, ISSR se reklamira na televiziji, njihov autobus ide od grada do grada, a dvonedeljno se emituje debata na javnoj televiziji.

Postoji izvesna zabrinutost da ISSR može doći do zaključaka koji protivreče nacrtima Kontakt grupe,²²⁷ premda SAD negoduju zbog njene sporosti i mogućeg odlaganja odluke o finalnom statusu koju žele ove godine. Međutim, u maju je Vašington izgleda odustao od predloga koji su izneti u spisu Državnog Univerziteta odbrane.²²⁸ Ilustrujući razliku između strategije zadržavanja prioriteta prestonica i perspektive građana Kosova, ovi predlozi bili su izričiti po pitanju anti-terorizma i prevencije organizovanog kriminala. Istraživanja ISSR-a pokazuju da se ovim pitanjima, posebno anti-terorizmu, pridaje vrlo mali značaj među kosovskim građanima.²²⁹

Precizna uloga nove rezolucije Saveta bezbednosti u procesu stvaranja novog statusa Kosova još nije poznata. Ona može obezbediti širok okvir, bez izričitih odredbi o oružanim snagama, možda koristeći uopštene fraze kojim se međunarodnim akterima kao što su NATO i EU dodeljuje uloga u razvoju domaćih bezbednosnih struktura. Ali, provlačenje nezavisnosti Kosova kroz Savet bezbednosti može lišiti Kosovo mesta u UN ili vojske, na primer. Pri osnivanju KZK, KFOR i UNMIK morali su da zaobiđu tekst Rezolucije 1244. Ovaj put trebalo bi izbeći potrebu za sličnom varkom. Svaka odredba o vojsci mora biti održiva. Utvrđivanje statusa daje šansu međunarodnoj zajednici da postavi kosovske vojne aspiracije na pouzdan, predvidiv kolosek. Ako se ta

²²³ Razgovor Krizne grupe, Priština, 28. april 2006.

²²⁴ Razgovor Krizne grupe, Uroševac, 15. maj 2006.

²²⁵ Fraza iz preambule o standardima UNMIK-a, usvojena od strane Kontakt grupe 22. septembra 2004.

²²⁶ Razgovor Krizne grupe, NATO zvaničnik, 8. maj 2006

²²⁷ Razgovori Krizne grupe, Brisel i Priština, maj 2006.

²²⁸ Razgovori Krizne grupe, Priština, maj i jun 2006. godine

²²⁹ Učesnici sastanaka gradske skupštine jedva da su pomenuli ovo pitanje. Razgovor Krizne grupe, Sekretarijat ISSR, Priština, maj 2006.

šansa iskoristi da spreči takvu aspiraciju, verovatno se ide opasnijim pravcem. Šansu treba iskoristiti da se odredi budućnost, kanališući je tako da, ma koliko nepovoljna po Srbiju, nije preteća. Ako sve opcije ostanu otvorene u post-statusnom periodu, to će izazvati nestabilnost. Jasno postavljena ograničenja za buduću vojsku trebalo bi da budu deo okvira za razvoj kosovskih oružanih snaga.

Rasprava treba da se usredsredi na to da li bi Kosovo trebalo da ima vojsku, i ako je tako, koja bi bila njena svrha i zadaci, a ne da pridaje veliki značaj sudbini KZK. Neravnoteža koja postoji između osiromašene ekonomije i mlade, ubrzano rastuće populacije je nesporno jedan od dugoročnih bezbednosnih problema Kosova koji može dovesti do porasta kriminaliteta, društvenih nemira i ekstremizma.²³⁰ Po ovom argumentu, podrška vojsci bi samo pojačala ekonomske probleme i ubrzala krizu. Štaviše, dok je Kosovo još predmet međuetničkih podela, gde je Ibar delimično teritorijalna granica, možda bi potpuna demilitarizacija bila bezbednija? Srbija bi se sigurno složila sa tim.

1. Upotreba vojske

KZK sugeriše da će samo postojanje kosovske vojske imati veliki značaj: "Legalno uspostavljene odbrambene snage su simbol nezavisne države",²³¹ takve da će "imati vodeću ulogu u podizanju zemlje...i pomoći narodu u teškom vremenu tranzicije služeći kao primer za jedinstvo, integraciju, saradnju koji treba slediti".²³² Oružane snage treba da pruže "jasan primer institucionalnog profesionalizma na Kosovu i službe državi bez uticaja politike...sa naglaskom na liderstvo i samodisciplinu". Iako je glasanje o suverenitetu u EU pružilo nagoveštaje o principima moderne državnosti u Evropi po kojima Kosovo neće imati nezavisnost tipičnu za devetnaesti vek, prerano je odbaciti potrebu za stvaranjem vojske, jer je upravo to osnova stabilnosti države.

Ako se, pak, ideja o vojsci prihvati, ostaje otvoren niz mogućnosti po pitanju njene organizacije i brojnosti. kosovskoj armiji neće biti potrebno ofanzivno naoružanje: avijacija, tenkovi ili teška artiljerija. Ona može imati pozadinsko obezbeđenje i inženjeriju, koristeći iskustva KZK. Njena primarna uloga bi čak mogla biti doprinos međunarodnim misijama, sa specijalizovanim jedinicama baziranim na iskustvu KZK/OVK koje su prilagodljive terenu, koje bi na primer mogle biti upotrebljene u razminiranju ili ratovanju na planinskom terenu. Kosovo bi moglo da, kroz Partnerstvo za mir i Jadransku povelju, priključi svoju vojsku sa susedima, kao što su to

delimično uradile Republika Češka i Slovačka. Kosovo može da razvije zajedničke jedinice I međusobne aranžmane sa Makedonijom, Albanijom, Crnom Gorom i, najzad, Srbijom. Regionalne grupacije NATO članica razvijaju zajedničke borbene trupe. Kao što postoje, na primer, zajedničke skandinavsko-baltičke borbene trupe, tako bi NATO mogao da razmotri formiranje borbenih trupa zapadnog Balkana.

2. Ideje KZK

Od početne ideje nastale u izolaciji o prerastanju u armiju od 10,000 do 20,000 vojnika, vodstvo KZK je postepeno prilagodilo svoju viziju realnim budžetskim ograničenjima i međunarodnoj saradnji. Oktobra 2005. godine bivši komandant Čeku prosledio je dokument "Naš put do NATO-a" ističući da će odbrambene snage nastati iz KZK i dostići pune operativne kapacitete u roku od pet godina. Mada je "priča o vazдушnim snagama uplašila laike",²³³ široka podrška u javnosti bila je dovoljan razlog za neke u KFOR-u da predlože njegovu modifikaciju. Oficiri Velike Britanije i SAD dali su instrukcije radnoj grupi KZK koja je osnovana u decembru. KZK ima nameru da izradi "belu knjigu" potrebnih koraka: posmatrači ocenjuju ovaj pokušaj kao jačanje kapaciteta KZK za organizacione analize.²³⁴

Uočljiva je evolucija od dokumenta iz oktobra 2005. god. do poslednjeg nacrtu u pogledu redefinisanja projektovanih zadataka. Odbrana otadžbine-"najmanje verovatan, ali najvažniji" prioritet- pao je na peto od pet mesta, dok je podrška civilnim vlastima postala vodeći prioritet, praćena zaštitom građana, izgradnjom i zdravstvenom zaštitom (za udaljena područja); održavanje vitalnih službi u vanrednim situacijama, pomoć policiji u slučaju nemira ili drugih kršenja ustavnog poretka. Drugi predloženi zadaci, redom su: doprinos regionalnoj bezbednosti i učešće u zajedničkim prekomorskim operacijama, doprinos globalnom ratu protiv terorizma i ceremonijalne dužnosti.

U predlogu se navodi broj od 3500 vojnika: lako naoružana brigada sa dodatnim jedinicama. Ključni deo ove formacije bila bi jedinica za brzo delovanje sa 1540 vojnika, sa dva pešadijska bataljona od po 513 vojnika, obaveštajnom službom i izviđačkim bataljonom (320 ljudi), i pozadinska podrška sa 120 ljudi. Postojeća civilna zaštita i njena infrastruktura podvećće se pod jaku kopnenu zaštitu od 916 vojnika. Tri regionalne komande zadržaće aspekte teritorijalne zonske strukture, biće povezane sa opštinama, zadužene za regrutaciju, rezervu i "opštu mobilizaciju". Ostale glavne komande bavile bi se

²³⁰ Videti izveštaj ISSR o strateškom razvoju

²³¹ KZK dokument, maj 2006.

²³² "Naš put do NATO-a", KZK, 2005.

²³³ Razgovor Krizne grupe, koordinator KZK general-major Kris Steim, 28. april 2006.

²³⁴ Razgovor Krizne grupe, Priština, mart-maj 2006.

obukom, doktrinom i logističkom podrškom. Drugi elementi, u bataljonu za podršku glavnom štabu biće: vojna policija (75), ceremonijalna garda (90), i četiri helikoptera. Postepena obuka, sa naglaskom na brigadi za brzo delovanje predviđena je do 2011. god.

Određene jedinice mogle bi biti smanjene ili eliminisane, ali je teško stvoriti koherentnu vojsku sa manje od 2000-2500 vojnika. Plate i troškovi održavanja kampova nisu toliko problem kao što je nabavka i održavanje opreme, potrošnih delova i goriva. Helikopteri su preskupi, ukoliko se ne obezbede iz donacija. Čak i tada, tekući troškovi bi mogli ugroziti budžet. Postoji veća potreba za transportnim vozilima, KZK ima šarenu kolekciju polovnih kamiona iz donacija.

3. Rizici nedovršenog posla

Neki predlozi za transformaciju KZK ukazuju na značaj postojanja rezervnih snaga ili predlažu formacije kojih nema u regularnoj vojsci. Jezik KFOR-OVK sporazuma o demilitarizaciji možda nije najbolji kad govori o "formiranju vojske na Kosovu po ugledu na Nacionalnu gardu SAD". Jedan NATO oficir je rekao: "Rezervisti su tradicionalno najnepouzdaniji vojnici i teže da pređu u paravojnu formaciju, što Kosovo mora izbeći po svaku cenu. Ako oni zadrže bliske veze sa zavičajem, podložniji su političkom uticaju i korupciji, i... predstavljaju opasnost ovom nestabilnom društvu." On je istakao da bi rezervisti trebalo da budu oni koji su služili u budućoj vojsci i da za nekoliko godina ne bi trebalo da ih bude.²³⁵ Postoje jaki argumenti u prilog centralizovanju vojske u, ili blizu Prištine. Vojnici bi trebalo da žive zajedno i izbegnu pristup KZK da se dolazi na posao. To bi podsticalo borbeni duh, omogućilo lakše upravljanje troškovima, omogućilo više treninga i pomoglo da se razbije slika o formaciji sastavljenoj od stare OVK mreže, lojalnoj regionalnim i lokalnim šefovima koji su važniji od zvaničnih struktura.

Jedna od mogućih mera koja bi takođe mogla da pomogne u raskidanju veza sa paravojnim sektorom, bila bi zamena puške AK-47, prepoznatljivog paravojnog oružja, američkim M-16 puškama, ili puškama koje koriste zapadnoevropske NATO zemlje. Puške AK-47 koje koristi KZK straža su iz zaliha OVK, a čuva ih KFOR.

Postoje predlozi za limitiranje vojske Kosova na žandarmeriju ili dvosmisleno nazvanu "Gardu Kosova". Obe, naizgled blaže solucije su problematične. Kosovska policija je već preuzela neke funkcije koje bi inače trebalo da obavlja vojska. Jedinica za regionalnu operativnu podršku se uklapa u opis žandarmerije. Ako se odbaci

formiranje vojske, militarizacija će se verovatno nastaviti na način koji će ugroziti policijska načela.²³⁶ Davanje uloge žandarmerije KZK-u ili novoj formaciji koju će činiti članovi KZK, može učiniti policiju suvišnom i dovesti do obračuna sa KZK. Uprkos nedavnom formiranju evropske žandarmerije, ne postoje zvanično prihvaćeni standardi za takve paravojne strukture. Dosadašnja iskustva sa sličnim formacijama na Balkanu su užasna. "To bi poslalo pogrešnu poruku susednim zemljama", rekao je jedan međunarodni zvaničnik.²³⁷ Nasuprot tome, mala vojska bi se mogla formirati po pravilima NATO-a. Članstvo u PzM bi "ukalupilo ove snage u niz principa i kriterijuma koje lokalna politika neće moći da opovrgne".²³⁸

4. Sa ili bez KZK

O brojnosti i opremljenosti buduće vojske Kosova može se voditi široka rasprava; zagonetno je odakle početi stvaranje nove vojske. KZK misli da treba početi upravo od njih. NATO zvaničnici u Briselu imaju drugačiji stav. Oni su mišljenja da bi članovi KZK trebalo da se pojedinačno prijavljuju za novu vojsku. Ne postoji, međutim, veliko neslaganje oko broja članova KZK u novoj vojsci – taj broj iznosio bi između 700 i 1500 ljudi, po oba pristupa – kao što postoji oko KZK kao temelju nove strukture. Da li je KZK organizacija koja dobro funkcioniše ili je kompromitovana nefunkcionalna struktura? Istini za volju, KZK je pomalo i jedno i drugo, mada u poslednje dve godine pokazuje tendencije da bolje funkcioniše. Drugo pitanje oko kojeg se stanovišta razilaze je da li bi nova vojska trebalo da predstavlja nastavak evolucije iz OVK ili da počne na sasvim novim osnovama, što bi teoretski olakšalo Srbima da se priključe. Ali, ne može se ništa započeti bez koncepta koji bi prihvatili kosovski Albanci i KZK, i naravno NATO, uključujući i donatore koji su voljni da učestvuju u ovom procesu.

²³⁶ U toku protekle godine UNMIK je pokušao da približi KZK srpskim zajednicama i da naglasi da je to pre služba nego vojna snaga. Ovi naponi mogu biti poništeni ukoliko Albanci počnu da gledaju na to kao sredstvo za dobijanje vojske. Skorašnji primer je stvaranje jake paravojne formacije od 4500 ljudi u Crnoj Gori 1997-1998 godine pod okriljem policije, kojom su komandovali profesionalni vojni oficiri i koja je bila opremljena oklopnim vozilima i protivtenkovskim naoružanjem. U analizi policijskog sistema Severne Irske Patenov izveštaj je zaključio da bi bilo pogrešno priključiti vojno strukturirane jedinice policiji: bolje je da se nastavi oslanjanje na vojsku, računajući i njene inženjerske kapacitete, u slučaju ozbiljnijih izazova u pogledu javne bezbednosti. Videti Izveštaj Nezavisne komisije za policiju Severne Irske, str. 48, online na www.belfast.org.uk/report.htm.

²³⁷ Razgovor Krizne grupe, Priština, 31. avgust 2005.

²³⁸ Razgovor Krizne grupe, osoblje kancelarije koordinatora KZK, Priština, 31. avgust 2005.

²³⁵ Razgovor Krizne grupe, 2. septembar 2005

Potrebna su značajna sredstva za takav početak. Demobilizacija bi predstavljala početni korak: razmeštanje ili raspuštanje oko 1,500 do 2,400 sada aktivnih članova KZK. Pilot program finansiran od strane Velike Britanije u vrednosti od 400 000 evra u okviru koga je trebalo da se isplati 80 viših oficira i vojnika starijih od 55 godina odložen je na godinu dana dok UNDP ne prikupi još para.²³⁹ Ako ne dođe do nepredviđenih obrta, dalja demobilizacija može biti otežana. Ovaj program je obustavljen juna 2006. godine zbog nedovoljnog odziva dobrovoljaca. Članovi KZK iščekuju ili transformaciju KZK ili da kosovska vlada predloži način penzionisanja. Zakon o penzionisanju za porodice poginulih ili invalide OVK, koji je odobren od UN, iako stupa na snagu januara 2007. god. obavezuje buduću kosovsku državu da uvaži OVK i prihvati prilično velike troškove.

Programu IOM-a, koji je pružao stručno usavršavanje i podržavao samozapošljavanje 11,000 registrovanih bivših pripadnika OVK u toku 2000-2001. god., bilo je potrebno nekoliko meseci da počne sa radom, i u međuvremenu je raspušten. Obuka nije bila primenjena potrebama tržišta rada.²⁴⁰ U KZK-u su vrlo osetljivi po pitanju predloženih rešenja i očekuju od kosovske vlade da preuzme inicijativu u pregovorima sa međunarodnom zajednicom:

Razmeštaj se ne može sprovesti kako je to učinjeno sa OVK 1999. godine kada nije bilo vlade, budžeta ili skupštine koja bi donela zakon. Sada je situacija drugačija. Paradoks je što se međunarodni zvaničnici rade kao i 1999. ili 2000. godine. Umesto da se ponudi novac i izvrši pritisak na vladu kako bi ona usvojila zakon o razmeštanju, oni pritiskaju direktno KZK...Ali pripadnicima KZK se ništa ne može ponuditi. Danas nema prostora za manipulacije. Na Kosovu sada postoje institucije koje obavljaju svoje funkcije; međunarodni zvaničnici bi trebalo da rade sa ovim institucijama.²⁴¹

Iskustva u Srbiji i Hrvatskoj ukazuju na to da je bolje da iskusna međunarodna agencija kao što je IOM, rukovodi razmeštajem. Domaća organizacija bi bila previše podložna korupciji.²⁴² Vojna obuka zahteva donošenje strateških odluka o obliku i načinima finansiranja. Mogao bi se sklopiti ugovor sa privatnom firmom na najmanje pet godina, poveriti ovaj posao NATO timu ili KFOR-u. Verovatnija je druga opcija.

Postavlja se pitanje u kojoj meri bi trebalo iskoristiti postojeću infrastrukturu KZK. Ko će biti vlasnik novoformirane vojske? Proces se ne može otpočeti sve dok se NATO, kosovska vlada i KZK ne slože oko selekcije i plana obuke sa pripremljenim sredstvima.

5. Raspuštanje ili transformacija

Iz izveštaja OVK iz juna 1999. godine "Poduhvat demilitarizacije i transformacije",²⁴³ NATO naglašava demilitarizaciju, a KZK transformaciju. Pri postavljanju standarda koje bi KZK trebalo da dostigne, međunarodna zajednica dodatno se upetljala, pa se malo očekivalo, ali se KZK pokazao izuzetno dobro. Specijalni izaslanik Jessen-Petersen rekao im je maja 2006. godine: "Postoji stalni impresivan napredak u svim oblastima i vi ste vodeća institucija i model kako se implementiraju standardi"²⁴⁴ Tromesečni izveštaj UNMIK-a Savetu bezbednosti od 20. juna 2006. godine imao je samo reči hvale za KZK.²⁴⁵ Nezvanične poruke iz Brisela o raspuštanju KZK naročito pogađaju jer ne vode računa o naporima KZK, a NATO kao da želi da im usadi osećaj krivice.

Ako dođe do osnivanja vojske na Kosovu, postoje tri opcije u pogledu odnosa KZK i novoformirane vojske:

- nema nikakvih odnosa: ili raspuštanje KZK ili regrutovanje vojske uz postojanje KZK bez organizovanog programa za pristupanje članova KZK novoformiranoj vojsci;
- pročišćavanje KZK i prihvatanje članova koji ispunjavaju uslove za pristup novoj vojsci, dok će se ostali članovi regrutovati van KZK. KZK će ili nestati ili opstati kao organ koji očekuje program o razmeštanju; i
- prosta transformacija KZK u novu vojsku, sa ili bez selekcije.

Druga opcija se čini najpraktičnijom i jedina je koju bi prihvatili i međunarodna zajednica i Albanci. Na ovaj način bi se izbegla rizična reklasifikacija činova pripadnika KZK.

6. Obezbeđivanje odgovarajućih uslova

Bilo bi jednostavnije stvoriti vojsku koja će biti oličenje neetničkog identiteta Kosova i koja bi išla u korak, a ne

²³⁹ Razgovori Krizne grupe, osoblje kancelarije koordinatora KZK, Priština, avgust 2005-jun 2006

²⁴⁰ Vidi "Wag the Dog"

²⁴¹ Razgovor Krizne grupe, portparol KZK zona tri (zapadno Kosovo), Peć, 1. jun 2006.

²⁴² Razgovor Krizne grupe, vojni analitičar, Beograd, 24. juli 2006.

²⁴³ Vidi fusnotu 6.

²⁴⁴ KPCDG čestita KZK na naporima da se približi etničkim manjinama, UNMIK-press release 1556, 31. maj 2006.

²⁴⁵ Vidi "Izveštaj Generalnog sekretara o privremenoj administraciji UN na Kosovu", S/2006/361, 5. jun 2006, na www.un.org/Docs/sc/sgrep06.htm.

suprotno od očekivanja Albanaca i KZK. Ako se počne od njih, KZK će se pomiriti sa kontrolom NATO-a nad stavljanjem veta na članove koji bi želeli u transformisanu vojsku. Između trećine i polovine njih bi se povuklo ili prihvatilo penzioni program ako bi donatori i kosovska vlada ponudili odgovarajući program penzionisanja; od 1,500 do 2,000 pripadnika bi pokušalo da se kvalifikuje i ostane. Pored testiranja, NATO bi imao pravo da odbije one za koje se sumnja da su se bavili nelegalnim aktivnostima, na primer one za koje je KFOR tražio od Čekua da ih otpusti 2003. godine.

Nakon ovog procesa ostalo bi od 700 do 1,000 ljudi za novu vojsku. Planovi KZK, napravljeni uz pomoć KFOR-a, pružili bi NATO-u još jednu priliku da sredi stvari. Predviđa se da bi dve glavne komponente biti kopnene snage od 916 vojnika koje bi obavljale sadašnje funkcije KZK, i novoformirana, pešadijska brigada od 1,600 vojnika. NATO bi mogao da preostale članove KZK da raspoređi u kopnene snage. U praksi bi broj članova obe jedinice, naročito pešadije, mogao biti manji. Konačno, 500 ili čak manje članova KZK bilo bi u pešadiji, a upražnjeni položaji ostali bi slobodni za nove regrute.

Kao i u KZK, vojna obeležja i simboli mogu biti etnički neutralni. Predstavnici KZK već rade na njihovom dizajnu. Sadašnja uniforma pripadnika KZK je zapravo uniforma koju su nosili pripadnici OVK i mora biti zamenjena. Pisana obeležja bi mogla biti na engleskom jeziku što bi pomoglo stvaranju imidža vojske okrenute ka regionalnoj saradnji i učešću u međunarodnim misijama. Dok bi se aktivnosti KZK na poslovima izgradnje nastavile, bezbednosni zadaci vojske unutar Kosova trebalo bi da budu svedeni na minimum, sve u cilju održavanja spoljne orijentacije.

Donatori su često nemarni kad je finansiranje multietničnosti u pitanju. Platom od 500 evra mesečno za lojalne kosovske Srbe- nastavnike i medicinsko osoblje, Srbija nadmašuje plate PISK od 200 evra.

Budžetska sredstva izdvojena za plate u vojsci imaće veliki uticaj na to ko može biti regrutovan i zadržan i donekle uticati na njenu multietničnost. Većina članova KZK prima platu od oko 200 evra, što je prosečna plata u javnom sektoru na Kosovu ali je nedovoljna za podmirivanje osnovnih potreba. U siromašnijim oblastima kao što su Dečani, Drenica i Mitrovica, postoji malo alternativnih mogućnosti za zaposlenje, dok u oblastima kao što je Priština, pripadnici KZK tvrde da je ostanak u organizaciji žrtvovanje. Ako je suditi po plati u vojsci, većina regruta verovatno će doći iz siromašnijih oblasti, više ratnički nastrojenih, pa je proporcionalno potrebno više se posvetiti moralu i privrženosti sadašnjih

članova KZK.²⁴⁶ Samo nekolicina obrazovanijih Albanaca i zanemarljiv broj Srba će se prijaviti ukoliko se plata ne poveća.

7. Zastupanje srpskog interesa

Tokom priprema za razgovore o konačnom statusu Kosova, Srbija se preciznije izjašnjavala o ukidanju vojske sa dnevnog reda. Na sastanku sa NATO zvaničnikom za južnu Evropu, januara 2005. god., predsednik Tadić je izjavio: "Formiranje neke nove vojske na Kosovu i Metohiji u nekoj nezavisnoj državi, koja bi u perspektivi bila neprijateljski nastrojena prema Srbiji i Crnoj Gori, bilo bi potpuno neprihvatljivo, jer bi dovelo do destabilizacije u regionu."²⁴⁷ Elaborirajući stav Beograda – "više od autonomije, manje od nezavisnosti" – u maju 2005. savetnik premijera Koštunice, Aleksandar Simić istakao je da Kosovo ne bi trebalo da ima vojsku, carinu i svoju monetarnu kontrolu.²⁴⁸ Septembra 2005. predsednica Koordinacionog centra Sanda Rašković-Ivić, predložila je demilitarizaciju Kosova kako bi se sprečilo formiranje paravojnih snaga i tako odagnale strepnje Albanaca o povratku srpske vojske.²⁴⁹ Maja 2006., član pregovaračkog tima Leon Kojen, insistirao je na sprovođenju "postepene unutrašnje demilitarizacije" bez srpskih ili albanaskih snaga "a naročito bez paravojnih organizacija" na Kosovu. Svestan da ipak može doći do ilegalnog formiranja vojske, insistirao je na postojanju policijskih snaga i opreme koje će "zadovoljiti evropske standarde".²⁵⁰

Ostalo je malo prostora za usklađivanje Beograda i Prištine o tome da li Kosovo treba da ima vojsku. O nedostacima dvosmislene "kuće na pola puta" sa paravojnim karakteristikama, raspravljali smo u gorepomenutom članku. Međunarodna zajednica treba da odluči šta se najviše slaže sa njenom prvobitnom odlukom da odvoji Kosovo od Srbije, prepoznavajući ga kao nezavisnu državu. Upravljanje suprotno od ove odluke, dovelo bi do destabilizacije i prolongiralo bi nepriznavanje nezavisnosti Kosova od strane Srbije. Ovo bi takođe, ohrabrilo Srbiju u preduzimanju nekih drastičnijih mera. Ali, ako Kosovo predstavlja deo

²⁴⁶ Iskreno govoreći, neki od njih su među najboljim vojnim profesionalcima prisutnim na Kosovu, bar među albanskom većinom.

²⁴⁷ Predsednik Tadić: "Vojska nezavisnog Kosova će destabilizovati region", novinska agencija FoNet, 24. januar 2005.

²⁴⁸ Govor na konferenciji: "Pomoć razvoju zapadnog Balkana: problemi današnjice, ideje za budućnost", Bratislava, 20-21. maj 2005. godine, www.sfp.sk/dok/2005-06-21-ConferenceSummary.doc.

²⁴⁹ "Srbiji suverenitet, Kosovu izvršna, zakonodavna i sudska vlast", *Danas*, 22. septembar 2005

²⁵⁰ VIP, 31. maj 2006

regionalnih, evropskih i multilateralnih integracija, uključujući i vojnu i bezbednosnu integraciju, Srbiji će biti mnogo teže da ga i dalje ne prihvata.

Za Srbiju, ovo pitanje ima veliku simboličnu vrednost koja se vezuje za sam identitet Srbije. Iako Srbija ne želi da ponovo ima vlast nad Albancima na Kosovu, suština srpskog pristupa konačnom statusu Kosova je pronalaženje dvosmislenog rešenja koje ne podrazumeva suverenitet Kosova. Vojska ne može da podrži ovakav plan Srbije zbog poraza u modernoj istoriji. Ograničavanje kosovske vojske na policiju bi, u perspektivi, omogućilo Beogradu da delimično, izađe kao pobednik. Zbog nedovoljne zainteresovanosti Srbije za delovanje kosovsko-albanske zajednice, sam operativni sistem Srbije je onesposobljen: "Imamo samo jednu ili dve knjige u vezi sa ovim pitanjem"²⁵¹, "od 1912., naša vojska još uvek nije razumela situaciju na Kosovu; prati nas čitav vek pogrešnih poteza"²⁵². Plan Srbije za demilitarizaciju Kosova podstakao bi jačanje albanskih paravojnih snaga od kojih Srbija najviše strahuje.

Ipak, postoji najmanje četiri oblasti za ostvarenje kompromisa po pitanju vojske: ograničavanje u broju i mogućnostima, smanjenje ili ukidanje legalnosti OVK; odlaganje aktiviranja i davanje NATO-u ovlašćenja da formira i vodi takvo telo. Svaki aspekt se mora pažljivo razmotriti. Prevazilaženje granice kompromisa može dovesti do ponovnog izbijanja sukoba na Kosovu i previše ohrabriti Beograd. Štaviše, ako Srbija ne odustane od svog sadašnjeg sve-ili-ništa stava, do donošenja konačne odluke, nijedno od ponuđenih rešenja neće biti prihvatljivo za Srbiju.

Iako je u Beogradu samo nekolicina spremna da razgovara o nezavisnosti Kosova, a pogotovu o vojsci, postoje pojedinci koji izjavljuju: "Pitanje vojske je od suštinskog značaja za državu. Ali, strahovanje susednih država, ne smeju se zanemariti". Oni vide rešenje u stvaranju profesionalne vojske koja će imati od 3,000 do 4,000 vojnika, "bez vazduhoplovnih snaga i tenkova, pod

strogim i dugoročnim nadzorom međunarodnih snaga"²⁵³. U razgovorima sa zapadnim zvaničnicima, vojni vrh je "kroz zube" priznao da bi profesionalna kosovska vojska, koju nadgleda NATO, bila bolja opcija od ilegalne, paravojne alternative.²⁵⁴ Ostali koji prihvataju mogućnosti nezavisnosti, još uvek insistiraju samo na policijskim snagama.²⁵⁵ Poteškoće na koje međunarodna zajednica nailazi u razumevanju lokalnih strepnji, najbolje se oslikavaju zbunjenošću jednog oficira, koji je rekao: "Da Srbija stvarno razume PzM, ona se ne bi suprotstavljala pridruživanju još jednog južnog suseda ovom programu"²⁵⁶.

Nametanje formalnog ograničavanja u broju i opremljenosti, moglo bi da bude deo konačne odluke. Iako trenutne strukture razgovora i stavovi Beograda i Prištine izbegavaju ovu temu, trebalo bi obe strane obavestati da u najkraćem roku naprave nacрте svojih stavova po pitanju struktura bezbednosti Kosova. Tek posle donošenja osnovnih nacрта, rešavala bi se konkretna pitanja kao što je to bio slučaj sa decentralizacijom, imovinom, dugom i pravima zajednica.

Kontakt-grupa će, pre nego Specijalni izaslanik UN za Kosovo (bivši finski predsednik Marti Ahtisari²⁵⁷), odrediti bezbednosne aspekte u odluci o konačnom statusu²⁵⁸, bilo direktno ili delegiranjem ovog posla NATO-u, ona bi mogla da predloži nacrt dokumenta, bilo u obliku pisma, aneksa ili nekoj drugoj politički obavezujućoj formi, koji će odgovarati potrebama konačnog statusa, postavljajući ograničenja u broju i opremljenosti, poštujući unapred usvojene odluke: ne više od 3,000 pripadnika, bez tenkova, teške artiljerije, projektila zemlja-zemlja, i bez ratnog vazduhoplovstva. Ovo bi moglo da zatvori krug između prištinskih aspiracija i da garantuje Beogradu da Kosovo neće biti pretnja. Odluke o ograničenjima mogu biti vremenski ograničenene (na period od 10 ili 20 godina) ili direktno povezane sa pristupom Kosova i Srbije PzM: ovo daje dovoljno vremena da stavovi sazru kako ne bi bili stalna prepreka u ostvarenju prava na suverenitet.

Usvajanje takvog dokumenta, pisma ili aneksa, predstavljale veću olakšicu koju bi NATO pružio Srbiji, u vezi sa regionalnom bezbednošću, nego zvanični sporazum sa Beogradom. Poželjno bi bilo da Srbija nađe satisfakciju u tome što je pregovorima unela ograničenja

²⁵¹ Razgovor Krizne grupe, dr Zoran Dragišić, fakultet civilne odbrane, Beogradski Univerzitet, 12. maj 2006. godine. Takođe videti komentar istoričara Predraga Markovića u Večernjim novostima, 15. jul 2006. godine: "Da li znate koliko srpskih akademika govori Albanski jezik? Nijedan...Ako su Albanci na Kosovu toliki problem, zašto se učeni Srbi nisu potrudili da ih bolje upoznaju?...Potcenjivački stav je doveo do toga da nismo primetili procese koji su se razvijali kod njih dok nije bilo prekasno. Kakvo god rešenje za Kosovo bilo, moramo se potruditi da bolje upoznamo Albance", prevod u VIP dnevnom novinskom izveštaju, 17. jul 2006.

²⁵² Razgovor Krizne grupe, Aleksandar Radić, urednik sektora za odbranu i bezbednost, VIP novinski servis, Beograd, 13. maj 2006.

²⁵³ Razgovor Krizne grupe, vojni analitičari, Beograd, 12. maj 2006. godine.

²⁵⁴ Razgovor Krizne grupe, vojni analitičari, Beograd, 12. maj 2006. godine.

²⁵⁵ Razgovor Krizne grupe, Goran Svilanović, 11. maj 2006. godine i viši izabrani zvaničnik, jun 2006.

²⁵⁶ Razgovor Krizne grupe, Priština, 28. april 2006.

²⁵⁷ Kancelarija Ahtisarija raduje se akronimu UNOSEK

²⁵⁸ Razgovor Krizne grupe, zvaničnik NATO-a, Brisel, 24. juli 2006.

u kosovsku armiju i zadržala prisustvo NATO ali zbog njene očigledne rešenosti da stoji iza stateških odluka u vezi s Kosovom, može vrlo lako da izgubi tu mogućnost.

8. Poštovanje tradicije

Ako se izuzme KFOR, jedino zajedničko iskustvo na polju bezbednosti, koje Albanci i Srbi imaju je stara JNA, o kojoj se slika drastično promenila tokom devedesetih godina, s obzirom da se transformisala u Vojsku Srbije. Od 1991. god. Albanci više nisu deo ove vojske. Oni u OVK i njenom nasledniku, KZK, vide svoju vojnu strukturu, a za Srbe su to JNA I MUP. Srbi sa severa Kosova poštuju svoju tradiciju pružanja otpora, koja se ogleda u sada već poluraspuštenoj grupi "Čuvari mosta" u Mitrovici i aktivnostima bivših rezervista JNA, koji su sada deo milicije za odbranu.²⁵⁹ Da li bi bilo koja nova vojska mogla da premosti ovu provaliju? Srbi na severu će se zasigurno odupreti inkorporiranju u centralne institucije, pa je moguća alternativa koja bi dozvolila regrutovanje posebnih srpskih jedinica u tom području, što bi moglo da podstakne još veću poddelu i čak dovede do sukoba unutar vojske, ili se, pak, treba pomiriti sa činjenicom da će odaziv Srba biti slab, bar u prvim godinama. Oni koji se priključe, dobiće prednost kako bi se nadoknadio mali broj pripadnika, dok bi veliki broj pripadnika drugih etničkih zajednica – Bošnjaka, Turaka, Roma, Aškalija, Egipćana – bio regrutovan kako bi održao neku privremnu multietničnost.

Međutim, NATO ne treba da da kosovskoj vladi i vojci slobodan prolaz. Program za usvajanje standarda je najvećim delom usredsređen na radne napore, a ne na rezultate. Pošto je odlučuje o ulasku Kosova u PzM, NATO bi trebalo da se fokusira na rezultate. Ovo će zahtevati političku veštinu kosovskih lidera, a ne improvizaciju. Ako novoosnovana vojska prihvati tradiciju OVK kroz KZK, trebalo bi takođe, da prihvati i odbrambenu tradiciju kosovskih Srba. U suprotnom, javiće se nepoštenu asimetrija, i Srbi koji pristupe novoj vojsci biće označeni kao kolaboracionisti od strane svoje zajednice. Nerealna su očekivanja da će Srbi pokazati spremnost da se odmah priključe vojsci. Ali, proces petogodišnje regrutacije i obuke za pešadijsku jedinicu je prilika da se stvori dobra osnova za dalji razvoj. To će otvoriti novu mogućnost da Ministarstvo odbrane pozove čuvaru mosta i miliciju sa severa da pristupe vojsci, kao što su bivši pripadnici OVK-a i MUP-a bili pozvani da se priključe redovima KZK-a u periodu od 1999. do 2000. i od 2003 do 2006.

²⁵⁹ "Kosovski Srbi regrutuju bivše vojnike za odbranu", Reuters, 20. jun 2006., razgovori Krizne grupe, Mitrovica i Vašington.

U Severnoj Irskoj je takođe postojala potreba za stvaranjem novog sistema bezbednosti koji je poistovećen sa jednom od dve sukobljene etničke grupe. Međutim, u Patenovom izveštaju u vezi sa ovim, navodi se da je nesmotreno raspustiti Kraljevsku vojnu policiju, ali je preporučio njeno preimenovanje, kojim bi ona dobila nova vojna obeležja i vremenom promenila svoj sastav.²⁶⁰ Kosovska vojska bi trebalo da prihvati karakteristike OVK-a, ali i da u isto vreme, ostavi prostora za druge političke opcije. "Svojom transformacijom u KZK, OVK je postala civilizovanija i disciplinovanija. Posao je obavljen", istakao je jedan od najtvrdokornijih komandanata.²⁶¹ KZK je spreman da se, zarad preoblikovanja, prepusti NATO-u, "čak iako to znači da samo deset novih članova uđe u sastav nove vojske".²⁶² Oficiri KZK-a priznaju da su tek na pola puta do profesionalne vojske i da ih izazovi tek očekuju. Svesni su činjenice da samo uz prisustvo NATO-a i uz adekvatnu obuku imaju šansu za uspeh. Ono što ne žele da prihvate je "brisanje istorije" i odbijanje NATO-a da novu vojsku formira na temeljima KZK.²⁶³ Gotovo je neprihvatljivo za snage NATO-a da ne iskoriste priliku da dovedu do promena u KZK-u: cilj bi bio isti, a proces jednostavniji.

Od maja 2006., NATO zvaničnici izjavljuju da "KZK mora biti raspušten. Nefunkcionalan je i nosi teret prošlosti."²⁶⁴ Ovo proizilazi iz nastojanja da se usaglase stavovi NATO članova, a ne iz stvarnih potreba područja: "Međunarodna zajednica ne prihvata mogućnost da KZK postane vojska,... Više podrške bi pružila stvaranju vojske čiji bi sastav činile različite profesionalne vojničke grupe, sa jasno postavljenim ciljevima."²⁶⁵

Na prvi pogled, ovaj radikalni pristup može delovati primamljivo. Ali u osnovi ima mnogo nedostataka, poput podsticanja mržnje i nemogućnosti stvaranja stabilne ustanove. Nova vojska formirana na ovaj način, možda neće moći da obezbedi lojalnost ni Albanaca ni Srba, ostavljajući mogućnost obema stranama da izaberu privatne, paramilitarne opcije. Prekasno je formirati Kosovo prateći početna načela, zanemarujući postojeće institucije. "Novi prijatelji stvaraju Kosovo u kompjuterima... Kosovo nije igračka",²⁶⁶ izjavio je jedan KZK oficir u Peći. Jedan umereni zonski komandant je bio užasnut činjenicom da godine razvoja mogu biti izgubljene: "Bilo kakvo rešenje koje ne odgovara

²⁶⁰ Videti Izveštaj Nezavisne komisije za policiju Severne Irske, str. 99

²⁶¹ Razgovor Krizne grupe, 16. maj 2006.

²⁶² Razgovor Krizne grupe, KZK komandant zone, 31. maj 2006.

²⁶³ Razgovori Krizne grupe, maj i jun 2006.

²⁶⁴ Razgovor Krizne grupe, 8. maj 2006.

²⁶⁵ Anonimni diplomatski izvori, Brisel, citat Augustina Paljokaja, "TMK-ja nuk mund te jete ushtri e Kosoves" (KZK ne može biti kosovska vojska), Koha Ditore, 19. maj 2006.

²⁶⁶ Razgovor Krizne grupe, 1. jun 2006.

kosovskoj realnosti će dovesti do krize... Ljudi se neće prijavljivati u novu vojsku ako znaju da je KZK odbačen”.²⁶⁷ Drugi zonski komandant je rekao da će insistirati da će uticati na Albance da se ne pridružuju takvoj vojsci.²⁶⁸ Jedan diplomata koji radi u Prištini, zabrinut je što bi odbacivanje KZK-a bilo nepraktično i uvredljivo: “Ne treba se protiviti očekivanjima Kosova. KZK je ugledan i disciplinovan”.²⁶⁹

9. Prednosti odlaganja

U zvaničnim krugovima se provlači ideja o tome da nakon donošenja odluke o konačnom statusu Kosova, KZK treba da nastavi sa svojim delovanjem u periodu od tri do pet godina.²⁷⁰ Ako se to dogodi, međunarodna podrška i dozvola za ostvarenje kosovskih vojnih aspiracija zavisice od implementacije odluke o konačnom statusu, posebno po pitanju prava manjina, dajući međunarodnoj zajednici dodatnu moć nad novoformiranom državom. Odlaganje može doneti dovoljno vremena za stvaranje boljih političkih odnosa između Albanaca i Srba, pri čemu bi se eksperti i sa jedne i sa druge strane potrudili da stvore humaniji odnos. Ovome bi iskustvo ISSR-a umnogome doprinelo.

Međutim, odlaganje može značiti i udaljavanje od prvobitnih ciljeva. Razvojni tok ovog procesa je od suštinskog značaja. Postavlja se pitanje da li bi ovakvo odlaganje bilo deo isplaniranog, proaktivnog programa za formiranje vojske ili bi poslužilo kao paravan za kritikovanje srpsko-albanskih odnosa u novonastaloj državi koja bi, možda već u toku ovog perioda odlaganja, doživela svoj krah. Ovo odlaganje neće doprineti stabilizaciji u regionu ukoliko se ne iskoristi za reorganizaciju KZK-a, za planiranje elemenata obuke, i za stvaranje policijskih snaga i Ministarstva odbrane. Implementacija prihvaćenog plana zahteva dug vremenski period. Sastoji se od preciziranja detalja NATO obuke i njenog razvoja, nalaženja donacija, analize KZK-a, kojom bi se odvojili pripadnici KZK-a na one koji ostaju u sastavu nove vojske od onih koji će biti razmešteni, i od neizbežne reorganizacije koja bi usledila. Optimalno vreme za postizanje operativne vojne sposobnosti je pet godina. Pešadijska jedinica bi tokom obuke bila smeštena u barakama i njihova obuka ne bi

zahtevala prisustvo na ulicama, već bi se izvodila na terenu.

Kašnjenje u formiranju armije bi bilo posebno problematično ako je kombinovano sa prethodnim raspuštanjem KZK. Nezvanični dokument američkog Univerziteta narodne odbrane, predlaže period mirovanja od 180 dana koji bi započeo raspuštanjem KZK-a, a završio se regrutacijom nove vojske. Pojedini članovi Kontakt- grupe bi radije da taj vremenski period traje godinama ili da se nikada ne završi. Iako su neke vlade, poput Nemačke, mišljenja da KFOR može da spreči bezbednosni vakuum,²⁷¹ ovo nije realno. KFOR je isuviše velik i nadmen da bi se uklopio udruštvene i bezbednosne pozicije KZK i očekivanja koja ih prate. Neželjeni lokalni akteri bi požurili da popune tu poziciju, kao da je za nju iznenada raspisan konkurs.

²⁶⁷ Razgovor Krizne grupe, 19. maj 2006.

²⁶⁸ Razgovor Krizne grupe, 1. jun 2006. godine. Ipak, drugi komandant zone je rekao: “Ako misle da mogu da nađu manje patriote za novu vojsku, greše”. Razgovor Krizne grupe, 31. maj 2006.

²⁶⁹ Razgovor Krizne grupe, 24. maj 2006.

²⁷⁰ Vidi objavljene komentare zvaničnika UNOSEK-a u članku Leonarda Kerukija “Shperblim per permbushjen e standardeve!” [Nagrada za implementaciju standarda!], *Lajm*, 25. maj 2006.

²⁷¹ Razgovor Krizne grupe, Nemački diplomata, 28. jun 2006.

V. ZAKLJUČAK

Potpuna demilitarizacija nije praktično rešenje za Kosovo. Ne postoji poverenje koje bi ovaj proces učinilo održivim. Stvorila bi se samo fasada ispod koje bi se nezvanične naoružane grupe sjedinile, čineći državu manje bezbednom. Mala vojska, stvorena pod nadzorom NATO-a, najadekvatnije je rešenje za promovisanje postepene demilitarizacije društva i uvođenje Kosova u proces regionalne integracije. Takva integracija je ključ trajne demilitarizacije i bezbednosti u regionu.

Gotovo sve države imaju vojsku. Ako se sruši stub bezbednosti, država će biti oslabljena. Kosovo ima mnoštvo slabosti u institucijama i infrastrukturi koje doprinose društvenim neuspesima. Promovisanje popularnosti, autoriteta i profesionalizma KZK-a, doprinelo bi stvaranju trajnih institucija na Kosovu i tako ojačalo državu. Ako je dobro organizovana, vojska može biti moćno sredstvo za razvoj stabilnog društva, bez etičkih predrasuda. Oblikovanje reprezentativne i profesionalne vojske, na teritoriji koja je oštro podeljena između albanske većine i Srba koji bojkotuju, zahteva pažljiv izbor materijala. Neradi elementi ne mogu biti prisiljeni da saraduju, kao što ni vojska ne može biti stvorena bez uzimanja u obzir postojećih institucija i očekivanja većine.

Usmeravati kosovski post-statusni identitet drugačije od ekskluzivo albanskih obeležja prema multietničnosti će biti težak zadatak. Međunarodna zajednica mora biti realna i mora da koristi poluge koje su dostupne u kosovskom društvu. Ne treba zaobići mogućnost koju KZK nudi: sa delimičnim razvojem iz paramilitarnih korena, zavisnosti od NATO ekspertize i spremnosti da sprovede suštinske promene, KZK nudi određene ruke za moduliranje armije.

Ako se ostavi po strani pitanje prošlosti KZK-a, postoji uska povezanost između predloga koji se tiču bilo transformacije KZK-a, bilo stvaranja potpuno nove vojske. Pojedinci predviđaju postojanje odbrambeno-pešadijske jedinice koja bi postojala sama za sebe, dok bi KZK ostao kao odvojena jedinica civilne zaštite. Predlozi KZK baziraju se na ideji da se obe formacije podvedu pod buduću vojsku. U bilo kom slučaju, najmanje polovina sadašnjeg KZK-a bila bi demobilisana. Isto bi se desilo sa većinom koja čini redove civilne zaštite. Ovo se ne bi odrazilo na pešadijsku brigadu koja bi se uglavnom oslanjala na nove regrute.

Ako bi rezultat bio sličan, nema potrebe za sprovođenjem agresivnije tranzicije. Potrebno je ubediti KZK da vidi ovaj proces kao jedan vid sopstvene tranzicije a ne kao odbijanje i odbacivanje. Stvaranje jedinstvene vojske ne iziskuje novčana sredstva koja bi bila potrebna za

održavanje posebnih jedinica. Kao što bi u ovoj kasnoj fazi razgovora bilo nepogodno preneti specijalne, pogranične i SWAT jedinice KPS-a u vojne, isto tako bi bilo nepovoljno oduzeti KZK-u funkcije civilne-zaštite i inženjerije od vojnog statusa.

Vojska bi trebalo da bude mala, sa oko 2,000 do 3,000 ljudi, lako naoružana i obučena od strane posebne NATO misije, po transparentnom planu i rasporedu. Ona ne bi trebalo da duplira funkcije KZK, već da se orijentiše prema spolja, da preduzima prve operativne korake ka regionalnim inicijativama i međunarodnim mirovnim misijama. Šansu za prvu misiju u inostranstvu, gde bi se koristile sposobnosti KZK, kao što je razminiranje terena, ne treba tražiti pre 2007. god. Unutrašnje bezbednosne zadatke trebalo bi strogo ograničiti, ne mnogo više od nivoa sadašnjih funkcija KZK.

Zvanično pismo, aneks ili neka druga forma legalno ili politički obavezujućeg dokumenta Kontakt-grupe ili misije NATO, priloženo uz odluku o konačnom statusu a prihvaćeno od strane Saveta bezbednosti i Skupštine Kosova,²⁷² trebalo bi da ovaj proces ozvaniči, kao i da precizira brojnost i opremljenost vojske i ulogu NATO-a u njenom vođenju. Cilj je prihvatanje Kosova u PzM (zajedno sa Srbijom), nakon čega bi ovaj dokument bio zamenjen novim sporazumima.

U slučaju odlaganja aktivacije vojske, taj proces bi trebalo propratiti aktivnim obukama i programom nabavke opreme. Ne sme se dozvoliti da period mirovanja postane vakuum, već to vreme treba iskoristiti kao podstrek za postizanje pune, operativne vojne sposobnosti pod vodstvom NATO. Spremnost međunarodne zajednice da ovako postupi, doprinela bi stabilizaciji procena svih uključenih strana po pitanju kosovske budućnosti, postepenog razvijanja njenog statusa koji obezbeđuje sigurnost, ali i ravnopravnosti sa komšijama.

NATO i KFOR će, naravno, ostati nakon konačne odluke, ali, je pitanje još koliko dugo. Da li je moguće da će nakon nekoliko godina SAD poželeti da se povuče i da se odredi ka predaji nadležnosti EU, kao što je to bio slučaj u Bosni i Hercegovini? Ovo bi oslabilo garanta međunarodne bezbednosti, i verovatno nametnulo EU mnogo više odgovornosti nego što bi ona mogla da podnese. NATO bi trebalo da u potpunosti isprati svoju misiju na Kosovu.

Da li bi novoformirana kosovska vojska istog časa trebalo da preuzme odbrambenu ulogu KFOR-a, i ako je tako, da li bi to trebalo precizirati u sporazumu? Određivanje rokova će nepovoljno uticati na razvoj situacije,

²⁷² Videti izveštaj Krizne grupe za Evropu br.161, *Kosovo: Toward Final Status*, 24. januar 2005.

preporuke su korisnije. Pošto je KFOR međunarodna organizacija, on ne može da integriše lokalne snage. Ono što je moguće uraditi onog trenutka kada Kosovo ispuni standarde i pristupi PzM, jeste upotreba mehanizama PzM za preuzimanje uloge KFOR-a. Ovo bi vremenom dovelo do potpunog povlačenja KFOR-a.

Mnogo zavisi od toga kako će se Srbija prilagoditi odluci o konačnom statusu Kosova ali i od njene, evro-atlanske integracije. Ako se izolacija produbi do te mere da Srbija postane "banana republika", čak i dvadesetogodišnje prisustvo KFOR-a ne bi bilo dovoljno. Brzo prilagođavanje Srbije novonastaloj situaciji i olakšavanje razvoja Kosova, dovešće do bržeg povlačenja KFOR-a. Međutim, NATO mora imati planove za dugoročni ostanak na Kosovu; rano signaliziranje povlačenja, moglo bi imati neželjene posledice. Razvoj situacije u mnogome zavisi i od stvaranja stabilne vlade na Kosovu koja bi premostila podele među zajednicama i podstakla ekonomski razvoj, u cilju sprečavanja društvenih nemira i smanjenja organizovanog kriminala.

NATO bi trebalo da ima savetodavnu ulogu u razvoju odbrambene strategije Kosova i trebalo bi da zadrži bar dvojnu kontrolu nad vojskom, sve dok je KFOR prisutan. Ali, Kosovo mora da razvija sopstvene kapacitete. Kancelarija za koordinaciju KZK bi trebalo da predstavlja osnovu za stvaranje Ministarstva odbrane. Već od 2007. god., koordinator (koji će podnositi izveštaje KFOR-u a ne UNMIK-u) biće službenik međunarodne bezbednosti,

a ne pripadnik vojske. U roku od dve godine, međunarodni zvaničnici bi trebalo da se povuku i preuzmu savetodavne uloge, a ministar odbrane bi trebalo da bude postavljen do 2008.

Kosovo mora da radi na razvoju mehanizama za pružanje celovite bezbednosti. Postoji potreba za osnivanjem Nacionalnog veća za bezbednost, zajedno sa kosovskim Srbima. Uloga ovog veća ogledala bi se u sprovođenju nezavisnih strategija i nastojanjima da se pronađe način za prevazilaženje taktike bojkota koju će srpski lideri verovatno usvojiti. Nadležni organ međunarodne zajednice nadgledao bi rad ovog veća i imao pravo da učestvuje u donošenju odluka.

NATO i EU bi trebalo da nastave sa pritiscima na Prištinu da na kreativan način privlači Srbe, posebno u bezbednosnu sferu – vojsku. Srpska tradicija bi u kombinaciji sa tradicijom OVK i KZK, takođe, trebalo da bude predstavljena u toj vojsci. NATO i EU bi trebalo da zajedničkim radom omoguće pogodno tlo za razvoj prištinskih inicijativa. Nastojanja Srbije da se priključi EU i NATO bi delimično trebalo da zavise od toga kako se Srbija ponaša prema južnom susedu, preciznije – da li podržava ili ometa integraciju kosovskih Srba u nove državne strukture.

Priština/Beograd/Brisel, 28.jul 2006

DODATAK A
MAPA KOSOVA

Kosova / Kosovo

Produced by

The boundaries and names displayed on this map do not imply official recognition by the United Nations

Source: NIMA, WEU

DODATAK B

GLOSAR SKRAĆENICA I AKRONIMA

AAK	Alijansa za budućnost Kosova, politička stranka Ramuša Haradinaja
ANA/AKSh	Albanska nacionalna armija, "fantomski" gerilski pokret proglašen terorističkom organizacijom od strane UNMIK-a 2003. god.
BND	Bruto nacionalni dohodak
COMKFOR	Komandant KFOR-a
EU	Evropska Unija
FARK	Oružane snage Republike Kosovo
FPU	Specijalizovane policijske jedinice, na primer jedinice za suzbijanje nereda
IMF	Međunarodni monetarni fond
IOM	Međunarodna organizacija za migracije
ISSR	Unutrašnja procena sektora bezbednosti
JNA	Jugoslovenska narodna armija
KCS	Korektivna (zatvorska) služba Kosova
KFOR	Međunarodne vojne snage na Kosovu
KZK	Kosovski zaštitni korpus, služba civilne zaštite nastala od OVK
KPCDG	Grupa za razvoj Kosovskog zaštitnog korpusa
KPS	Kosovska policijska služba
K-SHIK	Kosovski obaveštajni servis koji radi pod patronatom stranke PDK
LDK	Demokratska liga Kosova, najveća politička partija na Kosovo, pokojnog predsednika Ibrahima Rugove
LKCK	Narodni pokret za oslobođenje Kosova
LPK	Narodni pokret Kosova
MNB	Multinacionalna brigada, do 2005., pet KFOR-ovih regionalnih komponenti
MNTF	Multinacionalna radna grupa, šest fleksibilnijih naslednica KFOR-ovih MNB
MUP	Ministarstvo unutrašnjih poslova
NATO	Severno-atlantski pakt (North Atlantic Treaty Organisation)
NOV	Narodno-oslobodilačka vojska
OEBS	Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju

OVK	Oslobodilačka vojska Kosova
OVPMB	Oslobodilačka vojska Preševa, Medveđe i Bujanovca
PDK	Demokratska partija Kosova, glavni politički naslednik OVK i najveća opoziciona stranka, koju vodi Hašim Tači
PISK	Privremene institucije samouprave Kosova
PzM	Partnerstvo za mir
ROSU	Regionalne jedinice za operativnu podršku
RTK	Radio-televizija Kosova, javni servis
SNV	Srpsko nacionalno veće
SPSG	Specijalni predstavnik Generalnog sekretara
SWAT	Specijalno oružje i taktike
TRADOC	Komanda za obuku i doktrine
UNDP	Program UN za razvoj
UNMIK	Misija UN na Kosovu
UNOSEK	UN Kancelarija Specijalnog izaslanika za Kosovo
SBUN	Savet bezbednosti UN
ZSPGS	Zamenik Specijalnog predstavnika Generalnog sekretara